

"Dolgozni csak pontosan,
szépen, ahogy a csillag
megy az égen, úgy érde-
mes"

/:József Attila:/

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓK PÁLYAVÁLASZTÁSÁRÓL

/a társadalmi szükséglet, a
családi és iskolai tényezők
hatásrendszerében mért vizs-
gálatok alapján/

D/57-b

JÓZSEF ATTILA TUDOMÁNYEGYETEM
Pedagógiai-Pszichológiai
Szakcsoport Könyvtára

Dölcsészdoktori dolgozat

Készítette:
Pálmai János

1969

AZ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓK PÁLYAVÁLASZTÁSARÓL

/ a társadalmi szükséglet, a családi és
iskolai tényezők hatásrendszerében mért
vizsgálatok alapján/

I./ B e v e z e t é s

A történelem folyamán az e m b e r t a munka tette emberré. Minden társadalom a munkára épül, az emberi tevékenység értelme és lényege a munkában keresendő. Az emberré válás folyamatában - miként a társadalomban is - a munka determináló szerepet játszott. Engels szerint "... a munkával kezdődő uralom a természet fölött a haladás minden lépésével tovább tágitotta az ember látókörét."¹ E kölcsönhatás vizsgálata szükségszerűen a munka és az ember, az ember és a munka kapcsolatának viszonyához vezet. Az emberi látókör táguló határa, a fejlődés során végbement, de napjainkban egyre fokozódó alkalmazkodás nem csak befolyásolja az ember életmódját, hanem kihat biológiai és szellemi fejlődésére. E nélkül sem a társadalom, sem az egyén nem fejlődhet, létéhez úgy tartozik, mint bármelyik életfeltétel. A munka adja az ember valódi értékét, csakis a munkában bontakoznak és fejlődnek ki a valószínű emberi képességek, csakis ez lehet az emberi tevékenység mérőeszköze.

Az egyén sorsa és a társadalom fejlődése a munka kontaktusában alakul és halad. Az egyén értéke, tevékenysége tehát kizárólag attól függ, hogy munkájával

1. Engels: A természet dialaktikája. Szikra Budapest, 1952.

niként gyarapítja a társadalom anyagi és szellemi összetevőit, ennél fogva az egyénnek a munkára való felkészítése, a munkához való megfelelő viszony kialakítása a nevelőmunka egységes rendszerébe tartozó feladat. A szocialista társadalmi rendszer - melyben a munka visszanyerte igazi értelmét, az ember felemelkedésének lényegét - a társadalomformáló nevelőmunka egészébe helyezte a kommunista ember személyiségének kialakítását. A szocialista iskolarendszer pedig legfőbb feladatának tekinti a személyiség sokoldalu fejlődésének minél teljesebb elősegítését úgy, hogy "...² a tanulók becsüljék a munkát és a dolgozó embert, vegyenek részt társadalmunk célkitűzéseinek megvalósításában...."², és minden gyermek egyéni adottságaihoz, képességeihez és tehetségéhez mértén érjen el maximális eredményt a testi, szellemi és e r k ö l c s i fejlődésben, végül tudatosan készüljön jövőendő élethivatására, a társadalmi beilleszkedésre. A szocialista társadalom minden egyes ember számára megadja képességei érvényesítésének lehetőségét. Az emberi képesség sokoldalu kibontakoztatása ékesen igazolja a szocialista forradalom nagy erkölcsi fölényét minden osztálytársadalommal szemben. Makarenkó a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat e szavakkal üdvözölte: "Az emberiség egész történelme során most mondhatjuk valóságos értelemben ezt a szót - ember -", amikor is a személyiség fejlődését a közösségben végzett alkotó munka keretibe ágyazta. A szocialista embereszmény "...alkotó ember, közösségi ember, aki tudatában van annak, hogy munkájával, tevékenységével eljut a természet és társadalom törvényszerűségeinek felismeréséig, és ennek birtokában képes arra, hogy formálja a világot. Felelősséggel vesz részt a közügyek intézésé-

ben, ura a termelés eszközeinek, él benne a kulturálódás igénye, a szocialista humánus, meg tudja teremteni a magánélet és közélet harmóniáját." A szocialista társadalom embereszménye tehát "... legyen mindenoldaluan, harmónikusan fejlett, erős, edzett, elméletileg és gyakorlatilag sokoldaluan és politechnikailag képzett, munkaszerető, szocialista világszemlélettel és erkölccsel rendelkező, szépnek, jónak örülni tudó közösségi ember"³, melyet csakis a szocialista pedagógia elveinek következetes érvényesítésével lehet elérni. A szocialista embereszmény kialakítása folyamatában - beleértve a társadalomnak a személyiséggel szemben támasztott követelményeit - az iskola mint a művelődési hatásrendszer a társadalom érdekei szemszögéből képviselő művelődési intézmény legfőbb célkitűzését akkor és úgy teljesíti, amikor élethivatás betöltésére készíti fel a tanulókat. A társadalom érdeke a sokoldaluan képzett szocialista ember kialakítása, amelyért - a sorrendiség igénye nélkül - mind a család, mind az iskola felelősséggel tartoznak. A nevelőmunka csak akkor lehet sikeres, eredményes és célravezető, ha feltárja a tanulói személyiség lényeges vonásait, fejlődésének, irányulásának jellegzetes elemeit, ha számba veszi az érdeklődést, a hajlamot és a képességet, majd e személyiségjegyek alapján konfliktusmentesen össze tudja hangolni - egyeztetni - a társadalom szükségleteit a tanuló adottságaival. Megnyugtató eredmény akkor alakul ki, ha a család és az iskola harmónikus együttműködésben oldják meg feladataikat, a tanulókat adekvát módon indítják életpályákra és nem hagyják figyelmen kívül a népgazdaság alapvető érdekeit. A tanulói adott-

ságok és a népgazdasági érdekek /munkaerőszükséglet/ között - sok más tényező mellett - csak fokozatosan állhat elő kiegyenlítődés, mert a fejlődés nagyobb időszakában a két mutató tartósan találkozhat, a kisebb szakaszokban éles és feszítő ellentéteket idézhet elő. Nem kevesebbről van szó, mint a demográfiai hullámnázás okozta magas tanulólétszámról és a munkaerőszükséglet közötti nivellálódásról. A társadalom szükségletei állandóan változnak, a kielégítés igénye reális fejlődési jelenség. A kérdés lényege nem az, hogy kiből "személy szerint" mi legyen, hanem a társadalmi méretek milyen szükségletet mutatnak, s azt a felnövekvő nemzedék - irányultsága folytán - miként tudja kielégíteni.

A társadalom történetében az emberi munkáról számos álláspont keletkezett. A munka tartalma sokat változott, de jelentőségét mindig megtartotta. Az ember életében a munka egyre nagyobb szerepet kap, s életének jelentős részét munkával tölti el. Érthető tehát, hogy a munkára, az életre, az életpályára készülés fontos érdeke a társadalomban élő embernek. Az egyén értéke éppen abban keresendő, hogy milyen mértékben fejti ki képességeit a társadalom javára, miként tudja magát a közösség szolgálatába állítani. Az egyéni életpályák, az egyéni életutak társadalomalakító és közösségformáló erővel bírnak, ezért figyelmet érdemelnek. A társadalomban és a közösségben bonyolult kapcsolatok alakulnak ki, a mindennapi élet az emberi motívumok rendkívüli gazdagságával jelentkezik és kihat az egyén életutjára. Nem a fatalizmus és nem a véletlen műve, hogy az ember a sok ezernyi foglalkozás közül melyiket választja. Vajon milyen hatások

és ösztönök eredőjeként jön létre az egyéni pályaválasztás? Mivel okozat nem jön létre ok nélkül, így ezt a folyamatot csakis dialektikus egységben lehet szemlélni, ezért az indítékok kutatása - az életpályákat meghatározó tényezők egybevetésével - oktatási rendszerünk egyik legfontosabb részterületét képezi. Számos tényező hatása érvényesül az életpályát választók döntéseiben. A célhoz vezető ut megválasztását a szülői ház, a földrajzi terület ipari és mezőgazdasági jellege egyaránt befolyásolja. Az indítékok forrásait kutató téma következtetései nem egészen speciálisak, nem elszigeteltek, országos mutatók alkotására nem alkalmasak, de az egyes emberben, a személyiségben rejlő törvényszerűségek eredményesebb feltárásához, a jó és sikeres pályaválasztáshoz elvezetnek. Nem kevesebbről van szó, mint a felnövekvő nemzedék életpályáinak célszerű megválasztásáról. Az ifjúság a társadalomhoz tartozik. "Az ifjúság nem izolált, öntörvényei szerint fejlődő rétege a társadalomnak. Eszmei-világ - nézeti, politikai és erkölcsi arculatát szükségképpen ugyanazok az objektív társadalmi folyamatok, hatások és ugyanazok a szubjektív nevelői erőfeszítések határozzák meg, amelyek a felnőtt társadalomra hatnak. Ám de ezeknek a tényezőknek a hatása a fiatalok körében némileg más módon - olykor egyértelműbben, máskor ellentmondásosabban - érvényesül: az ifjúság állapota sohasem pontos tükörképe az őt környező felnőtt társadalomnak. Ez főként az ifjúság oly sokat emlegetett - elsősorban társadalmi helyzetében gyökerező - sajátosságaiból ered, főként a következőkből: a céltudatos, szervezett nevelés nagyobb szerepe a fiatalok esetében, a társadalmi-politikai tapasztalatok korlátozottsága, könnyebb

alakíthatóság és befolyásolhatóság, stb. Ezek a sajátosságok gyakran kiéleznek és felnagyítva tükröznek bizonyos tüneteket és áramlatokat, amelyek a felnőtt társadalomban esetleg más hangsúllyal jelentkeznek, vagy pedig alig játszanak szerepet /pályaválasztás, hivatástudat, az élet anyagi megalapozása stb./. Feltétlenül számolnunk kell azzal, hogy az átmeneti kor a maga - olykor lappangó, máskor kiélezett - ellentmondásaival és konfliktusaival az ifjúság életét, szűkebb és tágabb körben szerzett társadalmi tapasztalatait is átszövi. A fiatalok nem holmi légüres térben, nem valamiféle zárt - pedagógiai világban élnek: életük, tevékenységük és nevelődésük társadalmunk egész terepén és valóságanyagán szerveződik és folyik." Kérdéses tehát, az indítékok milyen irányban formálják a gyermeket, az életpályákat meghatározó karakterisztikus és kevésbé lényeges jegyek közül melyek megragadására képesek. Az indítékok nyomon követése emiatt lényeges alkotórésze a tanulók pályára irányításával foglalkozók számára.

A dolgozat témája az általános iskolák nyolcadik osztályos tanulóinak pályaválasztási indítékait követi a társadalmi szükséglet, a családi és iskolai tényezők hatásrendszerében mért vizsgálatok alapján. A vizsgálódás kiterjedt az orosházi járás alsófoku oktatási intézményeinek 13-14 éves koru tanulóifjúságára. Az alkalmazott módszerek:

- írásos felmérés /kérdőívek/
- exploráció

4. Nevelésügyi Kongresszusi Híradó Budapest, 1969/2.

- szülői és nevelői kollektívákkal való tanácskozások
- személyes megfigyelések
- családlátogatások tapasztalatai
- intézményi dokumentációk tanulmányozása.

A pályaválasztás fogalma

"Az ember csak olyan munkát végez eredményesen és szívesen, amely képességei alapján megfelelő a számára. Az egyén és a társadalom közös érdeke, hogy az egyén munkakörében hivatásra találjon."⁵ Napjaink egyik leggyakrabban hallatott kérdése, amely egyaránt megtalálható a kamaszkor forrongó és lázongó álmvilágában, a szülők realitást kereső szférájában: "Mi leszek, ha megnövök?" vagy "Mi legyen a gyermekemből?". A kérdés gyökere a pszichikum mélyébe ágyazva található, nem véletlenül, mert az ember természetéből fakadó érdeklődéssel fordul az élet fejlődése és saját élete alakulása felé. Keresi, kutatja azt az utat, amelyen haladva - ha önmaga képességei értékelésére felkészült - hasznos tagjává lehet társadalmának. A világ jelenségeit felfogó és az összefüggések mélyére látó ember felismerte azt, hogy számtalan kapocs és szál fűzi az eseményekhez, azok alkotója ő maga is, de ugyanakkor azok hatásaként formálódik is. E hatások többirányúak, átszövik az ember egész életét, s a tényezők kölcsön-

5. Vaszkó Mihály: Bevezetés a mezőgazdasági munkalélektanba. Mezőgazdasági kiadó, Budapest, 1967.

hatásaként törekszik mindenki saját jövőjét megtervezni vagy annak feltételeit minél kedvezőbben kialakítani. Az ember a fejlődés törvényszerűsége folytán együtt fejlődik a társadalommal s a társadalom javára fordított tevékenységét élete legfontosabb szakaszának kell tekinteni. E tevékenység nem más, mint a személyiség társadalmi pozícióját magában foglaló működési terület, foglalkozás vagy élethivatás. Az élethivatás vagy egy bizonyos foglalkozás az emberi boldogság és megelégedettség állandó forrása lehet, amennyiben a társadalmi keretekbe történt beleilleszkedés egyezik a személyiség adottságaival és a társadalmi érdekekkel. Minden emberben van életkedv, alkotnivágyás, amely szoros tartozéka az élet értelmének. Az érdek nélküli, a sikerélményt nem nyújtó, a sivár és reménytelen lehetőséggel párosult munka elsorvasztja az egyéniséget, a kibontakozás útját elvágja. A holnapot, a jövőt fürkésző kérdések állandóan foglalkoztatják az emberiséget. S e kérdések lényege mindig a munkához vezet, hogy miként lehet azt jobban, eredményesebben, a múlt tapasztalatait felhasználva minél hasznosabban végezni. Az ember az adottságait, képességeit közvetve vagy közvetlenül a társadalom javára fordítja. De semmiként sem közömbös, hogy milyen munkában érvényesíthetők leginkább az ember egyéni, esetleg különleges adottságai.

Az embert mint egyént mindenkor csak a közösségi viszonyokba ágyazva lehet megközelíteni. Az ember beleszületik a társadalomba, annak valamilyen közösségében fejlődik, s az egyén és a közösség egybevágó érdeke, hogy mindenki arra a helyre és olyan beosztásba kerüljön, amelyre a legtöbb rátermettsége van. Az egyén tehát életpályát választ. Az egyén személyiségének egésze, a tár-

szadalmi feladatok vállalása, az adottságoknak megfelelő érvényesülési terület s a társadalmi termelésben a sajátos tehetségnek legjavát produkáló képességek együttesen fejezik ki az egyén életpályájának megválasztását. Az emberiség jövőjének alakulása, a szocialista társadalmi rend eredményei jórészt azon múlnak, hogy ki-ki - éppen adottságai alapján - mennyit és hogyan nyújt a társadalomnak.

Amikor pályaválasztásról beszélünk, természetesen a társadalom ama rétegére gondolunk, amelyik életkorát tekintve egy olyan szakaszhoz érkezett, amikor a termelőmunka aktív részesévé kell válnia. Ez a felnővekvő nemzedék, ezért életútjának fontos állomásaként tekintendő az életpályára irányulás. A pályaválasztás alapvető társadalmi érdeket fejez ki. A képességeknek megfelelő munka csak abban az esetben kívánható meg, ha a személyiség /tanulói személyiség/ a valóban meglévő adottságok birtokában jut megfelelő munkakörhöz vagy társadalmilag hasznos tevékenységhez. Az élethivatásra való készülődés a felnővekvő nemzedék, a fiatalok személyiség fejlődési fázisának leglényegesebb tartalma. Éppen ezért mérhetetlenül nagy felelősség hárul azokra a tényezőkre /szülő, intézmény, pedagógus/, amelyek tevőleges segítséget nyújtanak a fiatal nemzedék pályaválasztásában. Hogy mikor, melyik életkorban kezdődik és kezdődjék a pályaválasztás előkészítése, a gyakorlati élet erre még nem adott egységes választ. "A kisgyermek és az iskolás-gyermek, mint ezt már láttuk, nem áll még valamely hivatással komoly szakismereteken alapuló kapcsolatban. Az óvodáskorban nagy közkedveltségnek örvendett az a játék, melynek során a gyermek kinyilatkoztatja azt, hogy mi is szeretne lenni. Igen ritkán találkozunk olyan válasszal,

amely hosszabb időn át érvényben maradna. Ezeket az erős ingadozásokat az a tény okozza, hogy a kisgyermek hivatásra vonatkozó vágyai a legkülönbözőbb és igen változó indítékokból adódnak. Ezeket a vágyakat többnyire külsőségek határozzák meg, gyakran fűződnek szimpatikus emberekhez való kapcsolatokhoz, a kor-szellem befolyásához, a - divathoz - "6. A hazai közoktatás fejlődését előmozdító s az 1961. évi III. sz. törvényre épülő iskolarendszer egyfelől a 14., másfelől a 18. életévhez időzíti az életpálya megválasztását. Azért e két életkori határhoz, mert a felnövekvő nemzedék egy része már a 14. életév után, más része a 18. életév elé-resekor belép a termelőmunkába.

A pályaválasztás történeti áttekintése

Az életbe induló fiatalság felkészítése évszázadok óta az oktatási intézmények feladatkörébe tartozik. A kapitalizmus kibontakozásának valamint erőteljes fejlődésének időszakában a tőkés profitéhsége a tanulóifjúság életre előkészítésének szakaszát átmenetileg előbbre helyezte, hogy ezzel már az 5-8 éves gyermeket a termelőmunkába állítsa. A francia polgári forradalmat követő évtizedekben kirajzolódott a kapitalizmus termelési vi-

6. Dr G.Clauss, Dr H.Hiebsch: Gyermekpszichológia.

Akadémiai Kiadó, Budapest,
1964.

szonyainak lényege. A társadalom megoszlott a nagytőkés burzsoáziára és a nyomorban tengődő proletáriátusra. Robert Owen az utópista szocializmus angol képviselője már 1819-ben kiharcolta az első olyan törvényt, amely a gyermekek gyári munkáját korlátozta. Megszokottnak számított az 5-6 éves gyermekek napi 13 órás munkaideje. Ebben az időben az életszükséglet kényszerítette a munkáscsaládok gyermekeit a munkaterületek válogatás nélküli elfoglalására. Az életpálya megválasztásáról, az egyéni elképzelések teljesüléséről aligha lehetett szó. A munkáscsaládok élete, a létfenntartáshoz szükséges anyagi javak előteremtése mind nehezebbé, mind súlyosabbá vált. A nők felebéért dolgoztak, a gyermekmunkáért még annyit sem fizettek. A munkáscsaládok egyetlen célt ismertek, előteremtteni a szükségleteket bárhol, bármilyen foglalkozási ágban.

A XVIII. századi munkásmegmozdulások figyelmeztető jelként hatottak, hogy valami nincs rendjén. Marx és Engels a tudományos szocializmus megalapozói a tapasztalati adatok óriási mennyiségével vizsgálták, elemezték a kapitalista termelés minden mozzanatát és részterületét. "A gyárosok elvértve öt éves, gyakran hat éves, igen sokszor hét éves, legtöbbször nyolc-kilenc éves gyermekeket alkalmaztak" - mondja Engels. A munkaidő napi 14-16 óra volt. Követelték a - tények láttán - a munkábaállítás előtti iskolai oktatást, a munkábaállítás életkorának kitolódását, a szociális és kulturális helyzet megjavítását. A követelések lassu megvalósulását a tőkések azon felismerése is segítette, hogy a képzettebb, a többet tudó munkások alkalmazásával jelentősebb profit-többletbe jutottak. Az üzemek fejlesztése során a termelésbe beállított speciális gépek kezelése nagyobb tudást, szélesebb látókört és alaposabb szaktudást igényelt.

Ennek értelmében létrejönnek a kötelező érvényűnek kimondott, a valóságban azonban mellőzött, kötelező jellegét megvalósítani nem tudó iskolák. Ezekben olvasást, írást és számolást tanítottak alapfokon. Marx és Engels a munkásosztály gyermekeinek szellemi nyomorúságát "fizikai kizsákmányoltságuk következményének" nevezik. Az iskoláztatás kötelezettsége ellen vétők azonban büntetlenek maradtak, mivel rendszertelen iskolabajjárásukkal az alapismeretek elsajátítására sem voltak képesek. A falusi gyermekek csak késő ősztől kora tavaszig látogatták az iskolákat, utána kanászként, bojtárként vagy kisbéresként dolgoztak. A városi gyermekek többnyire alkalmi munkát vállaltak, s ha eljutottak az esti iskolákba, inkább fáradtságuk kipihenéséért tették.

A felvilágosodás hatására az 1777-ben kiadott Ratió Educationis, a magyar oktatásügy első alaptörvénye "céllal tűzte ki a tanügy egységes, állami szabályozását". Az 1848-as polgári forradalomban megvalósult a világi iskolázás alapelveinek kidolgozása. A fejlődő kapitalizmus igényeinek megfelelően megszületett 1868. évi XXXVIII. tc. "legnagyobb jelentősége abban áll, hogy kimondta a tankötelezettséget"⁷ és megteremtette a "világi népoktatás" hálózatát. E törvény a hibái mellett mégis a magyar közoktatás polgári korszakának maradandó és nagy horderejű alaptörvénye. Utat mutatott a tanoncok, szolgagyerekek iskoláztatási kötelezettségére, szabályozta a "népoktatási tanintézetek" létesítését, és még egy évszázad távlatából is a felemelkedésért küzdő magyar nép életutjának formálójaként kell tekinteni.

A magyar közoktatásügy a Tanácsköztársaság fennállásának rövid ideje alatt indult első ízben a szocialista

7. Ravasz János: A magyar nevelés története. Tankönyvkiadó Budapest, 1961.

forradalom eszméinek irányába. A teendők nagyságát mi sem jellemzi jobban, mint az iskolák államosításának végrehajtása, a 8 osztályos általános népiskola bevezetése. Az 1919 március 29-én kibocsátott XXIV. sz. rendelet 1. §-a kimondta: "A Magyarországi Tanácsköztársaság az oktatás ügyét állami feladatnak tekinti. Ehhez képest a Tanácsköztársaság valamennyi nem állami nevelési és oktatási intézetet kezelésébe vesz át"⁸. Ezek az intézkedések az egész magyar közoktatás-ügy szocialista szellemű átszervezését szolgálták. A Tanácsköztársaság iskolapolitikája az élettől elszakadt iskolát a társadalom életével szerves egységbe kövöcsölte. Érvényre juttatta a "munkaiskola" elvet, az oktatás és a termelőmunka kapcsolatát. A dolgozó nép fiai előtt megnyitottak a legmagasabb tanintézetek kapui, s a fiatalság a magasabb tanulmányok folytatására készült. A magyar nép történetében a Tanácsköztársaság 133 napos léte kilendítette a magyar művelődéspolitikát az évszázados elmaradottságból, és olyan példát mutatott a dolgozó nép ügyét szolgáló köznevelési rendszer megteremtésére, amelyet végül is csak a felszabadulás hozott meg.

A Magyar Tanácsköztársaságot megbuktató imperialista tulerő a belső ellenforradalom összefogásával újra hatalomra juttatta a nagybirtokos-tőkés rendszert. Az osztályelnyomás a köznevelés intézményrendszerére és a művelődéspolitikára hátrányosan hatott. Az oktató-nevelő munka egészébe bevonult a sovinizmus szelleme, a "keresztény-nemzeti eszme", a klerikális hatás és a militarizmus. Az 1868. évi XXXVIII. tc.-re épülő 1921. évi XXX. tc., majd az 1940. évi XX. tc. az elemi népiskola szervezetét fokozatosan nyolcosztályos iskolává

8. Ravasz János: A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában. Tankönyvkiadó, Budapest, 1969.

kivánta fejleszteni, de nem tette általánossá. A tan-
köteles koru tanulók száma emelkedett ugyan, de 10
%-uk mégis iskolázatlan maradt s a népiskola VI. osztá-
lyát /1929-30. évi statisztikai adat/ a lakosságnak
csupán 48,5 %-a végezte el. A középfoku oktatási rend-
szerbe tartozó u. n. négyévfolyamos polgári iskola,
mely a továbbtanulás részleges zsákutcáját jelentette,
majd az egyetemek és főiskolák beiskolázását célzó
k ö z é p i s k o l a a munkás és szegényparaszt
gyermekek iskoláztatását - a szelekció érvényesítésé-
vel - az alig néhány % bejutásától eltekintve kizár-
ta. Az ellenforradalmi rendszer ideológiájából félre-
érthetetlenül következett, hogy "... A középiskolától
távol kell tartanunk azokat, akik magasabb tudományos
kiképzésre nem bírnak kellő készséggel, s az egyeteme-
ket és főiskolákat is el kell zárunk a kontraszelek-
ció elve alapján odatóduló illetéktelen elemektől"⁹.
Nem kétséges annak bizonyítása, hogy az ellenforrada-
lom művelődéspolitikája és zsákutcás iskolarendszere
/pl.: a középfoku intézmények, a tanítóképzők, a fő-
iskolák és egyetemek/ hiven tükrözte az uralkodó osztá-
ly közoktatáspolitikájának igazi célkitűzéseit,
amely a szűk és önző osztályérdekeken alapult. Az el-
lenforradalom 25 éves rendszere gondosan ügyelt arra,
hogy a dolgozó nép gyermekeinek minél kisebb műveltsé-
gi színvonalat nyújtson, és őket a továbbtanulás lehe-
tőségéből kizárja.

Az idézett törvények és azok szelleme a pályaválasz-
tásra alig hatottak. A dolgozó szülők gyermekei előtt
csak a termelőmunka lehetősége állt /mezőgazdaság,
ipar, kisipar/. E helyzet természetesen már 10-11

9. Ravasz János: A magyar nevelés története a feudaliz-
mus és a kapitalizmus korában. Tan-
könyvkiadó, Budapest 1961.

éves korban valóságos gondná tette a pályaválasztást, azaz a hová és milyen munkába való elhelyezkedést. Elegendő ismerettel, pályaismerettel e kora gyermekek nem rendelkezettek, leginkább a családok szociális vagy kiszolgáltatottsági helyzete döntötte el a gyermekek sorsát.

A felszabadulás fordulópontot jelentett az ország életében. A hatalom a dolgozó nép kezébe került. A régi korok történetéhez e tény óriási jelentősége. Az új társadalmi rendszer létrejött, a gazdasági alap megszilárdulása fokozatosan maga után vonta a felépítmény átalakulását is. Kibontakozik az új iskola-rendszer megteremtésének körvonala, a minden gyermek számára kötelező, ingyenes és egységes alapműveltségű általános iskola. A Magyar Kommunista Párt 1948-as programtervezete és a haladó erők sürgetik az iskolák államosítását. 1948. június 16-án az országgyűlés elsőprő többséggel megszavazta az iskolák államosítását. Ezzel több mint ötezer nem állami iskola került a nép kezébe, közel 20 ezer nevelő jutott állami státuszhoz. Az iskolák államosításával létrejött az egységes iskolarendszer alapja. 1948-tól szélesedik az általános iskolák hálózata, kialakul az egységes kollégiumi szervezet. Megindulnak a szakérettségis tanfolyamok, s az érettségi megszerzésével mintegy 20 ezer munkás és paraszti fiatal bejut a felsőoktatási intézményekbe. A különböző kedvezmények juttatásával /évfolyampótló osztályok, tanulószobák, segélyek/ sikerül elérni, hogy a munkástanulók aránya jelentősen emelkedik. Az 1950-es évek oktatáspolitikájára a szociális összetétel nagyarányú - minőségi - változása a jellemző.

Az 1956-os ellenforradalom leverése után beállott konszolidáció az oktatásügyben is jelentős változások

szükségességét érlelte meg. Az 1958-60-as években végrehajtott iskolaszervezés 2.100 általános iskolai és 500 középiskolai tanterem építésére terjedt ki / az országos adat mellett az orosházi járásban 14 új tanterem épült/, amely alkalmasnak bizonyult a továbbtanuló gyermekek befogadására. Mindezek a szervezeti és a tartalmi kérdésekre utaló erőfeszítések végül is érlelői voltak az 1961.évi reformtörvénynek. A reformtörvény alapvető célkitűzései a következők:

- a./ a tananyag korszerűsítése
- b./ az oktatás és a termelőmunka összekapcsolása
- c./ nevelésközpontúság.

Az 1961. évi III. törvény a tankötelezettség felső határát az általános iskola nyolcadik osztályának sikeres elvégzéséig, legkésőbb azonban annak a tanévnek végéig terjesztette ki, amelyben a gyermek 16. életévét betölti. Ezzel természetszerűleg a pályaválasztás is a jelzett életkorig kitolódott. A reformtörvény megjelenését követően kormányhatározat foglalkozik a továbbtanulás kérdésével. E határozat kimondja: "...az általános iskolát végzett fiatalok képességeiknek és személyi körülményeiknek leginkább megfelelő életpályát válaszanak."

A reformtörvény alapgondolata az életpályára előkészítő, illetőleg felkészítő periódusra is utal. A személyiség a környezeti hatások ingerrendszerében él. E hatások folyamatosságuk mellett hol erősebb, hol gyengébb reakciót váltanak ki a személyiségből, olyan hatókokat eredményeznek, amelyek a pályára nevelés szempontjából a figyelmet az egyes szakaszokra fordítják. A gyermek fejlődését - a benne lévő adottságok valame-

lyikének dominanciája mellett - számos környezeti hatás alakítja. Az életpálya megválasztása szempontjából a kisgyermekkorai élmények, elképzelések olykor maradandó emléknymot hagynak. A legalapvetőbb benyomások a családi otthon légkörében keletkeznek. A gyermek megismeri a szülők munkaköri élményeit, s a külvilág hatásával már indirekt módon érintkeznek. A családi atmoszféra melegsége a harmonikus személyiségfejlődésnek egyik legbiztosabb alapja. Hatása a pályaválasztásra, az igények, a megvalósulás, az elképzelések és a teljesítményekre abban is kifejezésre jut, hogy a gyermek egész életét örömtelivé teheti. A megismerő tevékenység folytán fokozatosan táguálni kezd a világ, a kisgyermek játékaiban már gyakran a leendő hivatás motívumai jelennek meg.

A serdülőkor a gyermeki fejlődés legellentmondásosabb időszaka, melynek "... három periódusa - /prépubertás, pubertás, postpubertás/ - nehezen tagolható életévek szerint, mert a fiziológiai és pszichológiai változások függnek a fajtától, éghajlattól, táplálkozástól, életmódtól, kulturális hatásoktól és egyéni öröklött érési beütenezettségétől, tehát a külső és belső tényezők kölcsönhatásától."¹⁰ A serdülés idejére sokféle tényező hat. A társadalmi, gazdasági, éghajlati és egyéb befolyások gyorsítják vagy lassítják az érést. A tízéves gyerek sok tekintetben fejlettebb, érettebb mint előző életéveiben, tele tettvágygal, cselekvésigénnyel, de ezt még nem lehet a pályaválasztás alapjának tekinteni. "A tízéves gyerek érdeklődése sokirányú, beállítottsága a világ felé forduló /extrovertált/. Alapvető kérdése: milyen a világ? Főleg az a világ, amelyet az

10. Kiss Tihamér: Életkorok pszichológiája, Gondolat, Budapest, 1966.

iskolában nem ismerhetett meg. E korban jelentkezik gyűjtőszenvédélye, ami kifejleszti megfigyelőképességét. Kielégíti kíváncsiságát, kitartásra, logikai osztályozásra nevel.¹¹ Ennek értelmében a tízéves gyermek legfőbb problémája a környező-számára még alig ismert - világ felderítése. Megfigyelőképessége fejlődésben van, kíváncsisága kielégítetlen, ennél fogva érdeklődése csapongó, nem rendelkezik még kitartással és logikai osztályozásra magasabb szinten nem képes.

A gyermek fejlődésére az iskoláskor küszöbén - főként az azt megelőző életkorban - két alapvető nevelési szituáció hat, egyfelől a család, másfelől az ovoda. A két tényezőtől származó és az emocionális szférára ható benyomások felvételére a gyermek rendkívül alkalmas. Az említett hatótényezők mellett az iskoláskorban megjelenik egy harmadik - a gyermek adottságait és fejlődési körülményeit tudatosan számításba vevő személyiség - a pedagógus, aki a legfőbb oktatási és nevelési feladatok ellátása mellett a gyermeket emocionális kapcsolatba hozza személyekkel és tárgyakkal. E kapcsolatvétel iránya már magában hordozza azt a tendenciózus lépést, amely a gyermek későbbi pályaválasztásának indítómotívumait tartalmazza. "Az iskoláskor kezdetén a gyermek még erősen a hozzá közel álló személyek szűk köréhez kötött. Az iskolába való járással megindul a gyermek, eleinte ugyan még csak alig észrevehető kiválása a családból. Egyre jobban belenő azonban bizonyos - szekundér - csoportokba."¹² A gyermek tehát észrevétlenül belenő a nagy közösség kisebb-nagyobb egységeibe, vé-

11. Kiss Tihamér: Eletkorok pszichológiája Gondolat, Budapest, 1966.

12. Dr. G. Clauss-Dr. H. Hiebsch: Gyermekpszichológia Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

gúl a társadalomba, ahol meg kell találnia boldogulását.

Az iskoláskor egészére legjellemzőbb tevékenység a tanulás. A tanulás elősegíti a gyermek öntevékenységet, sikerélményhez vezet, egyre inkább kialakítja a munkának - mint legfőbb tevékenységnek - alapját. A munka megerősíti, kifejleszti azt az érdeklődést, hajlamot, amely végül is a fiatal életpályájának alapját képezi. Számosan már 14 éves korban belépnek a termelőmunkába és az ott szerzett vagy elsajátított szakmában töltik életüket, míg mások az érettségi idején sem tudnak kialakult pályaválasztásról - érettséget - nyilvánítani. Általában " ... a tanulók pályaválasztási érettségének kialakításában... 4 legfontosabb alkotótényező van, a tanulók megfelelő pályaismerete, önismerete, személyiségük és társas alkalmazkodó magatartásuk érettsége, valamint megfelelően motivált bensőleg igenlő pályaválasztási elhatározása." ¹³

A középiskolás koru tanulóban már határozottabban jelentkezik az élethivatás megválasztásának igénye, és ez mindinkább szilárdul, ahogyan közeledik az "éretté" nyilvánítás időpontja. Az út tehát az óvodától az iskolán keresztül az "életbe lépésig" hosszú és türelmes nevelőmunkát feltételez. Az ifju pályaválasztására ható legerőteljesebb tényező a család, de az irányítás döntő érveivel a pedagógus rendelkezik, mert a tanulói személyiség folyamatos és rendszeres megfigyelésére alkalmas szervezett rendszerben működik. Ennek a tapasztalatsorozatnak a társadalmi érdekekkel való azonosítására, egyeztetésére leginkább a pedagógus hivatott, minthogy természetsszerűleg ő az adott társadalom követelményrendszerének képviselője. A pedagógus megtalálhatja azt a döntő pszichikai pillanatot, amikor az ifju irányulását a családi, egyéni és

13./Rokusfalvy Pál: Pályaválasztó tanulók pályaismerete.

közösségi érdekek azonosítása mellett megalapozhatja, de nem tekinthet el az adottságoktól, a szubjektív sajátosságoktól. Csakis ilyen felkészítés mellett képes az ifju a társadalmi életbe beilleszkedni. A pályaválasztás rövid történeti áttekintése alkalmas arra, hogy abból mind a 25 éves ellenforradalmi rendszer, mind a felszabadulást követő és a szocializmust építő társadalmi rendszer iskolapolitikája kialakuljon. A zsákutca mentes iskolarendszer a szocializmus vívmánya, ahol az ember képességei alapján biztosan megtalálja boldogulásának útját.

II./ A pályaválasztási indítékok és azok nyomon követése

A társadalom fejlődése számos kategóriát hozott létre, amely szoros kapcsolatban áll az emberrel. Ilyen pl. a s z ű k s é g l e t. Ismeretes, "hogyan az ember különleges cselekvési formával, munkával tartja fenn életét. A munkatevékenységnek minden szükséglet kielégítésében - vagy legalább az ahhoz szükséges feltételek megteremtésében - igen nagy része van. Így az embernél megjelenik a munkaszükséglet, a céltudatos, az előre elképzelt eredményt megvalósító cselekvés szükséglete."¹⁴

14. Dr. Kardos Lajos: Általános pszichológia Tankönyvkiadó, Budapest, 1965.

Az ember személyiségének története összefügg szükségletei fejlődésének történetével. A szükségleteknek természetesen önálló, külön fejlődése nincsen, ez a termelés fejlődésének részeként alakult ki. Az ember munkatevékenységgel kapcsolódik be a társadalom életébe, s ez a tevékenysége a legaktívabb. Ennek során olyan javakat hoz létre, amelyek részint személyes szükségletének kielégítésére szolgálnak, részint a társadalom fejlődése szempontjából értékesek. Az ember életének a m u n k a ad értelmet, amit a nagy proletár költő - József Attila - oly nagyszerűen fejez ki: "Dolgozni csak pontosan, szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes !"

Az egyén életében a munkaszükséglet abban a társadalmilag hasznos tevékenységben nyilvánul meg, ahol dolgozik, munkálkodik. A társadalomba született egyént egyidejűleg objektív tényezők veszik körül, amelyek hatnak rá, de az egyén személyiségtulajdonságai is számottevő szerepet töltenek be e viszonyban. Az egyén keresi a maga útját, kitapintja saját objektív értékét, a társadalomban elfoglalt helyét. A történeti fejlődés során a szükségletnek különböző megjelenési formái alakultak ki /pl: anyagi és szellemi szükségletek/, de újak is keletkeztek, amelyek már nincsenek szoros kapcsolatban a meglévőkkel, a korábbiakkal. A külvilággal való kontaktus tartásban a megismerési folyamatok kiváltják a cselekvést, mintegy "készítetést jelentenek a cselekvésre." E készítő tényezőket m o t i v u m o k néven ismerjük. A motívumok jelzik azokat az elképzeléseket, amelyek alapján az egyén a maga életpályájának helyét igyekszik megtalálni, törekszik annak megválasztására. A szükséglet és az abból származó motívum nem mindig találkozik kedvező egybeeséssel. Amikor tehát

a személyiség társadalombeli helyéről beszélünk, az ideális vagy helyes életpályaválasztásról, két tényezővel kell számolnunk. Az egyik a társadalmi formáció adta gazdasági feltétel, az életpályák mennyiségi összetevői, a másik az egyén adottságait magában foglaló feltétel. E tényezők mindenkor kölcsönhatásban vannak, egymást átszövik, és a valóságban elválaszthatatlanul megtalálhatók. Amikor egyes emberek munkaeredményeit összehasonlítjuk, meggyőződünk arról, hogy képességekben különböznek egymástól.

"Minden képesség valamilyen tevékenységre való képesség. Egy meghatározott képesség alkalmasságot jelent egy bizonyos tevékenységre."¹⁵ Az egyén képességeinek kifejlesztése az oktatás folyamatában megy végbe. Kiinduló alapnak kell tekinteni az öröklött adottságokat, amelyek az oktatás során képességekké alakulnak át. A legfőbb feladat abban jelentkezik, hogy az egyén /jelen esetben a tanulók/ képességeinek kellő irányba való tudatos alakításával a sokoldaluan fejlett, harmónikus személyiség fejlődjön ki. A fejlettebb képesség meghatározója az élethivatás kialakulásának. A két tényező szemügyre vétele és kettéválasztása jelen esetben csupán azért szükséges, hogy világosabban lássuk szerepüket a pályaválasztás komplex rendszerében. Sok bizalmatlanságot kell eloszlatni abban a közfelfogásban, hogy az egyéni hajlamok és a népgazdasági érdekek ellentmondásmentes összehangolása nem lehetséges. Ez a bizalmatlanság indokolatlan, hiszen minden felnövekvő személyiség eltekintve a néhány %-os eltéréstől - több életpálya vagy foglalkozás betöltésére lehet alkalmas. S itt

15. Sz. L. Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

van a környezetnek és a nevelésnek fontos szerepe a képességek kibontakoztatásában, az egyéni és a népgazdasági adottságok egybehangolásában.

A társadalom fejlődése folyamán kialakult - s az ember munkatevékenységéhez kötődő - életpályák általános és sajátos jegyeket alakítottak ki. Ezek köré a tudomány és a technika fejlődésével állandóan bővül. A társadalom igényeket támaszt az életpályákkal szemben, s ennek a követelménynek betöltése az életpályán dolgozókra vár. Az életpályák megkívánják azt, hogy az egyén olyan tulajdonságokkal rendelkezzen, amellyel, alkalmassá válik az életpálya ellátására. Miként tudja az egyén /a tanuló/ az életpálya karakterisztikus jegyeit kitapintani, észrevenni és érzékelni a domináns és a kevésbé lényeges jegyeket? Csakis úgy, ha reális önismerettel rendelkezik, ha az életpályával szemben támasztott társadalmi igényeket jól ismeri, és azt képességeivel egyeztetni is tudja. Tudnia kell az életpályát választónak, hogy pl. a pedagógus hivatás betöltésének megfelelően, "... aki úgy ösztönöz, szolgálja ügyünket, akinek tudása, szakértelme, világnézeti meggyőződése, erkölcsi feddhetetlensége tiszteletet parancsol, akit lelkesít munkája, aki mélyen átérzi azt a felelősséget, amellyel a társadalomnak, a hazának tartozik..."¹⁶ A reális önismeret elvezetheti az egyént az életpályára jellemző jegyek önmagában való felismeréséhez, bár ehhez nélkülözhetetlen a tudatos irányítás. De kérdéses, hogy a pályát választó képes-e az érdeklődést kiváltó életpályában a "karakterisztikus jegyeket" meglátni, vagy olyanokat felismerni, amelyek kevésbé fontosak, vagy ame-

16. Dr. Ágoston György- Dr. Jausz Béla: Pedagógia
II. Tankönyvkiadó, Budapest, 1964.

lyek pillanatnyi /pl: anyagi/ indítékok nyomán alakultak. Az önismeret fejlesztésében s az indítékok felkutatásában évekig tartó nevelőmunkára van szükség. A motivációk kutatását nem elegendő csupán a pályaválasztás konkrét időszakában végezni, azok jóval korábban felismerhetők és konfliktus esetén a megfelelő nevelőmunka alkalmazásával átalakíthatók, a kívánt irányba terelhetők. A motivációk korai felismerésének, továbbá az egyén pszichikus arculata ismeretének nagy jelentősége van a gyakorlati életben. Ezek nélkül "lehetetlen az emberek helyes elosztása és racionális felhasználása"¹⁷ a társadalom fejlődésében.

A pályaválasztás eszmei célkitűzésekkel kapcsolódik egybe. A fiatalok célokat tűznek maguk elé életfeladatul. Többé - kevésbé a pályaválasztás időpontjában fejtik ki, hogy az élet mely területén kívánják céljaikat megvalósítani. "A tanulók hivatástudatában, aktivitásában, a társadalmi feladatok keresésében és vállalásában mutatkozik meg leginkább a pedagógus sok évre kiterjedő nevelőmunkája, melynek eredményeként a fiatalok az eszmei célkitűzések társadalmi és egyéni szempontból leghatékonyabb, legreálisabb megvalósítási lehetőséget keresik a pályaválasztásban."¹⁸

A személyiség fejlődése és a valóság mindenkor szoros kapcsolatban áll egymással, ezért elválaszthatatlan egységet alkot. A személyiség keresi a maga kibontakozásának útját. Saját képét egybeveti pályakívánságaival, s ha azok szerencsés találkozása adott, úgy konfliktus nem alakul ki. A pedagógus és a nevelési

17. Sz. L. Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.

18. Pályaválasztási Tanácsadás A Munkaügyi Minisztérium Kiadványa Budapest, 1968. 1. sz.

folyamat itt kap óriási szerepet, amikor is "minden egyes gyermek és minden egyes tanuló egyénileg történő megközelítését", személyiségének átfogó és alapos ismeretét kell elérnie. A felsoroltak alapján próbáljuk meg nyomon követni a pályaválasztás előtt álló tanulóifjúság személyi adottságait, bár arra gondolkunk kell, hogy egy állandó mozgásban és változásban lévő fejlődési folyamatról nyerünk pillanatnyi helyzetképet, amelyet szükséges újra és újra kontrollálni, de amelyet - éppen a változékonyságát kihasználva - céltudatosan lehet alakítani, és így módunkban áll a fiatalok fejlődését, a választott pályára való felkészülésüket irányítani és segíteni. Az eddigiek feljósoltanak arra, hogy a tanulóifjúság munka és életpályára megválasztása előtti fejlődési szakaszát, benne a motivációk útját kutassuk, vizsgáljuk abból a célból, hogy azok miként valósulnak meg. A gyermek fejlődésére ható tényezők /a vele született adottságok, környezeti feltétel és a nevelés/ a pályaválasztás szempontjából rendkívül fontosak. E tényezők akár egyikének is kizárólagosságát nem lehet hangsúlyozni, mert azok egymástól elválaszthatatlanok. A tényezők hatásrendszere azonban a pályaválasztásban számos irányt hoz létre aszerint, hogy milyenek a gyermek adottságai, milyenek a környezeti hatások, és milyen irányban bontakoztatta ki a nevelés a gyermeket. Ha a pályára irányítás hatótényezői közül a környezetet kiemeljük, azt kell megállapítanunk, hogy számtalan motiváció forrása innen ered. Természetes helyzet, hogy a gyermek elsősorban azt a munkaterületet ismeri meg, amellyel családi helyzeténél fogva kapcsolatba kerül. Fejlődésével párhuzamosan állandóan változik a külvilághoz való viszonya, kap-

csolatai az ismeretek szerzésével bővülnek. A kérdés vizsgálatához az 1967/68. tanévben végzett nyolcadik osztályos tanulók szolgáltatottak elemzési anyagot. A felmérés adatainak s a tanulók válaszainak értékelésekor egy fontos gazdasági tényezőre kell rámutatni nevezetesen arra, hogy az orosházi járás 10 községe túlnyomórészt mezőgazdasági jellegű, az ipartelepítés egyelőre számottevően nem befolyásolja a lakosság foglalkozásbeli megoszlását. A járás közigazgatási székhelyét, Orosházát, mint jelentősen iparosodó várost, csak abban a vonatkozásban lehet kiemelni, hogy az 1965-ben létesült üveggyár, továbbá a Vas és Kályhaipari Vállalat főleg a városból, kisebb arányban a 10 környező községből veszi fel munkaerő szükségletét. A vázolt helyzet mellett a figyelmet inkább abba az irányba kell fordítani, hogy milyen mértékben bővült a pályaválasztás előtt álló növendékek p á l y a i s m e r e t e.

A helyes pályaválasztási döntés és elhatározás létrejöttének egyik alapfeltétele, hogy a tanulóifjúság az életpályák sokaságáról minél több oldalú és főként elmélyült ismeretekkel rendelkezzen. Mi volt a jellemző kb. egy évtizeddel ezelőtt? Az 1960-as évek elején - nyilvánvalóan az oktatási intézmények iskoláztatási politikája nyomán - a végző tanulók leginkább az orvosi, a mérnöki s a tanári pályák iránt érdeklődtek. Társadalmi rendünknek a szocializmus alapjai lerakásához feltétlenül szüksége volt az új, a néphez hű értelmiség megteremtésére. Ezt az elvet az M.Sz.M.P. művelődéspolitikai irányelvei is körvonalazták. E beiskolázási politika évek múltán egy telítettségi állapotot idézett

elő, s az általános iskola befejezése és az érettségi megszerzése után a tanulóifjúságból mind kevesebben választották a termelőmunkát. Az ország gazdasági struktúrájában bekövetkezett változás azonban előrevetítette a mezőgazdasági szakképesítéssel rendelkező szakemberek szükségességét. A korábban kialakított "érettségi + íróasztal+ koncepciót egy új, a társadalmi követelményeknek reálisabban megfelelő koncepcióra, az "érettségi + egy szakmá"-ra kellett változtatni. Ez megfelel az 1961. évi III. törvény szellemének s a jövő szakmai középiskolája igényének.

A közép és felsőfoku oktatási intézményekben e beiskolázás nyomán egy eddig ki nem egyenlített tulajelentkezés állt elő, amely még a reformtörvény 8-9. évében sem szűnt meg. Erre a nivellálódásra mindig számítani lehet, mert az egyéni érdeklődés és a népgazdasági szükséglet vonala többé-kevésbé mindig el fog térni. Az iskoláztatási politika a népgazdasági szükségletek figyelembevételével a tulajelentkezéseken sokat, főként illúziórombolás nélkül segíthet.

A tanulók körében végzett felmérés arra irányult, hogy mivel foglalkoznak szívesen, mivel töltik szabad idejüket. Ismeretes, hogy minden élő szervezetre a külvilág számos hatása irányul. Vajon melyek azok a hatások, amikor tartós megmaradásról lehet beszélni, amikor a választott életpálya valamely gyermekkori élmény rögzült maradványa nyomán alakult ki. Tudjuk-e, hogy az életpálya eldöntésére és megvalósítására ösztönző indítékok honnan származnak, azok mélyén szükségleteket vagy igényeket találunk-e? Bármely szívesen végzett munka lehet elindítója egy életpálya megválasztásának, kimutathatja a növendék érdeklődését és irányulását. Jóllehet a szívesen végzett munka valóban nincs kapcsó-

latban a tanuló által választott életpályával, mert szívesen olvas a fizikai munkás, mivel esztétikai érzelmei kielégítésének tesz eleget, de szívesen foglalkozik a szellemi munkás valamilyen fizikai vagy manuális tevékenységgel, mert abban kielégülést és esztétikai érzelmet kap.

A pályaválasztó fiatalság pályaindítékai tudatosságának kutatására az orosházi járás oktatási intézményeiben végzett nyolcadik osztályos tanulók megfelelő megnyilvánulási anyagot nyújtottak. Bár az általános tapasztalat szerint a megjelölt indítékek nem mindenkor a valóban működő motivumokra mutatnak. Minden motivum a motivumok egész rendszerébe ágyazódik be, és többnyire más egyéb motivumok által is meghatározott. A valóság megközelítése a megbízható kép kirajzolódása szempontjából igen fontos, ezért több száz tanuló pályaválasztási megnyilvánulása került feldolgozásra. A kérdéseket a az alábbi sorrendben kapták:

- a./ Milyen munkát végzel szívesen?
- b./ Milyen munkaköröket ismersz?
Sorold fel azokat!
- c./ Milyen pályára készülsz?
- d./ Tíz foglalkozás közül melyiket választanád szívesen vagy nem szívesen.
- e./ Miért érzem magam alkalmasnak az általam választott pályára?
- f./ Jelöld meg azt a választ, amelyik életpályád megválasztásában szerepet játszott!

A kérdések tartalmi értékelése:

a./ MILYEN MUNKÁT VÉGZEL SZÍVESEN?

Időpont: 1967/68. tanév

Évfolyam: 10 osztott intézmény 8. o. tanulói

fiuk száma: 335

Lányok száma: 370

Sor- sz.	Foglalkozás	Fiu
1.	Barkácsol, szerel	137
2.	Tanul	60
3.	Olvas	50
4.	Uttörő munkát végez	40
5.	Sportol	14
6.	Háztartásban dolgozik	12
7.	Mg. munkát végez	11
8.	Állatgondozást végez	6
9.	Szórakozik	5
Összesen:		335

Sor- sz.	Foglalkozás	Leány
1.	Tanul	116
2.	Háztartásban dolgozik	106
3.	Uttörő munkát végez	65
4.	Olvas	41
5.	Sportol	12
6.	Mg. munkát végez	17
7.	Állatgondozást végez	7
8.	Szórakozik	6
Összesen:		370

A feltett kérdésekre adott tanulói válaszok - függetlenül a szociális, a munkaköri és egyéb befolyástól - azt tükrözik, hogy a fiut tanulók szívesen barkácsolnak-szerelnek, tanulnak, olvasnak, mozgalmi munkát végeznek, sportolnak, míg a lányok zöme tanul, a háztartásban dolgozik, uttörő munkát végez és olvas. A felsorolt foglalkozási területek egyrészt a kedvelt, másrészt a családi szituáció függelmén alapuló időtöltés előterében állnak. Mondhatni, hogy a tanulók spontán és irányított érdeklődési köre ezzel bezárul. Ebből a körből kiesik az oly fontos mezőgazdasági jellegű munkatevékenység, mert a fiuk közül 11-en, a leányok közül 17-en adtak igenlő választ. A mezőgazdasági munkában való részvétellel /akár a háztáji, akár a szocialista szektor/ részint abból táplálkozik, hogy a szülők önmaguk helyettesítésére állítják be gyermeküket a munkába, részint pedig a megélhetési viszonyok késztetik erre. A munkához való viszony kialakításában az ifjusági mozgalomra sok ten-nivaló vár. A végzett tanulók 14,8 %-a vállal önkéntes jelleggel mozgalmi munkát, amikor a 10 osztott iskola tanulóifjuságának 91 %-a tagja a mozgalomnak, s a nyolcadik osztályos tanulók 91,9 %-a uttörő. Önkéntelenül kínálkozik annak megállapítása, hogy az ifjusági mozgalom a maga szervezeti rendszerével, sajátos eszközeivel hogyan és mennyiben irányította a tanulókat legfőbb kötelességüknek: a tanulásnak megszerettetésére, s a tanítási órán szerzett ismeretek hogyan váltak a tanulók választotta életpályák mozgató elemeivé. A pályaismeret alapvető feltétele a jó pályaválasztásnak. A jó pályaválasztás jó indítékot is tartalmazhat, noha elvileg számtalan indíték lehetséges, legalább is annyi, ahány szükséglet van. Az a tanuló, akit leendő életpá-

lyája komolyan foglalkoztat, feltehető, hogy tudati szférája előterében van, s ha megkérdezik, úgy erről kevés eltéréssel pontos választ is tud adni.

b./ MILYEN MUNKAKÖRÖKET ISMERSZ ? SOROLD FEL AZOKAT!

- szerelő /gép/	128
- villanyszerelő	79
- festő	24
- asztalos	8
- lakatos	19
- kőműves	27
- pedagógus	43
- műszerész	31
- mérnök	31
- mg. szakmunkás	89
- orvos	101
- ápolónő	54
- óvónő	26
- varrónő	26
- csecsemőgondozó	19

Összesen: 705 tanuló

A környezeti hatások, a szociális kapcsolatok a tanulók pályaismeretét több irányban, főleg az ismeretek gyarapításában befolyásolják. A megkérdezettek 100 %-a mezőgazdasági jellegű településen lakik. Erre vall a mezőgazdasági szakmunkás munkaköréről szóló pályaismeretük, ellentétben azokkal, akik a gép és villanyszerelő és egyéb - szerelő jellegű - szakmákat ismerik. Ez részint Orosháza vonzó, részint a távolabbi ipari munkahelyekre járó felnőtt dolgozóktól származó hatásnak tudható be. A tanulók pedagógussal, kereskedővel, asztalossal, lakatossal, védőnővel, orvossal sokkal

gyakrabban kerülnek közvetlen kontaktusba, mint pl. pilótával, ügyvéddel, divattervezővel stb. Figyelemre méltó, hogy a ma is nélkülözhetetlen szakmák /bognár, molnár, bádogos, bőr és szőrmefeldolgozó stb./ alig vagy egyáltalán nem szerepelnek a felsorolásban.

A tanulók pályaismeretét - a több éves megfigyelés egybevetésével - s a kapott válaszokból s z é l e - s e d ő n e k lehet nyilvánítani. Ez valóban a sok, egybehangolt tényező hatásának eredménye. A vágyak és elképzelések azonban nem mindenkor és nem mindenkinél valósulhatnak meg maradéktalanul. A vágyak a gyermekkorban bontakoznak, alakulnak ki, az embert élete során elkísérik, és sok esetben szubjektív émo- ciókkal párosulnak. Vágyaiba éli magát a fiatal, bár tudat alatt érzi, hogy a megvalósítás lehetőségei olykor adottak, olykor hiányosak. Tudja, hogy a vágyak és a realitás között különbség van, abba több tényező beleszól, de legfőképpen a szülő és a társadalom igénye motiválja. E körülményekre alapozva kínálkozott a következő kérdés, amely a választott pálya megjelölésére irányult.

c./ MILYEN PÁLYÁRA KESZÜLSZ?

Pálya megnevezése	fiú	leány
asztalos	8	-
ápolónő	-	16
bognár	1	-
cipész	3	-
cukrász	-	6
csecsemőgondozó	-	23
divattervező	-	3

esztergályos	16	-
fizikus	1	-
fodrász	-	30
gépszerelő	76	-
gumi javító	6	-
gyógyszerész	-	6
gyors és gépiró	-	17
hentes	4	-
kereskedő	-	8
kertész	4	-
kőműves	20	-
konzervipari dolgozó	6	19
lakatos	12	-
madártani kutató	1	-
MÁV tiszt	4	2
mezőgazdász	8	27
mg. szakmunkás	49	30
mg. technikus	9	6
mérnök	7	-
műszerész	8	1
nyomdász	2	1
orvos	-	5
óvónő	-	8
pilóta	1	-
ruhagyári munkás	-	12
szabó /női/	3	7
szakács /nő/	3	3
szobafestő	11	-
szöv. felszolgáló	4	2
szövőnő	-	18
tanár	8	20
technikus	10	-
ügyvéd	-	1

varrónő	-	16
vendéglátó ipari dolg.	-	26
vegyész	3	2
védőnő	-	14
villanyszerelő	17	-
vízvezetékszerelő	8	-
nem választott szakmát	22	41
Összesen:	335	370

Mind a fiuk, mind a lányok megnyilvánulásai /pályaelképzelései/ sok különböző szükségleti körből táplálkoznak. Különböző hatások érik a tanulókat, a bennük lerakódott indítékok felszínre törnek. Olykor nem is egy indíték emelkedik ki, és ez gyakran az ellentmondások forrása is lehet. A tanulók választat elé kerülnek, s a sok-sok lehetőségből az erősebb motívum hatása érvényesül pályaválasztásukban. De beleszövődik a harcba egy olyan elem is, amelynek nyomán a tanuló szívesen vagy kényszer hatására választja meg életpályáját. Feltétlenül figyelemre méltónak bizonyult a következő kérdés, amelyik a tanulók választási tendenciájára mutat.

d./ TIZ FOGLALKOZÁS KÖZÜL MELYIKET VÁLASZTANÁD SZÍVES-
SEN VAGY NEM SZÍVESSEN:

Pelmérésben 335 fiu tanuló vett részt

Életpálya	Szívesen választott	Nem szívesen választott
1. gépszerelő	97	-
2. Kéményseprő	-	18
3. mg. munkás	-	43
4. mg. szakmunkás	75	-
5. mérnök	9	-
6. műszerész /rádió, tv/	15	-
7. orvos	23	-
8. pedagógus	13	-
9. vendéglátóipari	30	-
10 villanyszerelő	12	-

A két oszlop közötti arány több jelenségre hívja fel a figyelmet. A tanulók kedvvel tekintenek azokra a pályákra, ahol kedvezőek a kereseti források. Szüleiktől tudják, hogy a fő és mellékfoglalkozás jövedelme között nemcsak látszati, hanem nagyságbeli különbség is van. A tanulók tartózkodása nem általában a fizikai munka, hanem a mezőgazdasági tevékenységet kifejező munka iránt nyilvánul meg. Ebben természetesen a szülők ráhatásának nyomát lehet kitapintani. A fizikai és szellemi életpályák értékét megítélő határvonal a tanulók 1/5-nél a szellemi, 1/5-nél a fizikaira esik, míg a többség mind a kettőt megbecsült életpályának tartja. A tanulók a két területet egybetartozónak ítélik, mert "vezetés nélkül nem lehet eredményes fizikai munkát végezni." Meglepő komolyságot árul el az egyik tanuló, aki így vélekedik, "... ez attól függ, kinnek mire van szüksége. Egy fizikai munkás is lehet olyan

értékes, mint a szellemi". Több tanuló válaszából arra lehet következtetni, hogy a fizikai és szellemi munka közötti lényeges különbség elmosódásában határozott szerepet játszik az iskolai nevelőmunka. Egészen szép választ adott az egyik tanuló, aki a következőket írta: "... vannak, akik a fizikai, vannak, akik a szellemi munkában találják meg életük célját. Ezek közül mindenkinek a maga munkája a szép." A válaszadók közül többen úgy foglaltak állást, hogy a szellemi munka hamarosan helyettesíti a fizikait, mert a tudományos és technikai fejlődés által alkotott gépek a fizikai munkát kiszorítják.

A kérdés feltevése ebben a felállításban nem egyszerűen formai, hanem tartalmi célt szolgált. Nem a fizikai és szellemi munka elsődlegessége vagy másodlagossága volt a döntő momentum, hanem az, hogy a családi ház és az iskola - mint a két legfontosabb nevelési tényező - milyen mélységben keltett a fizikai és szellemi pályák iránt megbecsülést, mely hatás érvényesült dominálón a tanulók pályaválasztásában. A megnyilvánulásokból olyan megállapítást tehetünk, hogy a tanulók 80 %-át abba a kategóriába soroljuk, akik a két munkát egyenrangúnak ítélik, de a tanulók 2/3-a kifejezetten szellemi életpályán kíván elhelyezkedni. Ez a szemlélet mindenekelőtt a családi nevelés egyoldaluságára veti árnyékát. Bizonyítja e körülményt az is, hogy a szülők jobbra a szellemi életpályák anyagi forrásaira építenek, a mezőgazdasági jellegűeket kevésbé tartják jövedelmező életpályának. E szemléleti forrás számos megnyilvánulásával találkozunk a nevelői közösségek, s ellensúlyozásukra nem kis erőfeszítést kell tenniük. "A motiváció t u d a t o s s á g á n az indítóerők felismerésének világosságát értjük. Be-

szélhetünk az egyik motiváció nagyobb, a másik kisebb tudatossági fokáról, de nem lehet azt állítani, hogy a tudatos állásfoglalás minden esetben erősebb és alaposabb is, mint a kevésbé tudatos. Nem áll az sem, hogy a helyes választás feltétele az, hogy minden egyes mozzanat világosan helyezkedjék el tudatunkban. A tapasztalat szerint ugyanis igen sokan választanak pályát és munkát úgy, hogy indítékaik homályban maradnak. Sajátosan bonyolult esetekben, továbbá ha az egyén még nem érett meg a pályaválasztásra, a tisztánlátás érdekében szükséges, hogy az indítékok tudatosuljanak. Természetesen maga a tisztánlátás még nem biztosítja a pályaválasztás helyességét, de nagyban növeli annak valószínűségét."¹⁹

A továbbiakban azt vizsgáltuk, milyen a tanulók önismereete, hogyan itélik meg saját pályaalakalmasságukat? E kérdés kapcsán természetesen az önismeret körét tovább kellett szűkíteni. A cél az volt, vajon a tanulók a felismert képességek alapján egyáltalán megfelelnek-e a maguk választotta életpályán, vajon mit tudnak cserébe nyújtani? Látják-e a tanulók, hogy a társadalom által adott pályafeltételekért valamivel tartoznak, ez pedig a képességeik által nyújtott pályaalakalmassági teljesítmény. A kérdés elemzéséhez valamennyi osztott általános iskola nyolcadik osztályos tanulója a következő címmel dolgozatot írt.

Felmérési időpont: 1969. március hó

e./ MIERT ÉRZEM MAGAM ALKALMASNAK AZ ÁLTALAM VÁLASZTOTT PÁLYÁRA?

19. Csirszka János: Pályalélektan Gondolat Kiadó,
Budapest, 1966.

Szeglédy Ibolya 8. o. tanuló

Csanádapácai Általános Iskola

"Pedagógus szeretnék lenni!"

"Minden iskolában a nyolcadikosoknak van a legtöbb problémája. Elérkezünk az élet kapujához, ahol a sok út közül egyet, a legmegfelelőbbet ki kell választani. Én is ezek közé a pájtások közé tartozom, habár nekem nem jelentett különösebb gondot a pályaválasztás.

Már régóta foglalkoztat az a gondolat, hogy szüleim nyomdokaiba lépve pedagógus leszek. Szüleim mind a ketten pedagógusok, s látván munkájukat és elért eredményeiket, én is kedvet érzek e pálya iránt. Nagyon szeretek a gyerekekkel foglalkozni. Több évig alsó osztályban voltam óravezető. Megköveteltem a rendet, mégis szerettek. Én azt hiszem nincs is rossz gyerek. Elég egy jó szó, egy dicséret, s a rossz gyerekből jó gyerek lesz, ha törődünk velük. Számomra nagy örömet jelentett, mikor a "Ki-mit-tud"-on egy-egy jól sikerült szám után a nézők vastapssal köszöntötték őket. Nagyon jó érzés volt, hiszen az én munkám eredményét is mutatta a jó szereplés. Nagyon jó volt látni, milyen igyekezettel készültek egy-egy órsi gyűlésre, s hogyan csillogott a szemük, ha megdicsértem őket. Én a gyerekeknek nemcsak tanáruk, hanem barátjuk is szeretnék lenni. E barátság alatt nem a lepertusodást értem. Kellő tiszteletmegadás mellett őszinték legyenek hozzám.

Ahhoz, hogy e szándékom valóra váljon először le kell érettségiznem. Először ott kell megállnom a helyemet.

Igyekezní fogok, hiszen szeretném valóra váltani terveimet. Remélem sikerülni fog."

Faragó Ilona 8. b. o. tanuló

Csanádapácai Általános Iskola

"Gyermekgondozó szeretnék lenni!"

Régi álmon már, hogy gyermekgondozó leszek. Még egész kicsi voltam, amikor ezt elhatároztam. Azóta már sok szakma megfordult a fejemben, de végül mégis ennél döntöttem.

Nagyon szeretem a gyerekeket, kiváltképp a három éven aluliakat. Boldog öröm tölt el, ha vidám, kerek arcukat látom. S ha néha lefelé görbül kicsi szájuk, szívesen sietek segítségükre és egy-kettőre megvigasztalom őket. Ha gyermekgondozó leszek, végig kísérhetem fejlődésüket. Tanuja lehetek egy átalakulásnak, melyben a kis, még magáról semmit sem tudó gyermek egyre okosabbá, értelmesebbé válik. Tisztában vagyok ennek a pályának a nehézségeivel is. Tudom, ott nem csak játszani kell a kicsinyekkel, hanem ápolni, gondozni kell őket. De az a tudat, hogy egykor én is épp ilyen kis tehetetlen voltam és velem is így foglalkoztak, majd még jobban megszépíti munkámat. Néha, ha közöttük vagyok azon gondolkodom: vajon milyenek lesznek tíz, vagy husz év múlva? Becsületes emberré válik-e, vagy lesz közöttük olyan, aki nem állja meg a helyét? Reménykedem, hogy minnyájukból szocializmust építő, dolgozó ember válik.

Ahhoz, hogy álmon megvalósíthassam, előbb el kell végezni a gimnáziumot. Igyekszem úgy tanulni, hogy az új nemzedék felnevelésére méltó legyek."

Hattinger Zsuzsanna 8. d. o. tanuló

Tótkomlói Általános Iskola

"Miért érzem magam alkalmasnak az általam választott pályára ?"

"Én építészmérnök vagy matematika-kémia tanár szeretnék lenni. Azért választottam ezeket a pályákat, mert szeretem a matematikát, ezen belül a mértant. Én úgy érzem, tudok annyit és majd fogok is tudni, hogy alkalmas legyek ezekre a pályákra. Az építészmérnök munkáját nem nagyon ismerem. Én azért választom ezt a pályát, mert úgy mint az orvos örül annak, hogy megment egy életet, a mérnök ha el megy egy olyan ház előtt, melyben az ő munkája is benne van, ugyanúgy örül. A pedagógusok munkáját jobban ismerem, mert engem is ők tanítanak és édesapám is tanár. Hogy miért választottam? Ezt egy Mórícz idézet válaszolja meg: "Én azt hiszem, annál nincs nagyobb öröm, mint valakit megtanítani valamire, amit nem tud." Ezt már és is tapasztaltam akkor, amikor osztálytársaimnak segitettem megtanulni azt, amit nem értenek. Hogyan készülök rá? Hát úgy, hogy megfigyelem a tanárok munkáját. Magamban átgondolom azt, én hogyan csinálnám. Egy példaképem is van. Egy tanítónő. Ha én is olyan tanár leszek valamikor, nagyon megleszek magammal elégedve. Azért irtam többet a pedagógusgus pályáról, mert ezt jobban ismerem. Az építészmérnökök munkája még félig ismeretlen előttem. De azt hiszem a 4 gimnáziumi év alatt alaposan meg fogom ismerni."

Nádai Árpád 8. a. o. tanulmány

Nagyszénási Általános Iskola

"Jogász szeretnék lenni"

Mindenkinek eljön az idő, mikor pályát kell választani. Pályaválasztásnál sok szempontot kell figyelembe venni, így képességet, tulajdonságot és egyéniséget. Én is így jutottam arra a következtetésre, hogy legjobban a jogi pálya iránt vonzódok.

Érdeklődéssel figyelem a napi politika eseményeit. Kedvenc olvasmányaim: érdekes politikai és bűnügyi események. Különösen érdeklődöm a II. világháborút megelőző, a háborús események és az azt követő nagy történelmi változások iránt. Többi között szívesen olvastam részleteket a nürnbergi per anyagából. /Poltorak: Nürnbergi epilógus/ A politikai, történelmi események mellett mindig érdekelnek az újságokban szereplő bűncselekmények. Jóleső érzéssel tölt el, ha a bűnügyek elkövetői megkapják méltó büntetésüket. Politikai téren legjobban a vietnami háborúval, a párizsi béketárgyalásokkal és a Közel-Keleti helyzettel kapcsolatos események kötik le figyelmemet. Tudom, hogy életünkben nagy szerepe van azoknak a jogi szabályoknak, amelyeket a törvények és különböző rendeletek fejeznek ki. Ez a tevékenység az, amely engem legjobban érdekel.

Ahhoz, hogy erre a kedvemre való pályára felkészüljek, tudom, hogy hosszú időre van szükség. Nagyon kell igyekezni, hogy kedveltebb tárgyaimban, de a többiben is jó eredményt érjek el. Szeretném ha vágyam valóra válna."

A pályaválasztást érintő és önismeretre épülő dolgozatok mellett a felsoroltakkal történő beszélgetés alapján a következő értékelést adhatjuk e kérdésre:

Czeglédy Ibolya pályaválasztásában a szülői környezet játszik fontos szerepet. Látja elért eredményeiket, munkájuk szépségét, elhivatottságát, s ennek nyomán saját adottságait egybevetve alkalmasnak találja magát a pedagógus hivatás betöltésére. A gyermekhez vezető ut nyitját munkájuk elismerésében látja, s ezt nyilván azért vallja célravezetőnek, mert nevelői és szülői is így módon közeledtek személyiségéhez. A pályakövetelmények teljességét még nem ismeri, de a szülői környezet a jó tulajdonságokat kibontakoztatta benne.

Faragó Ilona nagyszerű feladatra készül, s erre alkalmasnak is találja magát. Tisztán látja, hogy hivatása gyakorlása közben milyen követelményeket kell a felnövekvő gyermekkel szemben támasztania, a 10-20 év távlatában pedig a szocializmust építő és lelkesen dolgozó ember kialakítására gondol.

Hattinger Zsuzsanna szinte hitvallás szerűen idézi Mórícz Zsigmondot, amikor azt írja "En azt hiszem, annál nincs nagyobb öröm, mint valakit megtanítani valamire, amit nem tud." Van egy példaképe, akihez hasonló szeretne lenni, s a hasonlóságot saját egyéniségével egybeveti. Végso döntése bizonytalan, a motívumok harcára még lehet számítani.

Nádai Árpád a pályaválasztás követelményeül az adottságokat, az egyéni tulajdonságokat jelöli meg. Érdeklődési körét kedvenc olvasmányai alakították ki. Jól eső érzés tölti el, ha a bűnügyek elkövetői méltó büntetésben részesülnek. A társadalmi élet szabályozá-

sának jogi oldala érdeklő, feltehető, hogy választott pályájában megtalálja életcélját.

A tanulók "... idézett leírásaiból az indítékok nagy hatóereje sugárzik. A szakmai szeretet, a hivatástudat, az egyéni becsvágy mind olyan motiváció, amely biztos, hogy nem marad önmagába lezárva, hanem megnyilvánul és megvalósulásával tevékenyen alakítja az életpályát".²⁰ Az idézett dolgozatok az önismeret és az alkalmasság egybevetése szempontjából jól értékelhetők, a többség nem. Ezekből az csendül ki, hogy a tanulók mit várnak az élettől, de arra már kevésbé gondolnak, hogy cserébe valamit nyújtaniuk is kell. Ez a tény egyfelől arra hívja fel a figyelmet, hogy a tanulók önismerete hiányos, másfelől az intézmények ezirányú nevelőmunkáján javítani kell. Az életcélok elérésében nem kis szerepet játszó körülményre, a p r o t e k c i ó r a fel kell figyelni. A tanulói válaszok figyelmes, boncolgatása azt bizonyítja, hogy viszonylag megfelelő hányad reálisan szemléli az életet, noha az elhivatottság érzése és a megélhetési törekvések között még nagy a távolság. A megkérdezettek azonban még fiatalok, véleményük, állásfoglalásuk változhat, minthogy az élet alakítólag hat rájuk. S ebben a hatásrendszerben a legnagyobb, a legreálisabb tapasztalatot majd az élet adja meg. Az életpálya elérésében, a választott iskolatípusba való jutás érdekében számosan nem csak tudásukra, teljesítményükre támaszkodnak, hanem igénybe veszik az u. n. protekciót.

Az általános iskolát végzett tanulók köréből gyűjtött több éves tapasztalat arra mutat, hogy

- a jobb rendű tanulók szülei, függetlenül gyermekeik képességétől, jelentős számban igény-

20. Csirszka János: Pályalélektan Gondolat Kiadó, Budapest, 1966.

be veszik a közbenjárás módszerét,

- a gyengébb tanulmányi helyzetű tanulók szüleinek egy része kinosan kutatja azt a forrást, amelynek felhasználásával gyermekeiket az elképzelt iskola-típusba irányíthatja.

A megkérdezettek 32,7 %-a valamilyen formában a protekcióhoz nyult, 67,3 %-a legalább is a válaszban ettől tartózkodott. A 32,7 %-os arány ahhoz nagyon magas, hogy a jelenség felett észrevétlenül elhaladjunk, ezért, komoly figyelmet kell erre fordítani. Nem kevesebb forog itt kockán mint az, hogyan lehet érvényesülni a szocialista társadalomban. Az a szemlélet, amelyet a válaszok zöme felvillant, nem sok derűre ad okot. A 372 /a 32,7 %/ tanuló szüleinek 44,7 %-a politikai, 23 %-a állami-gazgatási, 21 %-a gazdasági és 11,3 %-a egyéb szervek egy-egy befolyásos dolgozójának közbenjárása útján jutatta be gyermekét a választott vagy előre kijelölt iskolatípusba. Ily módon a megkérdezettek 32,7 %-ban olyan hamis általánosítás alakulhatott ki, amely szerint az érvényesülés egyik jelentős eleme a protekció. Ez a szemlélet általánosságban nélkülözi a reális életismeretet, de mint jelenség - az említett arányt tekintetbe véve - rendkívül káros nevelési céljaink tisztasága szempontjából.

A felmérésben részt vevő tanulók 67,3 %-a igenlő, 32,7 %-a nemleges választ adott a "van-e szükség protekcióra" című kérdésre. Nem lehet azonban figyelmen kívül hagyni azt a körülményt, hogy e felfogás meggyőződéses

hordozói nem a 13-14 éves korú tanulók, hanem a szülők. A szülők életszemléletét, a családi légkör összetevőit a tanulók tükrözik. S a nevelési tényezők hatásrendszerében a szülői oldal stabilitása vagy labilitása döntő láncszeme a nevelés eredményességének. A protekció szükségességét valló tanulók válaszaik elgondolkodtatóak, így nyilatkoznak: "csak így lehet érvényesülni; szükséges; gyenge a bizonyítványom és kell; az jut előre, akinek protekciója van; enélkül nem lehet előrehaladni; saját erejéből nem érvényesülhet az ember; a magasabb iskolába jutáshoz kell; stb." De számosan kifejezik, hogy "saját erőmből szeretnék bejutni az általam választott iskolába; egyedül akarok boldogulni; stb."

A pályaválasztó fiatalok érdeklődésének irányulása már a pályaválasztási érettség előtt jelzi azokat az életpályaköröket, amelyek vonzási körébe tartoznak, amelyeken belül a nekik legmegfelelőbbet keresik. Az érdeklődés stabilitásáról ez esetben úgy lehet viszonylag megbízható képet kapni, ha a pályaindítékek vizsgálatában egy tágabb, szélesebb területet felölelő indítéksort teszünk a tanulók elé, amelyből csak azt kell megjelölni, amely a pályaválasztás szempontjából lényeges szerepet játszott. Tíz osztott általános iskola 731 tanulója a következő választ adta:

f./ JELÖLD MEG AZT A VÁLASZT, AMELYIK ÉLETPÁLYÁD MEGVÁLASZTÁSÁBAN SZEREPEST JÁTSZOTT

Vizsgálati idő: 1969. március hó

- | | |
|--|----|
| - Szüleim kívánsága alapján választottam: | 40 |
| - Testvérem /testvéreim/ is az általam választott pályán dolgozik: | 16 |

- Ismerőseim közül többen az én leendő pályámon dolgoznak:	31
- Családunkban már többen ezt a munkakört töltötték be:	3
- Szeretek a politikai és mozgalmi életben szerepelni:	5
- Szüleim és ismerőseim is fontos munkakört töltenek be a politikai életben, és magam is ott szeretnék dolgozni:	-
- Már 14 éves korom után szeretnék keresethez jutni:	65
- Keresetemen kívül mellékjövedelemre is számítok:	28
- Szeretem a pénzt, s szeretnék minél többet keresni:	53
- Szeretem a tiszta, világos munkahelyet:	30
- Szeretem leendő munkakörömet, mert fizikailag könnyű lesz:	15
- Nem szeretem a mezőgazdasági munkát:	45
- Szeretek az emberek között dolgozni:	22
- Szeretem a magánosságot, az önálló munkát kedvelem:	4

- Nem szeretek utazgatni, munkahelyet változtatni:	4
- Csak az ülőmunkát, az önálló foglalkozást szeretem:	6
- Nem szeretek beszélni:	4
- Megbecsült életpályának tartom leendő munkakörömet:	51
- Nagyon fontosnak tartom a szervező munkát:	5
- Leendő életpályám fontos helyet foglal el a társadalomban:	22
- Szeretem a gyerekeket, szeretem azokat nevelni:	13
- Szeretek az emberek gondjával, problémáival foglalkozni:	2
- Szeretem az utazgatással járó foglalkozást:	7
- Szeretek a napfényen, a szabadban tartózkodni:	11
- Örülök, ha tovább nem kell tanulnom:	13
- Nem szeretem a könyvet:	2
- Szeretek olvasni, mindenféle irodalmi mű érdekel:	12
- Életpályám megválasztásában nagy szerepet játszott a film, színház vagy tv.:	2

- Csak a szocialista országok hasonló koru fiataljaival levelezek:	3
- Nyugati országokban élő fiatalokkal levelezek:	12
- Szeretnék kijutni külföldre, megismerni az ottani fiatalok életét:	26
- Mindennapi munkám mellett sportolni szeretek:	10
- Szeretnék alkotni újítani, munkámban újat létrehozni:	13
- Szeretnék kutatómunkát végezni:	5
- Szeretnék gyógyítani, az emberiség egészségügyét szolgálni:	9
- Jó nyelvérzékemet szeretném érvényesíteni:	3
- Előnyösnek tartom a műveltségben való előrehaladást	11
- Szeretem a változatosságot:	22
- Szeretem a kötetlen és szabad életmódot:	12
- Szeretnék szépen öltözködni:	66
- Szeretem a szabadidőt:	26
- Szeretek parancsolni, utasításokat végrehajtani:	2

A motivációkból rendkívül széles tartalmi kép bontakozik ki. Belőlük következtetni lehet azokra a hatásokra, amelyek a motivációk kialakításában, azok létrejöt-

tében szerepet játszottak. Természetesen tévedés volna olyan uton járni és arra gondolni, hogy a tanulók által megnevezett életpályákban az a motiváció volt a döntő láncszem, amelyet válaszként megjelöltek, jóllehet a döntés pillanatában egészen más indíték volt az elsődleges. A tanulói nyilatkozatok - számításba véve abban az értelmezési és kifejezési nehézséget - önmagukban mégis alkalmasak arra, hogy bennük a valóságot, a család mindennapi életének gondjait, terveit, jövőre vonatkozó elképzeléseit, szemléletét kitapintsuk, és ahol szükséges jó szóval, felvilágosítással, a szükségszerűen kiválasztott nevelési terápiával közbeszóljunk, de mindig a gyermek, s a felnövő nemzedék nevelése érdekében. A szülők kívánsága - mint indítók - a gyermekek pályaválasztásában mindössze 5,4 %. A család és a közeli rokonság, valamint az ismerettség kör hatása együttesen 13,6 %. Ez a viszonylag alacsony arány nem azt jelenti, hogy a tanulók nem beszéltek meg vagy nem a szülők tanácsára döntöttek pályájuk megválasztásában, csupán arra utal, hogy a 40 tanuló nem önállóan, hanem kizárólag szülei "hatására" döntött. Meglepő e viszonylag magas létszámú évfolyamból a politikai és mozgalmi pályára irányulók kis száma /0,6 % /. Noha a politikai munkakörre való alkalmasság az ifjkor után bontakozik ki, ezért nem is lehet elhatározottságot várnia 14 éves tanulóktól. Ha igaz, hogy a környezet alakító és formáló hatással van az emberre, úgy az is igaz, hogy a felnövő gyermekekre gyakorolt környezeti hatások - főként a pubertás és a postpubertás korban - évekre, talán az egész életre szólóan jelentkeznek. Gondoljunk csak egyszerűen az anyagi érdekeltségre, a pénzszerzési vágy-

ra. A tanulók 9,3 %-a már 14 éves korban szeretne kereső foglalkozásba jutni. Mellékjövedelem igényével kíván az életbe lépni 3,8 %. Az anyagi jólét minél magasabb fokára törekszik 7,2 %. Ezek a motivumok külön-külön nem is annyira szembetűnőek, mintha együtt szemléljük azokat. Ez utóbbi 3 kategória együttese viszont 20,3 %, amely az összes tanulók 1/5-ét foglalja magában. Így pedig feltétlenül figyelemre méltó és a szülői nevelés anyagias tendenciáit vetíti a gyermekek törekvéseiben. Ennek finomítására, a helyes arányok kiigazítására a nevelési intézményeknek fel kell figyelniük.

A pályainditékok és az 1969. évben végzett nyolcadik osztályos tanulók irányulása /összehasonlítás céljából/ az alábbiakat tükrözi:

Továbbtanulás alakulása az 1968/69. tanévben.

Iskola neve	8.oszt Középiskola					Köz. isk. tan. össz.
	tan. sz.	Ált. tag. gimn	tag. gimn	Szak-technik. köz. nikum.		
Békéssámsón	65	2	2	15	1	20
Csanádapáca	75	5	5	8	-	18
Csorvás	135	10	6	11	-	27
Gádoros	104	6	7	11	3	27
Gerendás	53	8	1	9	-	18
Kardoskut	35	5	-	6		11
Nagyszénás	110	7	3	10	6	26
Pusztaföldvár	49	2	3	8	-	13
Tótkomlós m.	140	37	7	23	2	69

Tótkomlós szlov. 13 6 - 1 - 7

Összesen: 779 88 34 102 12 236

Iskola neve	Szakmunkás			Tov. Ott- tan. hon- ma- radt	Egyéb
	ip.	mez.	Szakm össz.	össz	
Békéssámson	30	2	32	52	13 -
Csanádapáca	32	11	43	61	8 6
Csorvás	67	7	74	101	9 25
Gádoros	38	5	43	70	11 23
Gerendás	26	7	33	51	2 -
Kardoskut	6	4	10	21	6 8
Nagyszénás	49	11	60	86	22 2
Pusztaföldvár	14	10	24	37	12 -
Tótkomlós m.	41	11	52	121	13 6
Tótkomlós szlov.	2	-	2	9	4
Összesen:	305	68	373	609	100 70

A tanulóifjúság pályamotivációiban tapasztalható leggyakoribb jelenség az anyagiasság korai megjelenése. Számos család nem számol azzal a körülménnyel, ha gyermeke felnő, az életben való helytálláshoz, a nehézségek legyőzéséhez nem kevés edzettségre és némi gyakorlati készségre van szüksége. Az az igény, amely a tanulóknál az anyagi megalapozottság iránt felébred, természetes velejárója az életnek. De a szülők - egy része szin-

te bőkezűen - gyakran minden megfontolás és a következmények felismerése nélkül ontják gyermekeikre mindazt, aminek hiányát maguk megszenvedték. Nem kevés szülő úgy vélekedik: "nekem nem adta meg a sors, de én mindent megadok gyermekemnek". E szemlélet leggyakoribb területe a gyermekek drága öltöztetésében és a zsebpénzzel való tulzott "ellátásában" nyilvánul meg. E kedvezmények indokolatlan "juttatása" az életpályák karakterisztikus jegyeinek felismerését a gyermekben elnyomja, az arra való törekvést közömbösíti, "végül is az így nevelt gyermek nem tanul meg lemondani, nem tanul meg várni".²¹

A gyermekek anyagiakkal való tulzott ellátása - sajnos - a pubertás korban legveszélyesebb. Az amugyis kiegyensúlyozatlan és ellentmondásaiban forrongó kora gyermek rendkívül fogékony arra, hogy a kedvezményeket hamar megszokja, amit végül is jogos járandóságnak könyvel el. A járás egyik általános iskolai /Csorvás/ diákokotthonában végzett felmérés rendkívül figyelemre méltó tényeket szolgáltatott. "A diákokotthon 85 általános iskolai 10-14 éves kora tanuló elhelyezését látja el. Zsebpénzükről az intézmény gondnoka házi pénztárkönyvet vezet. Az 1967-es tanévben a tanulók 38.700 Ft-ot szórakoztak el, míg az 1968-as tanévben ez az összeg 41.450 Ft-ra emelkedett, s 1969-ben 43.270 Ft volt a felhasznált összeg. Több tanuló a kiemelkedőbb munkaszüneti napokon 100-200 Ft-ot kitevő összeg felett is rendelkezett." E gyermekek szülei kivétel nélkül tanúnál élő emberek. Hátrányos helyzetük indokolta gyermekeik intézményes elhelyezését. Anyagias életszemléletük gyermekeik nevelése szempontjából igen káros.

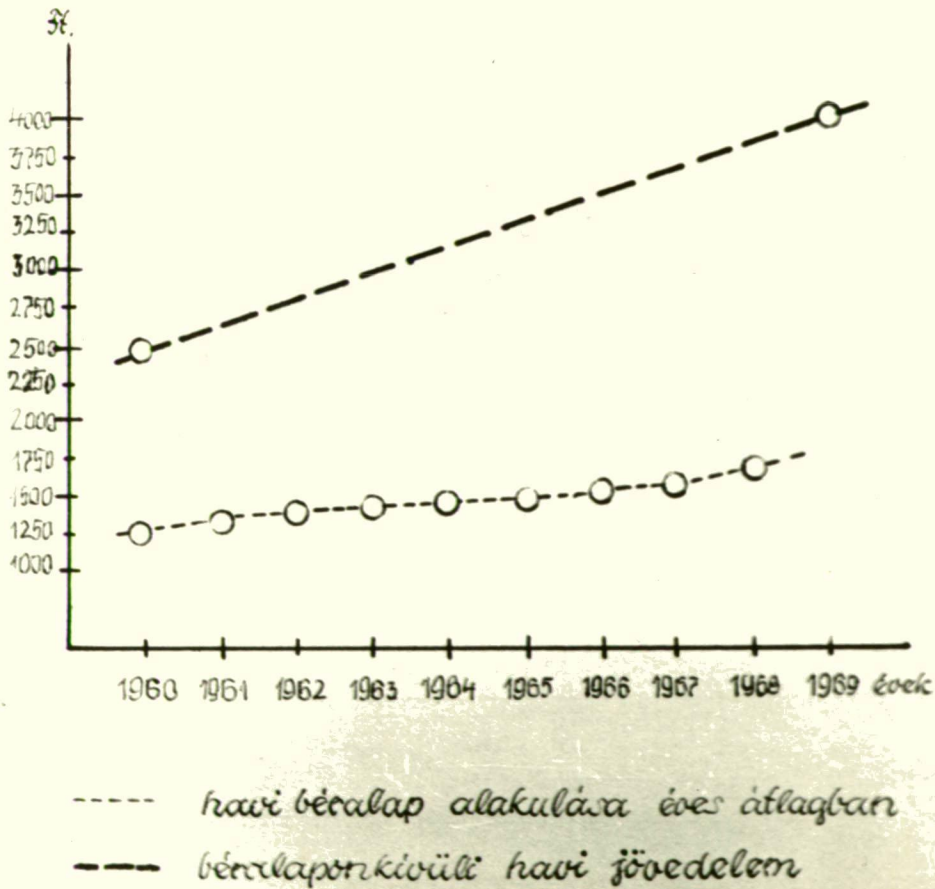
21. Országos Pedagógiai Intézet: Nevelőmunka Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.

Ezért kiemelt figyelemmel kísértük az utóbbi három évben végzett tanulók pályára irányulását. Többen e tanulók és a járás általános iskoláiban végzettek közül vendéglátóipari üzemekben /pressó, vendéglő/ helyezkedtek el, mintegy 37-en. Erdemes e munkaviszonyban álló - volt tanulók - munkakörülményeit alapos vizsgálat alá venni. Mindenekelőtt olyan kérdésekre kell választ adni, mi vonzotta e viszonylag jó képességű tanulókat a vendéglátóipari szakterületre, s vajon elégedettek-e foglalkozásukkal. Két alapvető környezeti motívumot lehet felismerni a tanulók irányulásában. Egyfelől a családi nevelés helytelenségét, másfelől a tanulók pálya és önismereti hiányát. A családi nevelésben kimutatható anyagi bőkezűség a gyermeket a javak "elvárására" serkenti. A gyermek megszokja kívánságainak szülei által történő, - de ellenszolgáltatás nélküli - teljesítését, s tapasztalatai hiányában az életet is így szemléli. Az életpályákban nem hivatást lát, hanem az erőteljesen kibontakozó anyagi vágy minél tökéletesebb, reá nézve minél kedvezőbb teljesítését, annak megragadását. Ezért vonzódik az olyan pályákra, ahol vágyait elképzelt mértékben teljesíteni tudja. A vendéglátóiparban elhelyezkedett tanulók tanulmányi átlaga 3,87. Tanulmányi eredményük még alkalmassá tette volna őket továbbtanulásra. Mégis a választott szakma mellett döntöttek. Havi keresetük az utóbbi 3 évben /s a viszonyítás kedvéért a korábbi évek bérátlagát is beszámítva/ így alakult /1.sz.ábra/.

A dolgozók /presszós, felszolgáló, pincér/ alapbére szerényen emelkedő tendenciát mutat, ugyanakkor az alapbérén kívüli jövedelme - a települések vendéglátóipari hálózatának fejlettségétől függően - lényegesen magasabb. Általában kevesebb a falvakban, több a városban. Az egy-

1. ábra.

Vendéglátó iparban dolgozók havi kezesetének és mellékes jövedelmének alakulása 1960-69. között.



személyes boltok vezetőinél a mérési kalkulációból a forgalom 5-10 %-a jelenti a tiszta jövedelmet. Ennek alsó és felső határa falun 800-1.500.-Ft. között állapítható meg, városban és főként presszókban meghaladja a 2.500-4.000 forintot is. A vendéglátó szakmákban az egyszerű felszolgáló keresete együttesen eléri a 3-5.000 forintot /1.sz. ábra/.

A vendéglátóipari szakmák iránti vonzódás mindenekelőtt az alapbéren felül juttatás és illegális részesedés mértékében keresendő. Noha a felvételi szelekció elég nagy, az évenkénti jelentkezések változatlanul emelkedő irányzatúak. A realitáshoz tartozik, hogy a megállapított tisztességes havi kereset olyan minimális, amelynek eredményeként a mellékes jövedelemre való törekvés nem is tartozik a titkolt vágyak közé. A dolgozókkal történt személyes beszélgetésekből leszűrhető, hogy életpályájuk értelmét - a családi nevelésből táplált indítékok alapján - egyedül az anyagi jólét átlagosnál magasabb nivóju fenntartásában látják. S ezt a felfogásukat nem is titkolják. E volt tanulók a munka esztétikumát nem tudják értékelni, foglalkozásukban az anyagi érdekeltségnek egy rosszul értelmezett elvét igyekeznek törvényesíteni, s pályaválasztásukban az egyéniségükre kevésbé jellemző jegyek kaptak döntő szerepet.

A tanulóktól kapott írásos megnyilvánulások a pénzszerezési vágy mélyén lévő okokra nem terjedhetnek ki. Ezért indokoltnak látszott az *e x p l o r á c i ó* módszerével a tanulókat / 4 végzős évfolyam/ személyesen is meghallgatni. A tanulók megnyilvánulásai a családi struktúra mélyén ülő szemléletre világítottak rá. Természetesen általánosan jellemző s a tanulók nagy részét

érintő megállapításokat nem lehet tenni, de az egyé-
nileg sokféle megnyilatkozás mélyen ülő gyökerekre
utal, pl.:

- A tanulók egy részénél urbanizációs
tendencia jelentkezik, menekülnek a
falusi életformától, szüleikkel vá-
rosba irányulnak, ahol a kereseti
lehetőségek kedvezőbbek;
- többen azért állnak mielőbb kereső
foglalkozásba, hogy a család közös
/anyagi/ gondján segítsenek. E kö-
zös gondba tartozik a ház és lakás
korszerűsítésével járó kiadások fe-
dezése, s ebben a szülők gyermekük
jövedelmére is számítanak;
- a korai kereset az öltözködési és
kulturális igényeket is serkenti
Több végzett tanulónk /akik állat-
gondozói munkakörben 1.800-2.400
Ft-ot is megkeresnek/ példáját szeret-
nék néhányan követni, jól keresni
és szórakozni;
- a leányoknál a szép öltözködés utáni
vágy a domináns;
- a megkérdezettek között olyanok is
találhatók, akik szüleik helyzetén
kivánnak segíteni.

Mind a munkakörök, mind a munkahelyek iránti igényes-

ség nyilvánul meg a tanulók válaszaiban, amikor az esztétikumot hangsúlyozzák. Ez a törekvés nagyon is tiszteletre méltó, mert a tanulóknál olyan személyiségjegyeket lehet kitapintani, amelyeket az intézmények eredményes nevelőmunkájának lehet betudni. Annál meglepőbb és tulzás nélkül állítható, hogy a napjainkban folyó pályaválasztás során a fizikai munkától való idegenkedés változatlanul a pályaválasztási gondok közé tartozik. A tanulóknál nem tudatosult elég mélyen az a követelmény, hogy "a munka végzése az egészséges és boldog emberi élet feltétele", hogy "becsülje és védje saját és más munkájának eredményeit", hogy "tisztelje a fizikai munkát".²²

Azok a tanulók, akik "nem szeretem a mezőgazdasági munkát" című választ adták, a felmérésben részt vevők 6,15 %-át teszik ki. Ez tanulócsoportonként 2-3 tanulót jelent, amely az átlagos osztálylétszám 8-12 %-a között nivellál. A fizikai munka megszerettetése érdekében nagyon sokat kell tenni. A mai fiatalság a termelés adott viszonyai között lép munkába, és ezzel az ő közreműködésükön is mulik - valljuk be, nem kis mértékben -, hogy a korszerűsödés feltételei minden területen kialakuljanak. A pályát választó tanulóknál jelentkező ellentmondásokat, amelyek szorosan összefüggnek az általános tudati viszonyokkal, amelyek jelentős befolyást gyakorolnak kialakult ítéletek és értékelések formájában az egyes időszakokban a különböző pályák választásának gyakoriságára, a nevelés őszinte szavával fel lehet és fel is kell oldani. Hiszen éppen ez a folyamat biztosítja azt, hogy a tanulók eltérő adottságai, talán szubjektív egyéni szükségletei vezessenek el végül is a társadalmi munkaszükségletek teljes

22. NEVELÉSI TERV Tankönyvkiadó Budapest, 1962.

és optimális ellátásához.

A társas kapcsolatok kialakítása és a külföldön élő hasonló koru fiatalokkal való viszony fenntartása a tanulói igények közé tartozik. A tanulók 3,5 %-a főként nyugati országokba kíván ellátogatni s a levelezések nagysága is ezt az oldalt erősíti.

A megkérdezettek 3 %-a szereti a változatosságot, 1,6 %-a kötetlen és szabad életet, 9 %-a a szép öltözködést, 3,5 %-a a szabad időt. De a változatosságot, kötetlenséget és szabad időt együttesen elérni kívánók aránya már 8,2 %, s ez figyelem felkeltő körülmény. Ha ezt az indítéksort összehasonlítjuk azok arányával, akik alkotni /1,7 % /, kutatni /0,6 % /, az emberiség egészségügyét /1,2 % / szeretnék szolgálni, úgy az elhivatottságra való készülődés valahogyan az érdeklődési szféra peremén található. A tanulók 17,6 %-a egyértelmű feleletet adott arra, hogy a választott szakmában a meghatározott indítékok alapján hasznosan akar tevékenykedni az emberiség szolgálatában. Ide tartoznak azok is, akik a nevelői pályát, a gyógyítást és a tudományok művelését választották élethivatásul. A tanulói válaszok és indítókok, amelyekben sok mellékes mozzanat is szerepet kapott, arra mutatnak, hogy "az eredmények nem túl kedvezőek, mert arról vallanak, sok tanulóban még tulajdonképpen egyáltalán nem tudatosult semmiféle határozott perspektíva. A választott szakmában tevékenykedni, a választott hivatást gyakorolni társadalmilag is hasznos, de ez nem tudatosult a tanulóknál. Csak az egyéni aspektusát érzékelik, amire kedvük, tehetségük van, abban

szeretnének tevékenykedni..."²³

Végül az általános helyzet és az indítékok tartalmi elemzése után célszerűnek kínálkozik a fiatalok helyzetét abból az aspektusból megközelíteni, hogy azok miként igazodnak el az élet sokoldalú és változatos jelenségeiben, hogyan itélik meg a maguk helyzetét a szocialista társadalomban. A pályaválasztó tanulóifjúság irányulásában, s a felsorolt motivációk mélyén olyan szemléleti és lelki tartalmak húzódnak meg, amelyek bizonytalansági tényezők jelenlétére utalnak. Sokkal inkább s az eddigi ütemet meghaladóan kell törekedniök az oktatási intézményekben dolgozó pedagógusoknak arra, hogy a tanulóifjúság irányulását tudatosabban végezzék. El kell érni, hogy a szocializmus építése szempontjából fontos életpályák a tanulói gondolkodás és tevékenység irányító motivumaivá váljanak, s a pályaperspektivákat el ne takarja.

Vizsgálódásunk egy másik iránya a zenei képzésben részt vevőkre is kiterjedt. A zeneoktatás iránti igény az elmúlt 10 évben rohamos növekedést ért el. Ez különösen a szocialista reformtörvény életbelépése óta tapasztalható. Mint jelenséget örömmel kell fogadni, mert jelzi az általános műveltségnek mélyülését, teretbéliyesedését. Az igények növekedése azonban megköveteli a művészetoktatás nevelési eljárásainak és módszereinek korszerűsítését, a zenei életpályákra való irányítás finomítását.

A jelen és a jövő iskolafejlesztése szempontjából számottevőek azok az adatok, amelyek az egyes társadalmi rétegek gyermekeinek hangszer tanulási igényére engednek következtetni. Az e területen végzett vizs-

gálódások mélyebb következtetések megalkotására is alkalmasak, amiben a lélektani és pedagógiai problémák kiindulási alapként szolgálhatnak.

1964-ben gondos előkészítés eredményeként megalakult az Orosházi Állami Zeneiskola kihelyezett tagozata Tótkomlóson. A fiók intézmény tanulólétszáma az alapítás évétől fokozatosan emelkedik. Ez a jelenség arra indított bennünket, hogy érdemes az intézményben tanuló gyermekek irányulását a következő területeken kutatni:

a./ Van-e vidéken olyan zenei művelőzet iránti igény, amely egy intézmény önállóvá válásához vezetne?

b./ Milyen érdeklődést mutatnak az egyes társadalmi rétegek a művészeti oktatás iránt?

c./ Milyen mértékben alakulhat át személyes igénnyé a zene szeretete, és ez mennyiben hat a tanulók pályaválasztására?

A felmérés adataiban a célul megjelölt problémakörökre - kiemelten pedig a c./ pontban foglaltakra - szeretnénk igazolt bizonyítást felállítani. A közvéleménykutatás tényszerűen igazolta azt, hogy a művészeti igény kielégítésében nemcsak a spontaneitás, hanem a tudatosan irányított hatások is létjogosult-

sággal bírnak. Igazolható az is, hogy a falun élő emberek zenei műveltségének igénye - természetesen a szóródások figyelembevételével - bontakozik, és ez mindinkább a ma még objektív és szubjektív akadályok miatt elhatárolt rétegek körében is visszhangra talál.

Elmérésben részt vevő tanulók száma: 100 fő.

Időpont: 1968. tanév második fele.

A kérdések:

- Kinek kívánságára kezdted el zeneiskolai tanulmányaidat?
Van-e családotokban hangszeren játszó muzsikus vagy énekes?
- Járnak-e szüleid hangversenyekre vagy színházi előadásokra?
- Szívesen tanulod-e a hangszeres leckét?
- Jársz-e ifjusági vagy felnőtt hangversenyekre?
- Szeretnél-e zenei pályára menni?

A tanulók hangszeres tanulmányainak emelkedő üteme a szülők irányító szerepének domináló jelentőségére utal. A megkérdezett tanulók 81 %-a szülői irányítással, 19 %-a az iskolai tanulmányok hatása alapján jutott a zene-

iskolába. Nem vitatható azonban, hogy értelmiségi családokban, ahol hangszeren játszó családtag van, annak személyes hatása, tudása imponált a zenei tanulmányokba való bekapcsolódás irányában. Emellett számításba kell venni a közművelődést szolgáló hálózatot is, mint a rádiót és a televíziót, amely a hangversenyek és egyéb művelődési alkalmak közvetítésével szintén az irányító hatásrendszer közé tartozik.

Kedvezően alakul azon szülők aránya, akik rendszeresen látogatják a hangversenyeket és a színházi előadásokat. Ez egyben azt is jelenti, hogy gyermekeiknek a zenei tanulmányok irányába történt beiskolázása a család művelődési szintjének eredményeként született. A megkérdezett tanulók városban /Órosháza/ lakó szüleinek 60 %-a, a vidéken /Tótkomlós/ élők szüleinek mintegy 20 %-a rendszeresen látogatja a művészeti rendezvényeket. A felmérésé egyébként arra is rávilágított, hogy a fiók zeneiskola növendékeinek zöme a művészetet kedvelők köréből fejlődött ki.

Az értelmiségi családok gyermekeinek száma kiemelkedik azok közül, akik otthoni hatásra, példamutatásra vagy intellektuális meggyőzésre kezdték el zenei tanulmányaikat. A legnagyobb arányú érdeklődést mégis az "e g y é b" kategóriába tartozó gyermekek adják. Ennek társadalmi magyarázata az, hogy a dolgozók művelődési igénye igen jelentősen megnövekedett. Meg kell azonban jegyezni, hogy ez nem személyes igény, a szülők elsősorban gyermekeik számára kívánják a sokoldalubb művelődési lehetőséget megadni. Amíg az értelmiségi dolgozóknál a művészeti igény a foglalkozáshoz, a hivatáshoz, az intellektuális érdeklődéshez és az esztétikai élmény kielégítéséhez van kötve, addig mások

inkább az utánzásból, az egy szintre törekvésből inspirálják gyermekeiket a zenei műveltség megszerzésének irányába. Ez a jelenség kétoldalu reakcióként is felfogható. E családok gyermekkoruk számos negatív élményét hozták magukkal, és ez készteti őket arra, hogy gyermekeik számára mindent megadjanak.

A munkás családok gyermekeinek zenei irányu érdeklődése 25 %-os, a paraszt származású tanulóké 10 %-os. A 10 paraszt származású gyermek otthoni körülményeinek vizsgálata rámutat a szociális helyzet szintjére, valamint arra, hogy ezek a szülők igen keveset törődnek gyermekeikkel, mert a termelő munkában elfoglalt helyzetük a tudati elemek megerősítésére még kevésbé hat.

A kérdőíves felmérés alapján a tanulók 81 %-a szülői inspirációra, vagy még inkább presszióra kezdte el zenetanulmányait. A zeneiskola következetes nevelőmunkája eredményeként a beiskolázott 100 főből 92 % a hangszer tanulást megszerette. Pszichológiailag igazolódik az a törvény, hogy miként alakulhatnak át a külső hatások belső indítékokká. Noha eddig nem hallott új módszerekről aligha tehetünk említést, sokkal inkább a lélektani hatásokat kell keresni még akkor is, ha azok alkalmazása a nevelői kollektiva részéről csak ösztönös utkeresésnek minősíthető.

A felmérés kimutatta azokat a nevelői hatásrendszereket, amelyek a zenei élménynyújtás magasfoku kielégítéséhez vezetnek. A "szeretnél-e zenei pályára menni" kérdésre a tanulók 92 %-ban igenlő választ adtak. A tanulók jól érzékelik a művészeti pálya kritériumait, amelyhez természetesen fokozott szorgalom és kiemelkedő adottság szükséges. Az irányulás szemléletesen igazolja a származási kategóriák részvételi arányát a

zeneiskolai tanulmányok folytatásában. Eszerint a 100 főből

munkás származásu	25 %
paraszt származásu	10 %
értelmiségi "	30 %
egyéb "	35 %

A két utóbbi kategória együttes aránya kétszerese a munkás és paraszt tanulóknak, amely azt igazolja, hogy a zenei műveltség iránti igény befogadásának feltételei ebben az esetben kedvezőbbek.

A tovább nem tanuló gyermekek sorsa
s a továbbtanulási kudarccok
okai

A szocialista társadalom egyik alapvető ismérve a t e r v s z e r ű s é g a társadalmi és gazdasági élet minden vonatkozásában. Így áll ez természetesen a művelődésügy munkájára is. A felszabadulást megelőző ellenforradalmi rendszer közoktatáspolitikájában a feudálkapitalista osztályérdekek érvényesültek, s az iskolák nem sokat törődtek a dolgozó osztályok lemorzsolódó vagy mégis csak iskolát végzett gyermekeivel. A dolgozó rétegek tehetséges gyermekeinek felkutatásával, támogatásával a rendszer nem foglalkozott. Irodalmi és művészeti életünk akkori ismert témája /pl: az iskoláztatás hi-

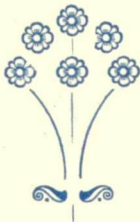
ánya, a kallódó tehetségek/ élesen vádolta az ellenforradalmi rendszer szelekción alapuló iskolapolitikáját. Móricz Zsigmond "Nyilas Misi-jének" sorsa, mintegy szimbolizálja a sok-sok tehetség elkallódását. Nagyon kevés volt azoknak száma, akik a magyar ugaron mindent odavetve virágozni tudtak mint József Attila. A felszabadulás merőben más formációt hozott, a tervszerűség, a tudatosan tervezett gazdálkodás hatására egyes népgazdasági ágazatokban munkaerőhiány jelensége állott elő. A rohamosan fejlődő ipari és gazdasági szektor az új szakemberek igényével lépett elő. S ehhez a képzést nyújtó intézményeknek igazodniuk kellett. A társadalom életében a munkaerővel való gazdálkodás, a pályaválasztás mint új fogalom jelenik meg. Az oktatási intézmények intenzíven törődnek a tanulók sorsával, s tudatos irányító tevékenységbe kezdenek. Minden jó képességű gyermeket továbbtanulásra ösztönöznek. Az intézmények alapvető feladatává lép elő a pályára irányítás, amelyből a társadalom is aktív részt vállalt. A pályára irányításhoz kapcsolódó, azzal törvényszerűen összefüggésben álló tényezők, mint a demográfiai befolyás, a népgazdaság reális szükséglete, motiváló hatást gyakorolnak e munkára nemcsak egy adott településen, de országos vonatkozásban is. A változó demográfiai helyzet társadalmi összefogást követelt meg, melynek eredményeként megjelent az 1004/1968. számú kormányrendelet az alsófokú oktatási intézmények pályaválasztási munkájának elősegítésére. E fejlődési körülmények változása mellett - mely főként a tovább nem tanuló gyermekek helyzetének elemzésére irányul - az alaphelyzetnek megfelelő demográfiai-statisztikai adatokból kell kiindulni. Csupán ezek ismeretéből lehet a tovább nem

tanulók arányának és sorsának helyes megítélésére következtetni.

Közismert a demográfiai hullám 1959-ig tartó emelkedése, majd 1960-tól beállló jelentős csökkenése. A hullámozás az oktatási intézmények és a társadalom életében figyelemre méltó gondot és törődést váltott ki. Célszerűnek látszik, ha a születések és a tankötelesek számát egybevetjük az általános iskolát 1960-69. évi időszakban végzett tanulókkal /2. és 3. ábra/.

Az egybevetett adatok arra utalnak, hogy a népesség növekedése a társadalom anyagi létfeltételeinek egyik, de nem a legdöntőbb eleme, és minden történelmileg meghatározott termelési módnak illetőleg társadalmi formációnak megvan a maga sajátos történelmi jellegű népesedési törvénye. S ez törvényszerű összefüggésben áll a gyermeklétszám növekedésével is. Az 1960-1964-1968-as években kulmináló általános iskolai tanulólétszám nemcsak az irányulásban okozott feszültséget, de nem segítette az alsófoku oktatási intézmények általánossá tételét, sőt a jelenségek alapján emelkedő arányban növelte a továbbtanulásban részt nem vevők számát /4. ábra/.

A grafikon az értékelés időpontját alapul vevő szakaszban lényegesen emelkedő tendenciát mutat, de az egyes tanévek relációja is azonosnak minősíthető. Az kétségtelen, hogy a vizsgált időszak demográfiai okok adta gyermeklétszáma természetesen befolyásolta a tovább nem tanulók arányát. Tévedés volna azonban kizárólag arra gondolni, hogy a továbbtanulás fogalmába az általános iskolák 8 osztályát végzett valamennyi tanuló beleértendő. Ismeretes, hogy a tanulók egy része középiskolában majd felsőoktatási intézményben, más ré-

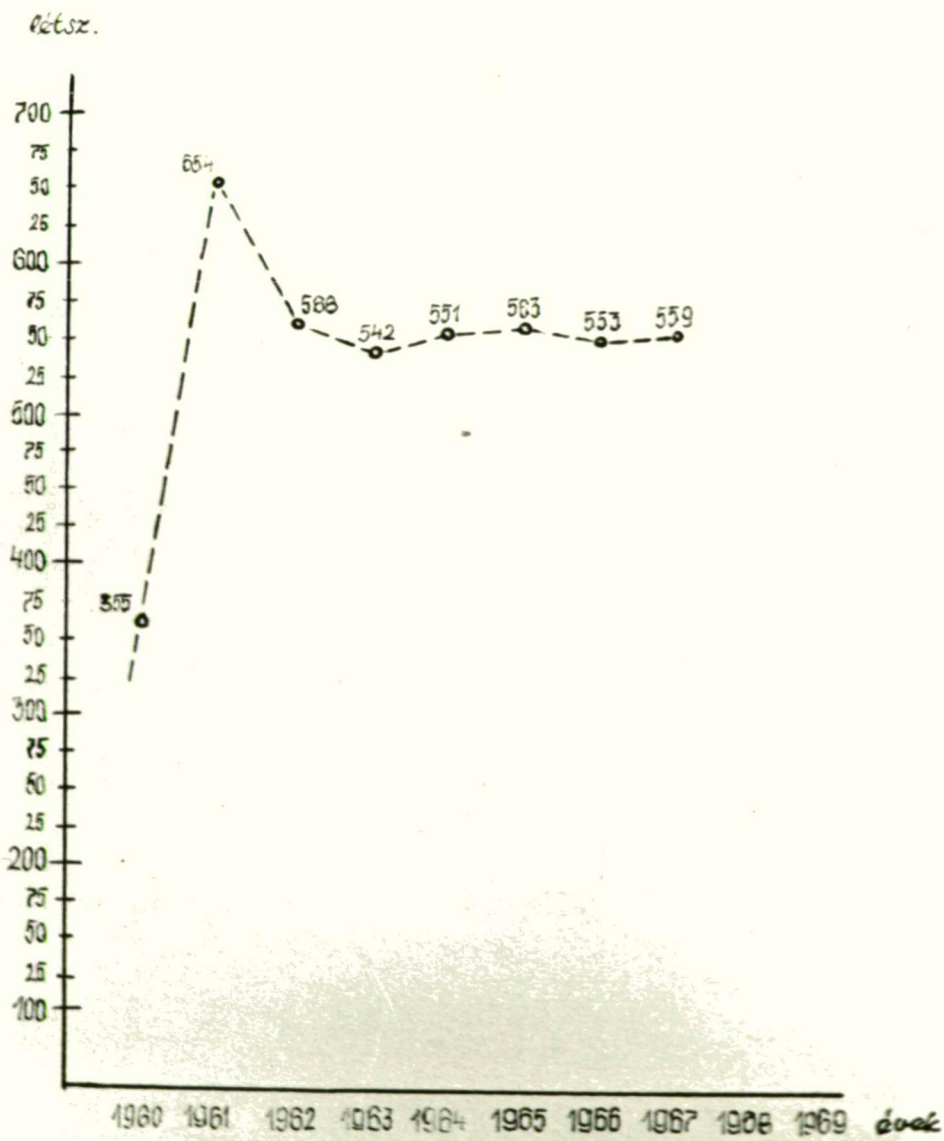


SZERETETTEL
KÖSZÖNTJÜK
AZ

Édesanyákat

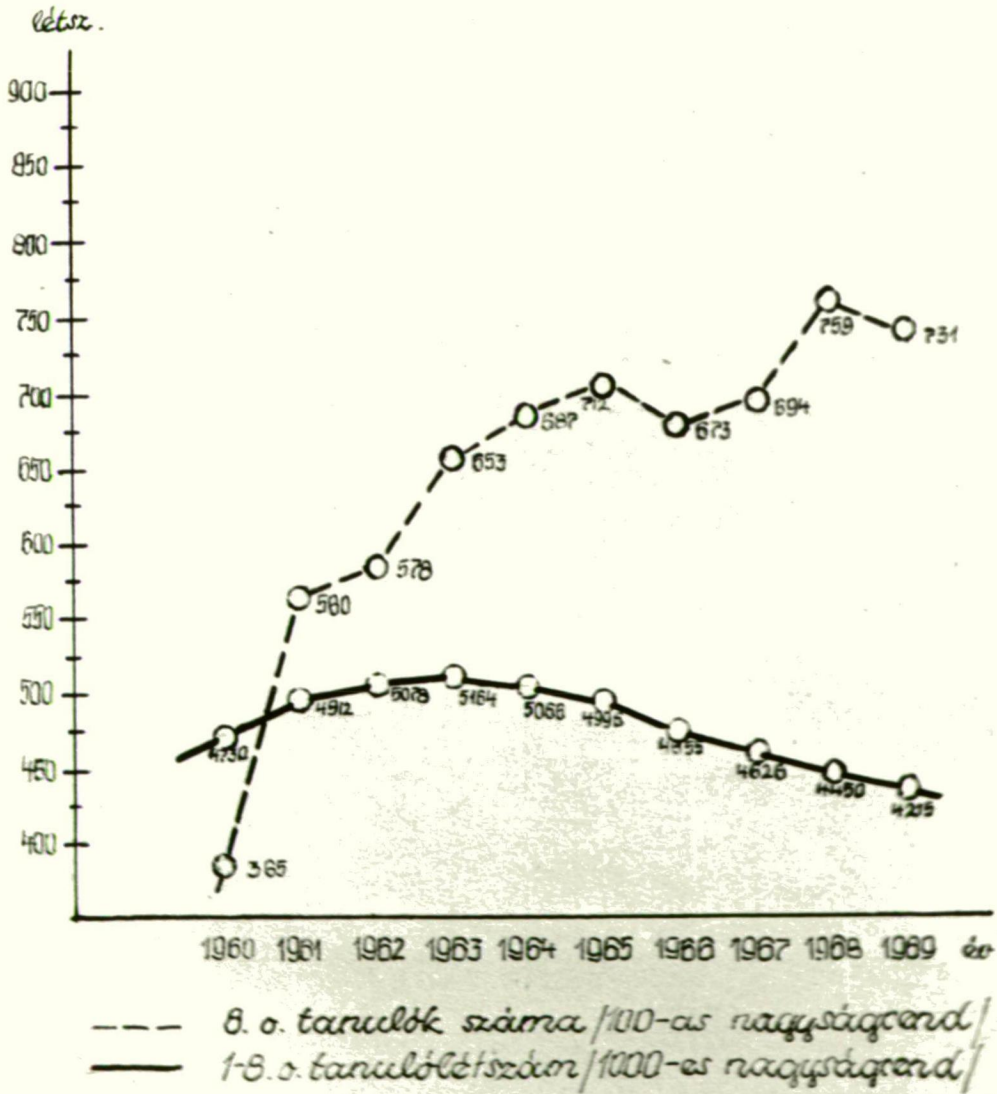
2. ábra

Születések alakulása az 1960-1969.
években az orosházi járásban.



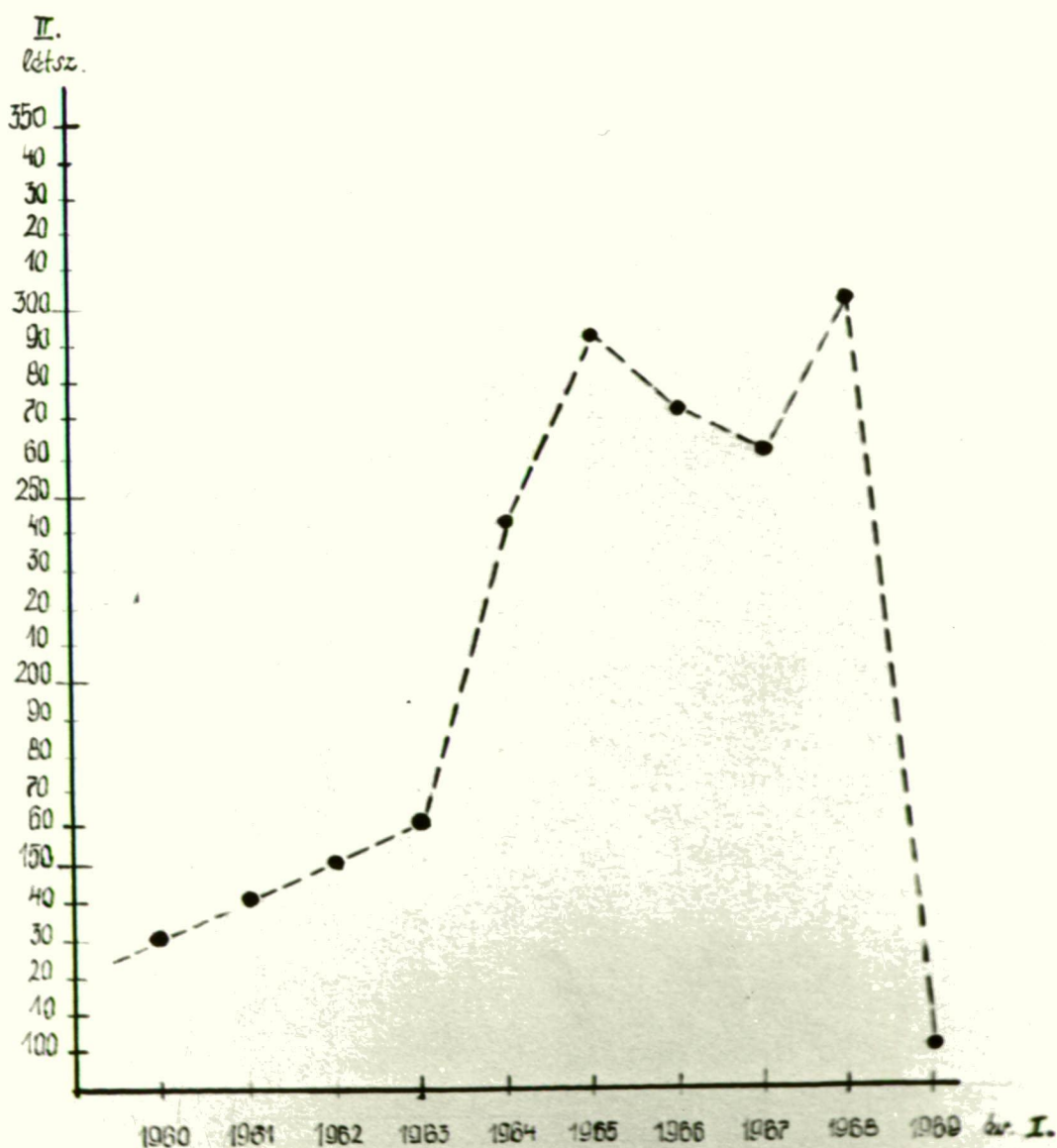
3. ábra

Általános iskolák együttes és 8. o.
tanulóinak létszámalakulása
1960-1989. években.



4. ábra

Általános iskolai tanulmányaikat befejező, de tovább nem tanuló gyermekek létszámának alakulása az 1960-69. évek demográfiai tükrében.

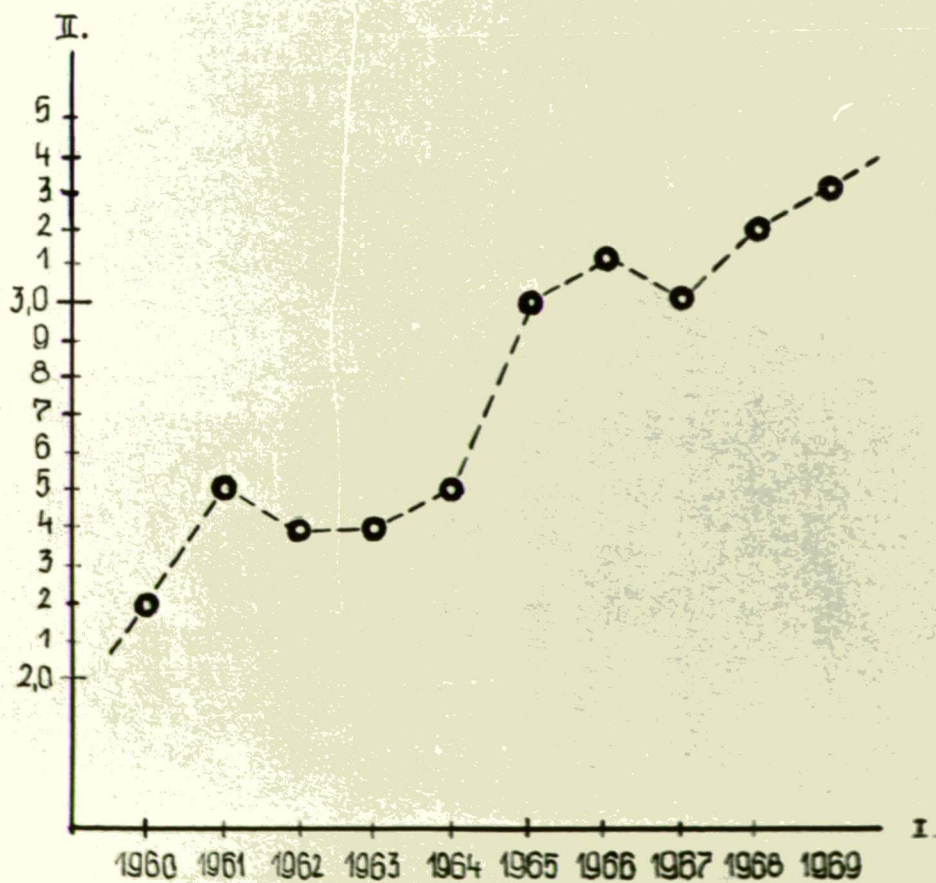


Selmagyarózat: I. évek
II. létszám

sze emeltszintű és szakmunkásképző intézetben folytatja tanulmányait. Ma már ezt kívánja mind az ipari, mind a mezőgazdasági szektor fejlettsége. Végül is nemcsak a gyenge tanulmányi átlag /1,5-től-2,5-ig/ miatt otthon maradó gyermekek hányadára kell gondolni, hanem azokra, akik viszonylag jobb tanulmányi átlaguk ellenére is munka nélkül maradnak, nem alakítottak ki maguknak életcél, idegenkednek a tanulástól és a fizikai munkától, és a szülői háznál maradnak. "Ezek száma olykor-még éves relációban is - felér egy átlagos létszáma és osztott jellegű általános iskola tanulólétszámával. Az elemzés alapjául szolgáló tovább nem tanulók száma bárhogyan is aránylik az összesen végzettekhez, valamennyi gyermek sorsával, jövőjével törődni kell. Tanulmányi eredményük nem teszi őket alkalmassá, közép és felsőfokú tanulmányok folytatására, de kiváló szakmunkásokká válhatnak, ahol mégis szükséges a beosztásukkal járó szakmai ismeretanyaggal foglalkozniuk. A tovább nem tanulók tanulmányi átlaga az orosházi járás oktatási intézményeiben az / 5. ábra/ szerint alakult. A 10 éves ciklus tényezőiből érdemesnek kínálkozik két intézmény pályára irányítási tevékenységét kiemelni. Csanádapáczán az 1964-től az 1968-ig terjedő időben végzettek kivétel nélkül valamilyen iskolatípusban továbbtanultak. 1968-ban és 1969-ben 7-7 tanuló maradt otthon. Az eredmény a nevelőtestület tudatosan lelkes és a célokat ismerő munkájában rejlik. Valamennyi otthon maradó tanulót a jól működő 5 hónapos továbbképzést nyújtó /betanított munkásképző/ iskolába irányítottak. Ez a továbbképzési forma egyik útja a mezőgazdasági szektorok munkaerő-

5. ábra.

A további nem tanuló gyermekek
tanulmányi eredményének alakulása
az 1960-1969. évekre terjedő időszakban.



Felmagyarázat: I. évek
II. tanulmányi átlag

utánpótlásának.

Gádoroson 1968-ban és 1969-ben 43 és 73 tanuló maradt otthon, a végzettek 40-60 %-a, noha ezt tanulmányi átlaguk /3,1 és 3,4/ nem indokolta. Ebben a viszonylag magas tanulói létszámú iskolában /669 fő/ évek óta stagnál a tovább nem tanulók száma és a tanulóközösség tanulmányi átlaga. Az eredménytelenség a nevelőtestület következetességet nélkülöző munkájában keresendő.

Jogosan felmerül a kérdés - a vizsgált területek példái alapján -, miben rejlik a tovább nem tanulás és az otthon maradás oka. A tovább nem tanulók körében és egyáltalán, milyen okok idézik elő ifjúságunk egy részénél a fizikai munkával járó foglalkozások irányban tapasztalható helytelen beállítottságot. A kérdés felvetése annál is inkább indokolt, mert a fizikai munka megbecsülése a mi társadalmi rendszerünkben erkölcsileg, s a lehetőségekhez viszonyítva anyagiakban is kifejezésre jut. Nyolcadik osztályos tanulók körében végzett felmérés utóbbi kétéves tapasztalata azt mutatja, hogy minden 100 tanuló közül a "Milyen szakmákat ismeresz?" kérdésre csupán 6 tanuló jelölt meg kifejezetten mezőgazdasági profilu szakmát. 1968-ban hat általános iskola végzős tanulói a "Szeretnél-e a mezőgazdaságban dolgozni?" kérdésre 14 %-ban igenlő választ adtak, s ennek ellenére csupán 3,4 %-uk jelentkezett mezőgazdasági szakmunkás tanulónak. Mindamellett hangsúlyoznunk kell, hogy az ifjúság többsége örömmel végez érdeklődési körébe tartozó és életkori sajátosságaihoz igazodó fizikai munkát. A felmérő és tájékozódó kérdésekre adott válaszokban még nagyon sok téves

felfogás- amely nem egészen a tanulók szemléletét tükrözi - rejlik. A tudati tényezők mellett első-sorban a m u n k a k ö r ü l m é n y e k r e kell utalni. Mind a szülők, mind a tanulók körében nem egyszer így jelentkezik az igény: "... szeretném, hogy gyermekem kedvezőbb körülmények között dolgozzon és éljen." A munkakörülmények fogalomban egy olyan motívum ismerhető fel, amely az - objektivitás mellett - nem éppen szükségszerű velejárója a munkakörülmények alacsonyabb kulturáltsági fokának. A szülők jelentős részéről megnyilvánuló idegenkedés a kevésbé jobb munkakörülmények iránt, és fokozó érdeklődés a kedvezőbb körülményeket nyújtó munkalehetőségekkel szemben, egy relatív szemléletet tükröz. Ezt az idegenkedést a korábbi évekből származóan /1964-66/ a termelőszövetkezeti szektorok ingadozó gazdasági helyzetében is lehet keresni. A termelőszövetkezetek munkaerejének előregedési üteme is jól erősíti e szemléleti tendenciát. Az idősebb szülők révén számos korszerűtlen nézet hat a fiatalságra, noha ezek az emberek becsületesen gondolkodnak, de az ifjukoruk idején kialakult fogalmaktól nem tudnak elszakadni. Ez bizonyos vonatkozásban érthető is, mert az ellenforradalmi rendszerben a "munkás" kifejezés a nehéz és piszkos munkát végző, rosszul fizetett, alig iskolázott és a társadalmi élet "alacsony fokán" álló embert jelentett. A felszabadulás hozta nagy jelentőségű társadalmi-politikai-gazdasági átalakulás ellenére is létező előítéletekkel magyarázható az a jelenség, hogy a szellemi foglalkozást betöltő szülők

deklasszáldásnak érzik, ha gyermekeik fizikai foglalkozást választanak.

Az említett hatások mellett más tényezők is fokozzák a fizikai foglalkozásokkal szemben jelentkező ellenőrzést, noha ezt a szülők és tanulók egy kisebb hányadára lehet csak vonatkoztatni. Ilyen a szülők tudatában rejlő szűk látókörűség. F. József és F. János /nem testvérek/ 1968-ban 3,4, illetőleg 3,25-el végezték el az általános iskola 8. osztályát. Szeretnek volna továbbtanulni, de szüleik elleneztek és otthon maradtak. A csanádapácai FMSZ - alkati adottságaiknál fogva - munkaszerződést ajánlott részükre. Végül is a szülők akarata érvényesült. F. János közművessé vált, helyét nem találja s a falu legnagyobb vagánya, F. József fogatos az egyik termelőszövetkezetben, és bevallása szerint nem leli örömét munkájában.

A fizikai munka társadalmi fontosságát, hasznosságát nem lehet vitatni, hiszen az élet fenntartásához nélkülözhetetlen termékeket hoz létre. A mezőgazdasági szakmunkás bizonyítványt szerzett tanulók sorsát vizsgálva olyan tapasztalattal találkozunk, amely a végzős fiatalok ambícióját, munkahelyi kötődöttségeit közömbösíti. P. Ida agrármérnököt /Csanádapáca/ adminisztratív munkával bizta meg az egyik járási termelőszövetkezet. H. József kertész szakmunkás a fogatosokhoz kapott beosztást. A részükre járó magasabb munkabért nem folyósították, a vezetők tekintélyféltésből mellőzték őket. Így természetes, hogy sorsukkal elégedetlen munkásaivá váltak munkahelyüknek.

A pályaválasztási törekvésekben - mint erre a példák is utalnak - nem csupán az egyéni óhajok, hanem a különböző foglalkozásokról kialakult társadalmi értéktételek is tükröződnek. Ilyenek pl.: az elérhető kereset, az érvényesülés perspektívái, a munka feltételei, a munkahely szeretete, vonzalma stb. Érdekes ez utóbbinál kissé elidőzni, és a járás egyik népesebb /Nagyszénás/ községének iskoláztatási adatait elemzés alá venni. A községben két - rentábilisan gazdálkodó - termelőszövetkezet működik. A munkaképes lakosság 38 %-a a termelőszövetkezetekben, 14, 1 %-a szakcsoportokban, tsz. csoportokban dolgozik. Ez a mutató az országos adattól jelentősen eltér és egészségtelen arányra utal. Mind a szocialista, mind az egyéni szektor azonos gondtal küzdött, t.i. a munkaerőutánpótlással. Az utánpótlás egyik csatornáját az általános iskolát végzettek egy részének lekötése képezte. Feltűnt, hogy az 1966/67. tanévben az általános iskola 8. osztályát végzett, de otthon maradt 89 tanuló közül 16-17. életévre otthagyták a termelőszövetkezetet és minden előképzettség nélkül más munkaterületen helyezkedtek el. Mind a volt tanulók, mind a szülők részéről megnyilvánuló "tartózkodás" mögött reális indíték húzódott meg. A helyszíni tájékozódás nem kis passzivitás és közömbösség jelenlétét hozta felszínre. A szülők egy része még mindig lealacsonyítónak tartja a "parashti" munkát, s a szocialista szektorral szembeni ellenérzés kialakulásában a mérsékeltebb fizetési feltételek is domináltak.

A szocialista szektoron kívül dolgozó szülők a "gazdagodásra" minden lehetőséget felhasználtak, gyermekeiket a továbbtanulástól visszatartották. Nem gondoltak

azok jövőjére, ennél fogva gyermekeik valóban hátrányos helyzetbe kerültek. A felmérés azonban több jó képességű tanuló sorsára is fényt derített. E tanulók a tanyavilágban laknak s osztatlan iskolában szereztek vég bizonyítványt. Ugyanakkor azok is az egyéni szektorban helyezkedtek el, akik gyengébb képességüknél fogva nem tanulhattak tovább. E tanulók családjában - éppen az ingerszegény környezeti hatások miatt - a továbbtanulásnak, nemegyszer a művelődés iránti igénynek és a gyermekek életpályája iránti "elvárásnak" is "rossz akusztikája" van. Ebben az esetben nemcsak a tanulmányi segítés, hanem a negatív hangoltság leküzdése, érdeklődésük felkelítése - főleg a kiváló és jó képességű tanulók irányában - a fő feladat.

A fentiek vázlatos képet adnak arról, miként alakult a három kiemelt községben a továbbtanulásban részt nem vevők sorsa. Emellett érdemes figyelmet fordítani - most már járási vonatkozásban - mindazon tanulókra, akik a korábban vázolt okok miatt nem tanultak vagy nem tanulhattak tovább. Számuk 2009 fő, az 1960-1969. években a nyolc osztályt végzettek számának 31,3 %-a. Mind a szülőkkel, mind az érdekelt tanulókkal tájékoztató beszélgetéseket folytattunk. Ennek egyik vezérfonala az volt, hogy gyermekük sorsát a szülők ne saját gyermekkoruk, hanem a jelen és még inkább a jövő szempontjából keresztül nézzék. Az alábbi adatok éppen arra mutatnak rá, hogy az általános iskolai tanulmányok befejezését követően a tovább nem tanulók helyzete hogyan alakult.

Év	A tovább nem tanulókból				
	ott- hon ma- radt	mg. szek- tor- ba.	ipari tanu- lónak ment	egyéb	össze- sen:
1960.	46	28	51	6	131
1961.	54	13	57	14	138
1962.	41	32	69	7	149
1963.	47	12	76	12	147
1964.	36	79	117	8	240
1965.	62	86	132	6	286
1966.	51	81	121	14	267
1967.	53	72	122	11	258
1968.	51	89	141	12	293
1969.	100	-	-	-	100

A kimutatás 1. rovatában állók /közül otthon maradók/ 74,6-% leány. Ez a szám egyfelől a járás munkaerő ellátottságának igényére, másfelől a női munkaerő elhelyezésének szükségességére hívja fel a figyelmet. Az egyéni /egyedenkénti/ körülmények alakulásával lehet azt a jelenséget magyarázni, hogy a tovább nem tanulók 42,5 %-a a 16-17. életkorra az ipari szakmunkás képzést választják, noha ennél kevesebb a mezőgazdasági szektorban elhelyezkedők száma. Erre nemcsak érdemes, de szükséges is a konzekvens figyelmet ráirányítani. A mezőgazdasági munka iránti közhangulat kialakulásáért elsősorban nem a tanulókat terheli a felelősség, hanem a beiskolázással foglalkozó szerveket. Ha azt akarjuk, hogy

fordulat álljon be mind az érdeklődés, mind az irányítás terén, úgy néhány mezőgazdasági jellegű szakmának - az eddig említettek mellett - nagyobb megbecsülést, differenciált anyagi elismerést kell megadni. Milyen úton érhető ez el? Mindenekelőtt az általános iskolai gyakorlati oktatásban fennálló műszaki ismeretanyag arányán kellene változtatni a mezőgazdasági jelleg előnyére. Befolyásolhatják ezt az arányt az intézményekben működő szakkörök a humanisztikus és realiztikus jelleg fenntartásával olyan irányban, hogy növekedne a kisállattenyésztő és természetkutató szakkörök száma. Az sem lenne előnytelen, ha az általános iskolák a gyakorlati foglalkozásaikat - bővülő arányban a mezőgazdasági szövetkezetekben tartanák-, mert a közvetlenebb kontaktus hozzásegítené a tanulókat a mezőgazdaságban dolgozó emberekhez, és érzelmi kötődést is biztosít, amely az irányulás szempontjából egyáltalán nem elhanyagolható körülmény.

Az iskola mellett jelentős tényezőt képvisel az ifjúsági mozgalom is. Jóllehet, az uttörőcsapatok sajátos módon oldják meg feladataikat, de a pályaválasztás felelősségteljes munkáját számos eljárással segíthetik, pl: a lehetséges szakmák összegyűjtése, "Mi leszek, ha nagy leszek?" viták, üzemekkel való szorosabb együttműködés, az önmegismerés legalkalmasabb gyakorlóterének - az uttörőéletnek- színesebbé, elevenebbé tétele stb.

A vázolt számok emberi sorsokat takarnak. Egyikük a boldog pályateljesülés útjára lép, másikuk útja görnyössé válik. Az élet állandó ütemű fejlődésével számolnunk kell, de emellett változik a fizikai munka jellege,

és mindinkább ötvöződik a szellemi munkával való kapcsolata. A belátható jövőben a fizikai jelleg fog dominálni. A fizikai foglalkozásokkal szembeni ellenérzés és tartózkodás egyik legáltalánosabb jelensége az általános iskolát végzett tanulók pályaválasztásának. Ez a nagyon lassan oldódó passzivitás, tekintettel arra, hogy a dolgozó parasztság egy része /az idősebbek/ még ma is a múltban gondolkodik, károsan érinti az iskolai nevelőmunkát, de - hatását tekintve - sokat ront a mezőgazdasági szövetkezetekben és állami gazdaságokban folyó munka minőségén. E hatások ismeretében az iskolai nevelőmunka alapgondolatává kell tenni azt az értékmérő elvet, hogy a szocialista társadalomban az ember rangját, társadalmi megbecsülését mindenekelőtt végzett munkájának minősége adja. Egyidejűleg azonban olyan társadalmi háttérrel kell teremteni a pedagógusok mögé, amely erősíti munkájukat, s ennek tudatában kedvezőbb kiutat tudnak találni mind azon tanulók számára, akik valamilyen oknál fogva kimaradtak a továbbtanulási lehetőségekből. "Az a tény, hogy a fiatalok - főként az értelmiségi és alkalmazotti fiatalok - pályaválasztási törekvései nem állnak összhangban társadalmunk reális lehetőségeivel, nem pusztán azt tükrözi, hogy a fiatalok jelentős csoportjai szabadulni akarnak a fizikai munkától, vagy hogy a meztelen "anyagialasság" vezérli őket. Az a tény, is tükröződik ebben, hogy eljövendő életpályájukkal szemben nagyobb igényeket támasztanak, s intellektuális tartalmat, az alkotás és a változatosság, a "humanizáltság" mozzanatát keresik benne. Ezeknek a törek-

véseknek viszonylag gyakori meghiusulása a fiatalok jelentős csoportjaiban többé-kevésbé súlyos konfliktusokat okoz - főként ott, ahol ezek a jelenségek sűrűsödnek /8. osztályt végzettek/. Kiélezi a konfliktusokat az a körülmény is, hogy a szülők egyes csoportjai - főként a társadalmi rétegződés felsőbb szintjein - irreális követelményeket állítanak a gyerekek elé, s így hibásan orientálják őket".²⁴

A termelőmunka a pályaválasztás szolgálatában

"A munka döntő szerepet tölt be az emberiség egész történetében. Az embert a munka tette emberré, a javak előállítására irányuló célszerű tevékenység különböztette meg az állatvilágtól."²⁵ Az emberiség kialakulásában tehát döntő szerepe van a munkának. A munka nem más - mint ezt láttuk - az emberi társadalom létfeltételeit biztosító tevékenység. Eltekintve a munkára nevelés elemzésétől - mert e gondolkör célja nem ez - világosan kell látni, összefüggésében és kölcsönhatásában kell elemzés alá venni az élet és az iskola kapcsolatának alakulását az 1961. évi reformtörvény szellemében. Az általános iskola ma már jelentős teret biz-

24. V. Nevelésügyi Kongresszus Budapest, 1969/2.sz.

25. Engels: A természet dialektikája. A munka szerepe a majom emberré válásában. Szikra Budapest 1952.

tosít a gyakorlati munkaoktatásnak. Ennek keretében a tanulók megismerkednek a termelőmunka alapvető elemeivel, elsajátítják azt, megtanulnak a munkaeszközökkel bánni, végső soron megismerik a fizikai munkát és kapcsolatban kerülnek - üzemlátogatások útján - az éléttel, a felnőttek munkavilágával. A szülők tulnyomó többsége ma már megértette és elfogadta azt az elvet, hogy a korszerű nevelés és képzés elengedhetetlen eleme a termelőmunka, a fizikai munka. A termelőmunka és az iskola kapcsolata egyben azt is jelenti, hogy a munkára nevelésben nagyon fontos momentumnak kell tekinteni az életpálya és hivatás helyes megválasztását.

A munkának tudatformáló és társadalomfenntartó szerepet tualjdonitunk. Amikor megfogalmaztuk a szocialista társadalom embertípusát, a mában alakuló és formálódó, de már a holnap építésén fáradozó emberre kell gondolnunk. A szocialista társadalom sokoldaluan képzett, művelt embert kíván, aki munkával szerez megbecsülést a társadalomban. Ez az ember megfelelő életcéllal rendelkezzen, becsületesen dolgozzon, legyen alkotó tagja a közösségnek, a társadalomnak, végül munkálkodjék a jólét érdekében.

Közismert, hogy helyes pályaválasztási döntés létrejöttéről csak abban az esetben becsélhetünk, ha a fiatalok a népgazdasági munkaterületekről sokoldalú és elmélyült ismereteket szereztek. Ha csak az egyes életpályák különféle információinak megszerzésére gondolunk, a feladat könnyűnek ígérkezik de ennek megoldása a valóságban sokkal igényesebb. A dolog fontossága miatt itt néhány részletkérdésre ki kell térni.

A társadalom fejlődésével az ország gazdasági élete, a társadalmi munkamegosztás /elég ha csak a mezőgazda-

ság szocialista átszervezését érintjük/, az egyes szakmák és foglalkozási ágak állandó változáson mennek át. Ebben a megváltozott helyzetben a pályainformációk szerzése nemhogy a pályaválasztással foglalkozó felnőtteknek, de a fiataloknak is komoly gondot okoz. Mégis meg kell találni azt a kivezető utat, amely az egy-egy pályára vonatkozó információk halmaza közül annak az élő ismeretanyagnak, egy kiválasztott életpályának indító hatását gyakorolja a fiatalra, amely eldönti a helyét a társadalmi munkamegosztásban, az életben.

A helyes pályaválasztás előkészítését szolgáló pályaismeret megszerzésében különösen lényeges az a nézőpont, hogy a pálya és a fiatal személyisége optimális egyensúlyban legyen. Az életpályák ismertetésének számtalan módszerével találkozunk, azok teljes igényü áttekintésére e témakör keretében nincsen mód, de a s z e m é l y e s é l m é n y s z e r z é s fontosságáról - melyet semmilyen közvetett uton nyert információ nem pótolhat - részletesen kell szólni.

Az életpálya megismerését szolgáló személyes élményszerzésnek olyan területét vesszük elemzés alá, amely egy intézmény /Általános Iskola Csorvás/ és a vele 2-3 éve kapcsolatban álló üzemek között fejlődött ki. Az Orosházi Járási Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya 1965-ben felkérte a Csorvási Általános Iskola vezetőit és nevelőtestületét az 1961. évi reformtörvény egyik alapelveként - "Váljék szorosabbá az intézmény és az élet kapcsolata" - kimunkálására. A kapcsolatfelvétellel szemben azt a követelményt határoztuk meg, hogy

- a./ a közepes és gyengébb képességű tanulók is megtalálják helyüket a termelőmunkában,
- b./ az üzemi munkának mely területe az, ahol a pályakövetelménynek az e képességek is megfelelnek.

Mindamellett számításba kellett venni a munkakörök kiválasztása mellett a "munkaöröm" megjelenésének feltételét, valamint azt, hogy a jelöltek erejéhez és képességéhez mért erőfeszítés optimális arányu legyen. A Csorvási Általános Iskola a következő üzemekkel alakított ki munkakapcsolatot:

- a./ Szegedi Len és Kenderfonó Üzem
- b./ Budapesti Építőipari Vállalat
- c./ Békés megyei Kosárfonó Vállalat

Szegedi Len és Kenderfonó Üzem

Az intézmény feladata az volt, hogy a gyengébb képességű tanulókat megnyugtatóan elhelyezze. A Vállalat munkaügyi felelőse és KISZ titkára - a Csorvás községi Tanács vb. elnökével egyetértésben - tájékoztatták az intézmény osztályfőnökeit a feltételekről. Eszerint a tanulók hat hónapi, illetőleg egyéves képzési idő után szakmunkásokká válnak. A tanulmányi idő alatt csökkentett órabérben részesülnek és olyan kedvezményeket kap-

nak, amelyek továbbtanulásukat elősegítik. Ezt követően az üzem elhelyezésükről gondoskodik és havi 1.200 - 2.000,-Ft közötti munkabért nyújt. A kapcsolatfelvétel megbízhatóságára utal az a körülmény, hogy az üzem a tanulókat és szüleiket elvitte azok leendő munkahelyére a körülmények megismerése céljából. Az üzem vezetői - az intézmény meghívására - megjelentek azon az 1968-as beiskolázási /szülői/ tanácskozáson, amikor 22 leánytanuló felvételét lehetővé tették. Az intézmény vezetői a munkahelyen történt látogatás után arra a tapasztalatra jutottak, hogy a beiskolázottak becsületesen tanulnak, boldogan várják a szakmunkásoklevél kézhezvételét. A vállalat elősegíti a tanulók középiskolai továbbtanulását is. "N.T." tanuló 1964-ben nem nyert középiskolai felvételt. Volt általános iskolája javaslatára az üzem fizikai munkára alkalmazta. Kiváló munkája és helytállása elismeréseként az üzem leérettségiztette, s ma mint középkáder felelős beosztásban dolgozik.

A vállalat és az intézmény kapcsolata kölcsönös elégedettséget mutat.

Budapesti Építőipari Vállalat

A vállalat és az intézmény között több éves viszony áll fenn. A vállalat igazgatója minden évben felkeresi az iskolát és 15-20 tanulót - fiukat - szakmunkásnak szerződtet. E tanulók igen nagy érdeklődéssel fordultak a kínálkozó alkalom iránt. Megértették azt az állami támogatást, hogy ők az építőipar szakmunkásaivá lehetnek, ezért pozitív viszonyulással fogadták beiskolázásukat.

A tanulási, az elhelyezési, a kereseti, a munka és kulturális körülményekről személyesen meggyőződtek a tanulók és szüleik, mert a vállalat ezt fontosnak és lényegesnek tartotta. A két szerv /intézmény és vállalat/ előlegezett bizalommal és optimizmussal karolta fel a tanulókat. Az iskola egyben kockázatot is vállalt, hiszen olyan tanulókat javasolt felvételre, akik tankötelezettségüket gyakran nem tartották be. Az iskola vezetői ezt a körülményt a vállalat vezetői előtt feltárták. A személyiségformálás bizonyítékát produkálta a vállalat az intézménnyel fenntartott szoros kapcsolat folytán, mert a fiatalok ma tisztelettel köszöntik volt nevelőiket, szeretettel és megbecsüléssel nyilatkoznak munkájukról és arról, hogy az ország hasznos építőinek érzik magukat. E gyengébb képességű tanulók adottságainak megfelelő életpályára juttatásában a termelőüzem és az intézmény szoros - folyamatos - kapcsolata döntő tényezőnek bizonyult.

Békés megyei Kosárfonó Vállalat

Az intézmény és a Vállalat 1969-ben teremtett első ízben kapcsolatot. A kosárfonó iparság Békés megyében fellendülésnek indult. Országosan elismert vállalat, és sokat termel exportra. A kapcsolatfelvételben az intézmény messzemenő gondoskodási szándéka nyilvánul meg, mert olyan tanulók elhelyezését kérték, akik nagyon gyenge tanulmányi eredményük miatt minden - számukra esetleges - munkahelyről kimaradtak, de dolgozni akartak, és erre szociális hely-

zetük is készítette őket. A vállalat a tanulókat néhány hónapos képzésben részesíti, majd ezt követően betanított szakmunkásokká válnak. A képzési idő alatt a tanulók - tehetségüktől függően - különféle ágazatokban dolgoznak /a gyengébb munkát felmutatók nagy kassokat fognak, az ügyesebbek a modern kerti garnitúrákat készítenek/, és egyéni teljesítmény után részesülnek bérezésben. Az intézmény 1969-ben 8 tanulót iskolázott be, a jelentkezők és szüleik személyes látogatást tettek a vállalat telephelyén, majd élménybeszámolót tartottak osztályközösségük előtt.

Az csorvási intézmény évente végző tanulólétszáma 110-130 fő. Az utóbbi 4 évet megelőző időben gyakran aggasztóvá vált a fizikai /kétkezi/ dolgozók gyermekeinek egyre nagyobb aránya - természetesen a gyengébb tanulmányi eredményt felmutatók - kimaradása a közép-fokú intézmények képzéséből. E tanulók sóvárgó szemlélői voltak mások boldogulásának, gyakran 1-2 évet céltalanul eltöltöttek. Az iskolai oktatás és a termelőmunka összekapcsolása, valamint élő kontaktus megteremtése a termelőüzemekkel rendkívül nagy lehetőséget nyújt a tanulók munkára neveléséhez, sőt a szocialista erkölcsi neveléshez is. A termelőmunka és az élet közvetlen szemlélőletén alapuló nevelés eddig soha rendelkezésre nem álló alkalmakat és módszereket nyújtott az iskolai neveléshez, mivel mind a továbbtanuló, mind a termelésben elhelyezkedő fiatalok megtalálhatják a képességüknek megfelelő életpályákat. S ebben a munkában a csorvási intézmény eredményei biztató és gondosan kimunkált tevékenységről tanuskodnak.

Az oktatási intézmények oktató-nevelő munkája egészében megvalósuló munkára nevelés legfőbb feladata az, hogy formálódjon a tanulók s z e m é l y i s é g e, és erkölcsi szemlélőletük kialakításával a munkához való

szocialista viszonyulásuk is fejlődjön. A személyiség-fejlesztés érdekében álló munkára nevelés tevékenységformáinak valamennyi részterületét nem vehetjük vizsgálat alá, de az élethivatásra szóló felkészítésben - jelen esetben - kiemelt fontosságot tulajdonítunk a különböző szakmák megismerését célzó törekvéseknek.

A munka megszerettetésével az adottságoknak is megfelelő életpálya iránti vonzódás kiforrottságát jelentősen elősegíti a tanulók és a termelőüzemekben dolgozók élő kapcsolata. E kapcsolat formáinak útján a tanulók olyan élményekre - s erre a látogatást előkészítőknél és vezetőknél nagyon kell ügyelniük - és érzelmi motívumokra tesznek szert, amelyek gazdagítják és serkentik, végső soron irányító befolyást gyakorolva a választás lehetőségeinek megkeresésében hasznos és életre szóló utbaigazítást adnak.

Indokoltnak látszik azonban a termelő üzemekben folyó /vállalatok, mezőgazdasági szektorok/ látogatások eddigi rendszeréről két vonatkozásban említést tenni. Nem elég azt hangoztatni, hogy az üzemplátogatások hasznosak, mert ezt a körülményt már senki nem vitatja, de az üzemekkel való kapcsolatkeresésben egyfelől óhatatlanul benne rejlik a tanított ismeretanyag bővítésének és megszilárdításának - ha ma még nem is általános jellegű - számbavétele, másfelől azonban oda kell érni, hogy az üzemplátogatás valóban hozzájáruljon az ifju helyes pályaválasztásához. Az üzemplátogatások jelenleg alkalmazott módja még általános jellegű, mert vagy az intézmény teljes tanulóifjúsága, vagy egy tanulócsoport vesz abban részt. Az ilyen létszámu tanulóközösségre gyakorolt impressziók tartós hatást, fő-

ként pedig valamely szakmához való kötődést aligha tudnak gyakorolni. A tanult ismeretek bővítése és megszilárdítása, illetőleg az életközelség megvalósítása alapján álló - didaktikailag is előkészített - üzemlátogatások kevésbé előnyösek a pályaválasztó tanulókra. A termelőüzemekbe szervezett látogatások során két körülményre kell gondolni:

- a./ az üzemlátogatás a szakma /foglalkozás/ ismeretének gyarapítását szolgálja,
- b./ és járuljon hozzá a személyiségnevelés szempontjából oly fontos pályaválasztás helyes irányu előkészítéséhez.

Az üzemlátogatások fontosságára utaló előbbi kritériumban az egyes szakmák és foglalkozások megismerését célzó teendőket kell hangsúlyozni. A csak látogatási céllal folytatott üzemi kirándulások a tanulók l á t á s m ó d j á t nem segítik elő. Egyszerűen idő és körülmény hiányában, de a tanulókra ható - eddig soha nem látott vagy hallott - munkafolyamatok, gépsorok, automatikák együttese annyi benyomást kelt, hogy még a szakszerű bemutatás és magyarázat mellett sem tudnak kellően koncentrálni, még inkább arra figyelni vagy azt a munkafázist kiemelni, amelyik leendő foglalkozásuk /szakmájuk/ megválasztásában domináló tényezőül hatna. A jelenlegi gyakorlat, továbbá az iskola és az élet közötti kontaktus korszerűsítése újabb igényeket támaszt a pályára irányítással

szemben, s ennek elsősorban az osztályfőnökök és az intézmények nevelőmunkájában kell jelentkeznie. Az intézmények osztályfőnökei az alsótagozatból kapott jellemzések birtokában már az ötödik osztályban kezdjék meg a tanulók céltudatos figyelését, szakmai érdeklődésének és pályára irányulásának meghatározását. E nevelői feladat azt jelenti, hogy a szerzett pályairányulási információk, valamint az osztályfőnök által megfigyelt tanulói adottságok birtokában megfelelő tervezési alapot lehet kapni a céltudatosan irányított - s valóban a tanulók pályaismeretét szolgáló - üzemlátogatásokhoz. E megfigyelések és a tanulókra jellemző irányulások felhasználásával az általános iskolák 7. és 8. osztályos tanulóiból csupán csak azokat kell egy-egy kisebb csoportba összeválogatni, akik azonos szakma iránt vonzódnak, azt az osztályfőnök megfigyelései igazolják, akkor ezek a látogatások valóban a tanulók pályaválasztását szolgálják. Ez esetben a tanulók - az osztályfőnök irányításával, az üzemet bemutató mérnök-technikus vagy munkás tájékoztatása útján - valóban olyan pályakötő motivációkban részesülnek, amelyek megerősítőleg hatnak életpályájuk megválasztásában. Amennyire döntő szerepe van a közös szakmára /foglalkozásra, életpályára/ készülődő tanulók részére szervezett üzemlátogatásoknak, olyannyira fontos e látogatásokat az osztályfőnökök és az intézmények munkatervébe rögzíteni. A tervező munka és az üzemlátogatások egybehangolása egyik tényezője a tanulók adottságaira épülő pályaválasztásnak.

Az üzemlátogatások másik fontos kritériuma a személyiségnevelésre ható tényezők nélkülözhetetlensége. E szerint minden életpályának megvannak a maga pozitív

vonásai /pl: egy szocialista brigád termelésének eredményei, a kollektiva együvé tartozása, a rend és munkaszeretet, a becsületesség, állhatatosság, szocialista tulajdon védelme stb./, amelyeket az iskola nevelőmunkájával kell vonatkozásba hozni. Rendkívül hatásosnak és meggyőzőnek bizonyul olyan végzett tanulókkal kontaktust keresni, akik valamely üzemben dolgoznak, s az iskolatársaknak ők mutatják be munkájuk, hivatásuk szépségét, amivel szubjektíve is vonzódást alakíthatnak ki. A tanulók élményekre, érzelmi motivumokra tesznek szert az egyes szakmákkal való ismerkedés alkalmával, amely gazdagítja őket a választás lehetőségének megkeresésében. De mély benyomásokat válthat ki az osztályfőnök is, amikor egy-egy kiváló dolgozót osztályfőnöki órán a tanulók előtt megismerlaltat.

A vázolt kapcsolati formák eredményeiknek - s ezen túl az orosházi járás valamennyi oktatási intézménye tapasztalatainak - értékelése mégis azt igazolja, hogy a mind gyakoribb üzemlátogatások ma még nem nyújtanak olyan hatást, amelyet attól elvárunk. Ennek oka mindenekelőtt:

- a szervezésben,
- az üzemek ma még általános jellegű és nem differenciált látogatásában,
- a tapasztalatok feldolgozásának hiányában keresendő.

A népgazdasági követelményeken és az egyéni érdeklődésén /alkalmasságán/ alapuló üzemlátogatásokat a kor követelményéhez kell igazítani, ezért elvben csak

olyan üzemlátogatásokat szervezzenek az oktatási intézmények, amelyekben elsődleges hangsúlyt kap a pályára előkészítés hatásrendszerének kimunkálása. Szervezeti vonatkozásban a megfelelő pályahatást kialakító üzem /-ek/ meglátogatásának időpontját az intézmények osztályfőnökei rögzítsék munkaterveikbe. Azok a 7. és 8. osztályos tanulók, akikben az adottságuknak leginkább megfelelő szakma iránti vonzalom kialakult, a szorgalmi időn kívül - csökkentett munkaidőben - 1-2 hetet dolgozhatnak az üzemben. Célszerűnek bizonyulna a szorgalmi időbe iktatott üzemlátogatások számát 3-6 alkalomra növelni, az üzemekbe jutáshoz szükséges engedélyek kiadását egyszerűsíteni, végül az e célú utazások költségeit /vonat, autóbusz/ mérsékelni. A személyes ismeretszerzés fontosságának hangsúlyozása mellett meg kell tervezni a jól dolgozó fiatalokkal való személyes találkozás alkalmait az osztályfőnöki órák sorába, de kívánatosnak látszik a pedagógusok részére olyan előzetes üzemlátogatási lehetőséget teremteni, amikor azok rendezhetik, összegyűjthetik mindazon - az üzem életére vonatkozó - tapasztalatokat, amelyeket a tanulókkal történő látogatás során pozitív motivációként tudnak felhasználni.

E gondolatok végén említést kell tenni arról, hogy a tanulóifjúság pályaismeretének kialakítása - a szülők, a pedagógusok és a társadalom feladata mellett - a tudatosan irányított pályaválasztásnak **e s a k e g y i k** feltétele. "A folyamatosan megvalósítandó iskolareform szellemében - amelynek célkitűzése az életközelség, a korszerűség és a nevelői jelleg fokozott érvényesítése - a pályaválasztás iskolai előké-

szítésével szemben ma már az a követelmény, hogy az a tanulók egész személyiségét alakító életre neveléssé fejlődjék. Ennek az életre nevelésnek középponti feladata a mai tanulóifjúság meghatározott programba foglalható pályaválasztási érettségre nevelése."²⁶

III./ A tanulói személyiség megismerésének jelentősége a pályaválasztás szempontjából

Az általános iskolai Rendtartás a pedagógusok feladatai közé sorolja azt a kötelezettséget, mely szerint "... Törekedni kell a tanulók személyiségének sokoldalú, alapos megismerésére." A személyiségfogalom szerint ".... személyiségnek nevezzük az egyedi ember pszichikus folyamatainak, a személyiség állapotának és tulajdonságainak sajátos egyénivé szerveződött rendszerét."²⁷

A személyiség az elmúlt évszázadok legtöbbet kutatott és vitatott kérdésévé alakult. Oka az, hogy az ember a társadalomban mint szubjektum van jelen. A valóság jelenségeit és összetett hatásait nehezen tudja tárgyilagosan értékelni. Mivel ítéletei a tevékenységének fő motivumaiként is jelentkezhetnek, a társadalmak számára természetszerűleg nem maradhatott közömbös a személyiség megismerése. Ebből adódik

26. Rókusfalvy Pál: Pályaválasztási érettségre nevelés. Magyar Pedagógia Budapest
339. lap

27. Dr. Veczko József: I. Magyar Zenei Nevelési Konferencia Győr, 1968.

a pedagógia azon problémája, hogy alanyát miként tárja fel úgy, hogy a felőle kapott ismeretek fejlődésének irányításához elegendők legyenek. E folyamat viszonylagosan eredményes megoldása a múlt, a jelen és a jövő pedagógusától is változatlan hivatásszeretetet, céltudatos, kitartó és lelkes tevékenységet, korszerű ismeretanyagot, valamint magasfoku pedagógiai intelligenciát követel. Az 1930-as évektől a fejlettebb iskolarendszerrel rendelkező államokban a gyermek egyéniségéhez való közeledés gondolata a pedagógiai tevékenység középpontjába került. Célja a gyermek alapos megismerése, személyiségének feltárása. Mindez abból a társadalmi igényből fakadt, amely sürgeti az egyre növekvő, korszerű ismeretanyag elsajátítását és annak eredményes gyakorlati alkalmazását.

Hazánkban e törekvés az 1950-es évek végétől jelentkezett. Az iskolareform által létrehozott Tanterv és Utasítás, Nevelési Terv és Rendtartás - mint alapidokumentumok - világosan leszögezik a tanulói személyiségismeret igényét. A Rendtartás 6. §-nak K/3. és 61. §-nak K/8. bekezdései az osztályfőnökök számára erre utasítást adnak. Meghatározzák tevékenységük célját és körvonalazzák a módszereket. A helyesen felfogott és jól végzett személyiségismeret az oktatás és nevelés hatékonyságának növelését szolgálja.

A személyiségismeret a nevelésre mint alappillérre épül, s a felnövekvő gyermek személyiségére céltudatosan ható, és tervszerűen szervezett tevékenység. "A nevelés nem a társadalom valamiféle személytelen funkciója, hanem - mint mondtuk - konkrét emberi tevékenység, amelyben a nevelők /pedagógusok, szülők, felnőttek/ és az általuk mozgásba hozott tényezők alakító-

lag hatnak a növendékekre /gyermekekre/."28 Tulajdonképpen tehát "... a nevelés e nézőpontból tekintve a növendékre gyakorolt ráhatások folyamata, amelynek során kialakul személyisége, alkalmassá válik társadalmi feladatainak elvégzésére."

A társadalmi feladatok elvégzésére történő felkészítés folyamatában a p e d a g ó g u s szerepe és felelőssége döntő. Tekintettel arra, hogy "... a sokoldaluan képzett szocialista ember kialakítása - a nevelés a család és az iskola közös feladata és felelőssége....."29 csak úgy válik valóra, ha "... a két tényező /szülői ház és a pedagógus/ harmónikus együttműködésben oldja meg a feladatot, és ha ebben a munkában az iskola vezetése érvényesül." A marxista pedagógia fontos feladatának tekinti annak az embereszménynek megvalósítását, amelyet a nevelés céljaként magunk elé tűztünk, s amelyet a nevelés folyamatában elérni törekszünk. Ezért mélyen át kell gondolnunk, milyen embert akarunk nevelni, milyenek legyenek tulajdonságai, hogyan tudjuk adottságait a környezeti hatások összetevői figyelembevételével fejleszteni és végül olyan társadalmilag hasznos hivatás betöltésére felkészíteni, amellyel a társadalom fejlődését előmozdítja. Minthogy a tanulói személyiség megismerése a pedagógusok nevelőmunkájának egyik legfontosabb feladata, különösen, ha ezt a követelményt a társadalom szemszögéből közelítjük meg, ezért nem

28. Dr. Ágoston György Pedagógia I. Tankönyvkiadó
Budapest, 1962.

29. Dr. Ágoston György-Dr. Jausz Béla Pedagógia II.
Tankönyvkiadó Budapest 1964.

lehet közömbös a megfigyelő tevékenység igen gondos előkészítése. Ugy véljük, hogy a tanulói személyiség megismeréséhez szükséges elvi követelményeket a pedagógusok általában ismerik. Az elvi követelmények azonban kölcsönhatásban érvényesülnek, az összefüggésekből azokat kiszakítani nem lehet. A tartalmi kérdések elsőrendű problémája az, hogy a személyiségismeret mire irányuljon, mit emeljünk ki, mit "ragadjunk meg" a személyiségből, hogy azt a pedagógus minél teljesebben megismerje. Gyakran elhangzó kérdés, vajon a pedagógus ismeri-e azt az anyagot, amellyel dolgozik. Ismeri-e úgy, mint pl. az esztergályos a vasat. A pedagógus által formált anyag azonban nem olyan egyszerű, az élő anyag bonyolult, megismerhetősége nehezebb. Az eddigiek hangsúlyozása mellett a megfigyelés eredményeinek teljesítése mögött rendkívül befolyásoló tényező rejlik, amelytől nem lehet eltekinteni. Ez pedig a pedagógusok munkahelyhez kötöttsége. Vizsgálataink és statisztikai adataink birtokában megállapítható, hogy /10 év távlat/ a járás intézményei tanulóifjúságának csupán évi 0,5-2,5 %-a változik, ez a szám a reformtörvény időszaka együttes éveire nézve sem több 2,5 %-nál. De a pedagógusok mozgása, munkahelyváltozása annál figyelemre méltóbb. Makarenkó szerint "... a pedagógusközösség munkáját nehéz lenne pontosan szavakba foglalni. A pedagógusközösség talán egész pedagógiánk legbonyolultabb kérdése."

Ha a gyermeki személyiségfejlesztés feladataival szemben a korszerűség diktálta követelményeket állítjuk fel, akkor mindenekelőtt a pedagógusközösség összekovácsoltságának kritériumára kell a figyelmet összpontosítani. Nem lehet a pedagógusközösséggel közvetlenül foglalkozni anélkül, hogy ugyanakkor ne foglal-

koznánk a gyermekekkel is, és amikor a gyermekekkel vagy éppen a szülőkkel foglalkozunk, akkor közvetlen tapasztalatokat szerzünk a pedagógusközösség tevékenységének színvonalára, hatásfokára is. Ezért a legfontosabb: mindig mindenben meglátni, feltárni, elemezni, értékelni a kapcsolatokat, az összefüggéseket, végül szintézist teremteni a nevelési folyamat bonyolult hatásrendszerében.

Vizsgálódásunk az alábbi területekre irányult:

- a./ a pedagógusok munkaideje,
- b./ a pedagógusok képzésében tapasztalt változás,
- c./ a fluktuáció okai.

a./ A pedagógusok intézményeknél töltött munkaideje:

2 hónap	20 fő
3 "	3 "
4 "	1 "
9 "	1 "
1 év	17 "
2 "	17 "
3 "	22 "
4 "	16 "
5 "	22 "
6 "	14 "
7 "	15 "
8 "	18 "
9 "	11 "
10 "	16 "

11 év	18 fő
12 "	7 "
13 "	18 "
14 "	9 "
15 "	7 "
16 "	8 "
17 "	6 "
18 "	10 "
19 "	4 "
20 "	2 "
21 "	1 "
22 "	2 "
23 "	6 "
24 "	2 "
25 "	1 "
26 "	2 "
27 "	2 "
28 "	3 "
29 "	- "
30 "	- "
31 "	1 "
32 "	- "
33 "	3 "
34 "	- "
35 "	- "

1-20 éves szolgálati idővel 282 fő, 21-30 évvel 19 fő és 31-35 évvel 4 fő rendelkezik. /E létszám az oroszvári járás alsófokú oktatási intézményeiben működő dolgozókat foglalja magában./

b./ 1961-től érettségi oklevéllel alkalmazott, azóta képesítést szerzett, és továbbra is az intézmények

létszámába tartozó dolgozók száma 43 fő, mely az állomány 16,9 %-át teszi ki.

c./ Az intézményektől való távozás okai:

- nyugalomba helyezett	20 fő
- elbocsátva	14 fő
- férjhezment, megnősült	17 fő
- felmondott	7 fő
- saját kérés alapján áthelyezett	151 fő
- elnéptelenedett iskolából távozott	13 fő
- állandóan és ideiglenesen kijáró	38 fő
- nem szerette a nevelői közösséget	2 fő
- kiemelés más munkakörbe	7 fő
- egyéb	15 fő

Az a., b. és c. pontokban részletezett, s a nevelői közösségekre vonatkozó adatok komoly konzekvenciákra hívják fel a figyelmet. A reformtörvény 8 éve alatt 233 dolgozó cserélt munkahelyet. Csupán az 1967. és az 1968. tanév mutat jelentősebb csökkenést, mert a nevelők l a k á s és munkakörülményeiben szerényen emelkedő javulás állt be. Ha a kicserélődött állományhoz a képesítés nélküli nevelők 16,9 %-os arányát hozzászámítjuk, a helyzet aggodalomra ad okot, mert ennek hatása mind a nevelőmunkában, mind a tanulmányi

eredmény szilárdságában és a személyiségismeretben hátrányosan jelentkezik. A fluktuációra jellemző, hogy a nevelői állomány /a jelzett 8 éves időszakban/ 52,5 %-a változatlanul az intézményeknél működik, de 47,95 %-a mintegy kétszer kicserélődött. Ez a folyamat megnehezíti a nevelői közösségek kifejlődését, az eljárások egységes szintű alkalmazását. A fluktuációból egyenesen következik az intézmények osztályfőnökeinek állandó cserélődése, amelynek nagyságára a 41 %-os arány rendkívül magas. Ha ehhez figyelembe vesszük a korszerűtlen pedagógiai eljárásokat alkalmazó dolgozókat és az olykor erőtlen vezetői törekvéseket, úgy nem lehet azon csodálkozni, hogy a tanulói képességek fejlesztésére irányuló erőfeszítések, a tanulókról kötelezően készítendő feljegyzések sok esetben csak formai teljesítést tükröznek.

A felmérésen alapuló adatok kihatását gondosan tanulmányozni kell. Mind a reformtörvény, mind az alapidokumentumok egyértelműen megkövetelik az egységes nevelői eljárások kialakítását valamennyi oktatási intézményekben, amelyhez a tanulók személyiségének sokoldalú és alapos megismerése csatlakozik. Önkéntelenül felmerül a kérdés, miként tud egy-egy nevelői kollektíva - annak ellenére, hogy a pedagógus közösséget is mozgásában kell szemlélni - a tanulói személyiségismeret követelményének azonos és egységes módszer szerint megfelelni, ha összetétele ilyen mértékben változik. Hogyan tudja a tanulói személyi-

ségismeretre épülő feljegyzéseket egységbe építeni a gyermekek 14. életévére, ha a közösségi életet a fluktuáció kíséri?

A járás 3 legnagyobb általános iskolájában összegyűjtött tapasztalati anyag a következő helyzetet mutatja.

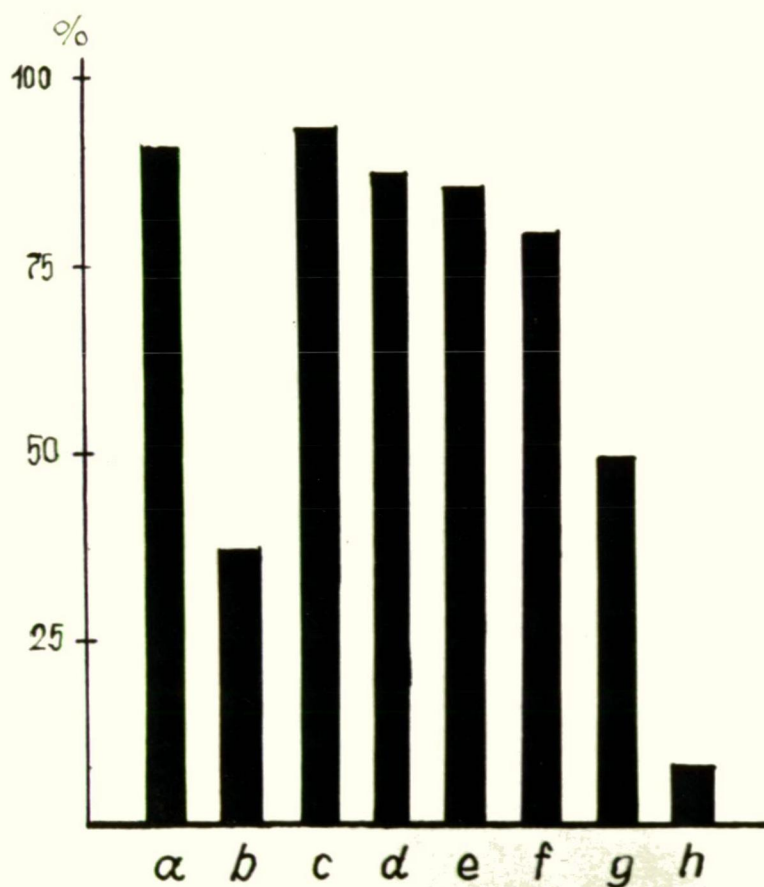
Az osztályfőnökök által vezetett tanulói feljegyzések részterületeinek megoszlása:

- a./ családi helyzet
- b./ családon kívüli hatások
- c./ testi, egészségi állapot
- d./ értelmi működés
- e./ érzelmi élet
- f./ közösségi magatartás
- g./ etikai érzék fejlettsége
- h./ egyéb

Az osztályfőnöki feljegyzések elemzése /6. ábra/ arra utal, hogy az első részterületre zömében alapos, sokoldalú ismeretanyagot rögzítettek a nevelők, mint konkrét tényeket. Csakály azonban a gyermekek adottságára, tulajdonságára mutató következtetés főként olyan irányban, hogy az osztályfőnök milyen pályát, milyen társadalmi helyet ítél a gyermeknek. Felmerül továbbá az a gondolat is, hogy a családlátogatások tapasztalatai az iskolai nevelés folyamatára kevésbé hatásosak. Az otthoni környezetet a pedagógusok csak mint abszolút objektív tényt fogják fel. A második részterület - amely a családon kívüli hatások sokrétűségére terjed ki - meglepően hiányos, pon-

6. ábra

Egy általános iskolai intézmény osztály-
főnökei által vezetett tanulói feljegyzések
részterületeinek teljesítése.



A tanulói feljegyzések részterületei:

a, családi helyzet	: 91 %
b, családon kívüli hatások	: 37 "
c, testi, egészségi állapot	: 93 "
d, értelmi működés	: 87 "
e, érzelmi élet	: 85 "
f, közösségi magatartás	: 79 "
g, etikai érzék fejlettsége	: 49 "
h, egyéb	: 8 "

tatlan, pedig a domináló családi hatások mellett itt találkozunk a gyermek olyan befolyásokkal, amelyek sokszor konfliktusba torkollanak. A pedagógusok a szülőkkel folytatott eszmecsere alkalmával gyakorta arról szólnak, hogy miként kell - ellensúlyozni a gyermekekre - a családi és iskolai nevelésen kívül - károsan nehezedő hatásokat, ugyanakkor e hatások felderítésében és az indítóokok megkeresésében kissé bátortalannak mutatkoznak. A pedagógus ez esetben saját sikerélményétől fosztja meg magát, amikor tapasztalatai ellenére látja egy-egy gyermek sorsát rossz irányban kibontakozni, ahelyett, hogy felemelné szavát a káros tendenciák ellen. A 3. 4. és ötödik részterület megállapításait a pedagógusok a közvetlen iskolai tapasztalatokból merítik. E válaszok bár rövidek, de tartalmilag jók. A hatodik részterület a gyermekek közösségi életére, beilleszkedésük helyzetére vonatkozik. A viszonylag csekély megfigyelés arra figyelmeztet, hogy körültekintőbb gondoskodással kell a tanulók közösségi életét érintő vonásokat összegyűjteni. A 7. és 8. részterületnél felmerül az elvontság kérdése. Figyelemmel az életkori sajátosságokra, valamint arra, hogy a 8. osztályt megelőző évfolyamokban összegyűjtött tényanyag a tanulók általános iskolai pályafutásának végső és reális minősítését kell hogy szolgálja, a feljegyzéseket kevésbé használhatónak lehet minősíteni. Az egyéb részterület - mint fogalomkör - szintén rossz, hiszen a pszichológia jelenlegi ismeretei a személyiség minden megnyilvánulására pontos meghatározást adnak.

A részterületek felépítése, sorrendje pszichológiai

szempontból kevés logikai összefüggést nyújt. Az alkalmazott tartalmi körök nem képesek átfogó és konkrét személyiségtulajdonságokat feltárni. Ugyanis amíg az egyik kissé túlzottan nagy körű, addig a másik analízis jellegű. Tanulásként levonható, hogy a személyiség pszichológia alapos ismerete nélkülözhetetlen a vele kapcsolatos tevékenység alkalmazásához.

Az évi munka legfőbb hiánya az, hogy a feljegyzések közvetlen kapcsolata a nevelés folyamatával nincs biztosítva. A feljegyzések részterületeire adott válaszok elszigetelt ismeretanyagok maradtak. "A pedagógiai tapasztalat meggyőzően igazolja, hogy a nevelői célzatu megismerés - programjának - mindig a személyiség lényeges jellemzőire kell összpontosítani a figyelmet. Ez pedig azt jelenti, hogy a megismerés alkalmával analitikusan és szintetikusan közeledjünk a tanulók személyiségéhez. Az erősen kísértő mozaik-szerűséget csak úgy lehet elkerülni, ha az egyes jelentősnek tartott pszichikus folyamatokat, állapotokat, tulajdonságokat kölcsönös összefüggésükben, a személyiség egységében szemléljük, ha az egyes konkrét cselekedetek, lelki folyamatok, hangulatok mellett és mögött minden esetben keressük a személyiség egészével összefüggő tipikus vonásokat is."³⁰

Az eddigi tapasztalatok azt igazolják, hogy eredményes megismerő és személyiségformáló pedagógiai tevékenység csak úgy érhető el, ha a gyermek huzamos időn keresztül ugyanazon nevelő vezetése alatt van. Makarenkó szerint is a nevelőnek minden körülmények között gyökeret vert embernek kell lennie. Ismernie kell közvetlen környezetét, a munkahely és település adottsá-

gait, a szülők helyzetét, gondolkodását, mert enélkül nem lehetnek reális ismeretei a tanulókról. A pedagógus kulcsfontosságú helyet foglal el a társadalmi életben. A társadalom pedagógiai követelményeit, a nevelés céljának eszméi és erkölcsi tartalmát közvetíti a tanulók számára. A válaszreakciókból ítél, következtet, végső soron megismer, amelynek birtokában, figyelembevée a gyermeki adottságok formálhatóságát, a társadalmi életbe irányítja őket. A gyermeki személyiség megismerését szolgáló adatszerzésnek, információ gyűjtésnek sokoldalúnak kell lennie. A lényeges kérdés ez esetben az, hogy a személyiséget takaró információk mennyire adnak teljes képet a tanulókról. "E munka csak akkor lehet eredményes, ha az osztályban tanító valamennyi pedagógus, a nevelőtestület egésze kollektív feladatának, oktató-nevelő munkája szerves részének tekinti a tanulók megismerését. A szocialista iskola fejlődése azt igényli, hogy ez a munka a pedagógusok nevelői szemléletének alkotó elemévé legyen. Nem valamiféle külön dologról van szó, hanem arról, hogy az oktató-nevelő tevékenység folyamatában a természetes feltételek által adott nevelési helyzetekben, élet-szituációkban, családi környezetben kísérvük figyelemmel a tanulók különböző megnyilvánulásait, s azokból pszichológiai és pedagógiai következtetéseket vonunk le."³¹

Az eddigiekben a tanulói személyiség megismerésének módjáról volt szó. Szükséges azonban a személyiség pszichológiai értelmezésének főbb jellemzőire kitérni, hogy végül is a képességek fejlesztéséhez és a tehetség kibontakoztatásához eljussunk. A személyiség

31. Dr. Duró Lajos: Utmutató a tanulók személyiségének megismeréséhez. Szeged, 1965.

fejlődése kb. 1 millió évre tekinthet vissza. Az állandó változó környezet tette lehetővé a pszichikum fejlődését. Évezredek folyamán a tevékenység biológiai formációkban való rögzülése alakította ki az adottságokat, s ezek mint funkciók öröklés útján jelentkeztek az újabb generációkban. Az egyedi fejlődés tényezőit összevetve az alábbi sorrendet állíthatjuk fel:

- a./ öröklött adottságok
/anatómiai-fiziológiai szerkezet/
- b./ környezeti hatások
/természeti, társadalmi/
- c./ társadalmi hatás-
rendszerek szerve-
zettsége: a nevelés
folyamata.

A pszichikus folyamatok ismerete a nevelői munka nagyon fontos alapelemét alkotja. Melyek is a pszichikus folyamatok?

- a./ A környezet hatására az öröklött adottságok működésbe lépnek. A külső és belső hatások együttes tevékenységként az idegrendszer beiktatásával létrejönnek az egyes lelki folyamatok.

b./ Kb. hároméves korban ezek a funkciók eljutnak az integrálódás szintjéig, amikor képessé válnak arra, hogy a személyiség tulajdonságai vá szerveszódjenek. A lelki folyamatok nemcsak az egymás mellett lévő esetekben kapcsolódnak egymáshoz, hanem teljes relációban is.

A magasabbrendű integrációk érzékeltetéseként tekintsük át röviden a képesség, a jellem és az irányultság szerveződési kérdéseit.

c./A képesség szerveződése a folyamatok bizonyos felhalmozódásában és sajátos kapcsolatrendjében jön létre. Megjelenése a személyiség egyik konkrét tulajdonságát eredményezi. Fejlődését a folyamatok állandóan visszatérő hatásainak köszönheti. Természetesen ez a hatás kölcsönös és meghatároz más lelki tevékenységet is. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy pl. a matematikai gondolkodásban jó képességű gyermek más tárgyak tanulásánál is

könnyebben megragadja az összefüggéseket, logikusan rendszerez stb. Ilyen gyermek esetében a pedagógus rendkívül sokat tehet annak érdekében, hogy az életbe irányítását e tulajdonságok alapján előkészíti.

A képesség és a folyamatok tartalmi szerveződése létrehozza a személyiség második tulajdonságát, a jellemet. Meg kell jegyezni, hogy a képességnek meghatározó szerepe van e folyamatban. Természetesen a kialakult jellem rá is visszahatással van.

A nevelés szempontjából kiemelkedő, hogy a jellem valamennyi folyamattal állandó kapcsolatot tart fenn.

A lelki folyamatok egészére épülve a képesség és a jellem speciális szerveződése hozza létre az irányultságot. A visszahatásnál az irányultság meghatározza a jellem és a képesség tendenciáit, valamint a folyamatok tartalmát. Az irányultsággal az egyes lelki fo-

lyamatok külön is kapcsolatban állhatnak.

Összegezve megállapítható, hogy a magasabbrendű integrációkban is teljes a dinamikus kölcsönhatás. Ezért kialakításukra törekvő bármely nevelési tevékenység alfája, hogy a pedagógus ismerje az alapvető adottságok, folyamatok, tulajdonságok létrejöttét, aminek birtokában adekvát módon tudja a személyiséget irányítani.

Az ember azért személyiség, mert képes a környezethez és önmagához való viszonyát tudatosan meghatározni. Képes arra, hogy pszichikumát feltárja, élethelyzeteit felismerje, önmagát irányítsa és értékelje. Tehát alkalmas a tudatos önszabályozásra. A személyiség annál magasabbrendűbb, minél fejlettebb ez a képessége. E folyamat eredményeként képessé válik arra is, hogy életét nagyobb távlatban értelmezze, felismerje közeli és távoli céljait, azok lényegét, valamint a velük kapcsolatos feladatait. A személyiség a tevékenységben, a környezet állandó kölcsönhatásában alakul, változik és fejlődik. A pedagógus részéről ezért fontos a tevékenységi formák sokrétű alkalmazása a nevelés folyamatában. Igazolja e kívánalmat az is, hogy a gyermekek vonzalma elsősorban abba az irányba orientálódik, ahol aktivizálásuk szervezeten biztosítva van. Itt nyílik lehetőség arra, hogy a pedagógus a gyermekek vonzalmát, érdeklődését megis-

merje, aminek alapján irányításukba felelősségteljesen beleszólhat.

Amikor végül is a tehetség fogalmát és mibenlétét igyekszünk megközelíteni, azt mondhatjuk, hogy a pszichológia ezt már tisztázta. A tehetségen - korszerű értelemben - az egyén kiemelkedő teljesítményét és felkészültségét értjük, amely a gyakorlati életben, a munka, a tudomány és a művészet valamely területén nyilvánul meg. A pedagógiai gyakorlatból jól tudjuk, hogy a tanulói teljesítmény értelmezése bizonyos vele született adottságokat, más szóval rátermettséget feltételez. A köznapí életben ezt úgy fogalmazzuk, hogy nem lehet akárból-akármí. De az is köztudott, hogy a t e h e t s é g nem önmagától jön felszínre, annak érdekében munkálkodni kell. A velünk született adottságokról azonban tudnunk kell, hogy azok nagymértékben alakíthatók, mert a tehetség nem készen jelentkezik. Az adottságok tehetséggé fejlődéséhez nemcsak idő, hanem megfelelő környezeti feltétel is szükséges. Arról van szó, hogy a gyermekben lévő adottságok és az alkalmas környezeti hatások a gyermek tevékenységében szerencsésen találkozzanak. A legdöntőbb pszichikai pillanat ilyenkor adódik, amikor a n e v e l ő beavatkozhat a fejlődő gyermek tevékenységébe, felismerve benne azokat az adottságokat, amelyek birtokában adekvát módon az életbe irányíthatja. Az életbe irányítás alkalmával egy olyan egybevágó érdek-összhangnak kell jelentkeznie, amikor mindenki arra helyre kerülhet, amelyre a legtöbb rátermettsége van.

A feladat tehát az, a tehetséget a k t i v módon keresni és kutatni kell. A József Attila Tudományegyetem Neveléstudományi és Lélektani Intézete által kidolgozott személyiségismereti rendszer alkalmazását a saját tapasztalatok is megerősítik, ezért az általános iskolák osztályfőnökei részére történő használatát javasoljuk.

1./ A gyermek személyiségtörténetével kapcsolatos ismeretek

- a./ Ismeretek a gyermek testi, idegrendszeri fejlődéséről és a jelenlegi állapotáról
- b./ A családi környezet ismerete:
 - a szülők szociális körülményei,
 - a család szervezettsége, munkamegosztása és érzelmi kapcsolatai,
 - a család műveltségi, erkölcsi, világnézeti jellemzői, törekvései, hagyományai, szokásai,
 - a szülők pedagógiai kulturáltsága különös tekintettel nevelési elveikre és módszereikre,
 - a nevelők és a szülők együttműködése.

2./ Az értelmi képességek fejlettségének jellemző sajátosságai és aktuális állapota

- az általános képességek megnyilvánva-

Működése a gyermek tevékenységében,
az érzékelés- észlelés- emlékezés-
gondolkodás- cselekvés- tanulás to-
vábbá az ismeretek, jártasságok és
képességek szintje,

- speciális képességek sajátosságai
/matematikai, manuális stb./,
- képességek fejlesztésére vonatkozó
tevékenységi formák.

3./ A gyermek erkölcsi és jellemfejlődési sajátosságai

- a./ általános erkölcsi és jellem-tu-
lajdonságainak valamint magatartásá-
nak ismerete/ becsületesség, igaz-
mondás, humanizmus, fegyelem, akarat,
kitartás/,
- b./ önmagához való viszonya, Önismeret,
lelkiismeret, szerénység, becsüle-
tesség stb.,
- c./ munkához való viszonya, közösségi ma-
gatartása,,
- d./ a munkához és tanuláshoz való viszo-
nya,
- e./ az erkölcsi és jellem-tulajdonságainak
fejlesztésére vonatkozó tevékenységi
formák.

4./ A gyermek irányultságának jellemzői

- a./ érdeklődési köre, célkitűzései, beál-

litódása és ezekre vonatkozó tevékenysége, törekvései,

b./ példaképei, ideáljai, észményképei és azok tevékenységéből kiragadott és magának vallott jellemzők,

c./ a világról és az emberről alkotott elképzelései,

d./ önismerete, becsvágya, önirányításának problémái, napirendje, munkarendje,

e./ irányultságának fejlesztésére vonatkozó terveik.

5./ A személyiségállapot főbb jellemzői

a./ idegrendszeri szerkezetének sajátosságai, típusa,

b./ a figyelemnek, az értelemnek, a terhelésnek, a fáradtságnak jellemzői,

c./ konfliktusainak megoldási módja,

d./ az állapotának fejlesztésére vonatkozó tevékenységi formák.

A személyiségfeltárásnak éveken át tartó folyamatnak kell lennie. Ezt a folyamatosságot az általános iskola minden osztályvezetőjének és osztályfőnökének be kell tartania, mert átfogó személyiségrajzot csak ilyen esetben lehet készíteni. Minden időszak jellem-

zói nagy jelentőséggel bírnak, ezért a tapasztalatok írásos rögzítésétől nem lehet eltérni. A megismerési szempontok alapján kapott anyag adminisztrációs felhasználása az alábbi folyamat szerint történhet:

- 1./ Tényszerű tapasztalatok
- 2./ Valószínű okok és összefüggések
- 3./ Nevelési, oktatási intézkedések és azok hatásai
- 4./ A személyiség átfogó jellemzésére vonatkozó megállapítások

Minden tanév befejezésével az osztályfőnökök összegezzék a gyermekekről készített évközi feljegyzéseket s ennek folyamatos átvétele a nyolcadik osztály végén egy viszonylag könnyen összeállítható személyiségrajzot eredményez.

IV./ Az általános iskola nevelési feladatai a tanulók pályaválasztásában

Szocialista társadalmi rendszerünk a felnövekvő nemzedék embereszményének kifeformálásához a következő általános követelményeket támasztja tagjaival szemben: "legyen mindenoldaluan, harmónikusan fejlett, erős,

edzett, elméletileg és gyakorlatilag sokoldaluan és politechnikailag képzett, munkaszerető, szocialista világszemlélettel és erkölccsel rendelkező, szépnek, jónak örülni tudó közösségi ember.³²

Az embereszmény kiformálása és társadalmunk fejlődésének jelenlegi szakasza szükségszerűen megköveteli, hogy az iskolai nevelés világnézeti és erkölcsi tartalmát következetesen szocialistává tegyék. Az általános iskolának olyan tulajdonságokkal rendelkező ember nevelésének feladatát kell betöltenie, aki egyéni céljait, érdekeit helyesen tudja összehangolni a közösség céljaival és érdekeivel. A szocialista embereszmény kialakításában az iskolára váró feladatot a Rendtartás így határozza meg: "az iskola nevelőtestületének és azon belül elsősorban az osztályfőnöknek a szülői házzal egyetértésben arra kell törekednie, hogy az adott iskolában tanulmányait befejező tanuló egyrészt egyéniségének, képességeinek, valamint egészségi állapotának, másrészt a népgazdaság szükségleteinek megfelelően v á l a s s z o n p á l y á t, folytassa tanulmányait."³³

Az általános iskola rendkívül fontos szerepet foglal el a tanulóifjúság élethivatásra felkészítésében. S e folyamatban kiemelten exponált helyen áll a pedagógus, vagyis az osztályfőnök személye. Az osztályfőnök vezető szerepe biztosítja mindenekelőtt a pályaválasztás előtt álló tanulók irányulásának egybehangoltságát azokkal a társadalmi érdekekkel, amelyek

32. NEVELÉSI TERV Tankönyvkiadó Budapest, 1962.

33. Rendtartás Tankönyvkiadó Budapest, 1964.

objektivitásuknál fogva meghatározó erővel bírnak. "A napjainkban folyó nevelés sikerének nélkülözhetetlen feltétele, hogy a pedagógusok s mindazok, akik az ifjúság nevelésén munkálkodnak, képesek legyenek politikailag és világnézetileg értelmezni és általánosítani a fiatalok minden pozitív és negatív tapasztalatát, képesek legyenek őszinte és meggyőző választ adni minden kételyükre és gondjukra."³⁴

A továbbtanuló gyermekek legnagyobb gondja - tekintettel arra, hogy a pályaválasztási döntés előtt elsősorban az általános iskola 8. osztályába járó tanulók állnak - a helyes életpályák megválasztása. Ez utóbbi gondot azért is érdemes kiemelni, mert a pályaválasztásban az egyéni óhajokból, adottságokból indulunk ki, ugyanakkor figyelembe kell vennünk a népgazdasági érdekeket, nemkülönben a helyi szükségleteket. A pedagógus irányító tevékenysége nem szakadhat el a reális lehetőségektől, arra kell törekednie, hogy az ellentmondások, a konfliktusok feloldódjanak, hogy az egyén adottságai és a népgazdasági érdekek szerencsésen találkozzanak. Tudnia kell minden pedagógusnak, hogy "szocialista embert csak az nevelhet, aki otthonának érzi a szocialista társadalmat."³⁵ Ezért "nincs fontosabb feladata a nevelőnek, mint mélyrehatóan, sokoldalúan átgondolni, milyen embert is akart tanítványaiból nevelni, milyenek legyenek ennek az embernek a tulajdonságai."³⁶

34. Az V. Nevelésügyi Kongresszus Tézisei 1969/2.sz.

35. Dr. Ágoston György Pedagógia I. Tankönyvkiadó
Budapest, 1969.

36. Az V. Nevelésügyi Kongresszus Tézisei 1969/2.sz.

A pályára előkészítés az általános iskola oktató-nevelő munkájában - szervesen beágyazott pedagógiai tevékenységénél fogva - az életre és a munkára nevelés központuságát hangsúlyozza. S ebben fontos szerepet szán a pedagógusnak. Célszerű ezért a pedagógusok szemléletében uralkodó nézetek azonosságához eljutni, megszüntetni azokat az anomáliákat, amelyek egyfelől a nevelők sajátos szemléletéből, másfelől a környezeti hatásokból táplálkoznak. Ezek után lehet a pedagógusok aktív munkájára építeni. Vizsgálódásainkat - a tanulókon kívül - a pedagógusokra is kiterjesztettük.

Felmérés időpontja: 1968/69. tanév

Felmérésben részt vett: 180 általános iskolai szak-
tanár

Felmérés célja: helyzetképet kapni arról, milyen mélységű a tanulói személyiségismeret, a pályaválasztásról vallott szemlélet és felelősségérzet.

Felmérés kérdései:

- a./ sorolja fel a legfontosabb életpályákat.
- b./ mely életkorban kell a pályaválasztás előkészítését elkezdeni?
- c./ kit tart felelősnek a gyermek pályaválasztásáért?

A válaszok értékelése:

a./ SOROLJA FEL A LEGFONTOSABB ÉLETPÁLYÁKAT

1./ Női és férfi fodrász	84	fő	válaszolt
2./ Orvos /ember-állatorvos/	73	"	"
3./ Autószerelő	62	"	"

4./ Pedagógus	56	fő választott
5./ Rádió-TV szerelő	54	" "
6./ Mérnök /ép.vegy.vill./	45	" "
7./ Mg. gépszerelő	36	" "
8./ Géplakatos	25	" "
9./ Műszerész	24	" "
10./ Kozmetikus	22	" "
11./ Ápolónő	22	" "
12./ Villanyszerelő	21	" "
13./ Varrónő	21	" "
14./ Kereskedő	17	" "
15./ Mg. szakmunkás	17	" "
16./ Technikus	15	" "
17./ Ipari, építőipari, szakmunkás	14	" "
18./ Agronómus	14	" "
19./ Cukrász	12	" "
20./ Óvónő	12	" "
21./ Védőnő	11	" "
22./ Pincér	11	" "
23./ Kőműves	10	" "
24./ Jogász	8	" "
25./ Csecsemőgondozó	7	" "
26./ Színész	6	" "
27./ Esztergályos	5	" "
28./ Gép-gyorsíró és irodai alk.	4	" "
29./ Táncdalénekes	4	" "
30./ Könyvelő	4	" "
31./ Kutató	4	" "
32./ Asszisztensnő	3	" "

33./ Bányász	2 fő válaszolt
34./ Gáz és vízvezeték- szerelő	2 " "
35./ Gyógyszerész	2 " "
36./ Állattenyésztő, sportoló, ve- gyész, úrhajós, maneken, fog- technikus, sző- vőmunkás, asz- talos, mozdony- vezető, szoba- festő, laboráns	1 " "

A kapott válaszokból objektív és megbízható képet kapni a pedagógusok pályaismeretéről és az általuk legfontosabbnak tartott pályák sorrendjéről teljességgel nem lehet. A kérdés arra irányult, hogy minden előzetes inspirálás nélkül milyen életpályákat tartanak társadalmilag, politikailag és gazdaságilag fontosnak, rangosnak, vajon válaszuk egyenlő-e ítéletükkel, vagy óvatoskodóak, esetleg lejálasak, számítva a kérdés mögött rejlő kritériumra. Abszolút értelemben fontossági sorrendet felállítani nem lehet és nem is célszerű, mert minden életpályát objektíve és relációban kell szemlélni. Meglepő, hogy a pedagógusok pályaismeretét bemutató válaszokban tág határok találhatók. Pl.: a "pedagógus" életpálya a negyedik, az "óvónői" életpálya a huszadik sorrendet kapta. A pályák fontossága és népszerűsége tekintetében a pedagógusoknak akkor kell egyértelmű

választ adni a szülőknek és gyermekeknek, ha valamely pálya iránt tulajelentkezés áll elő, és az érdeklődők alkalmassága nem fedi a pályakövetelményeket. Itt kell a képességek ismeretében tudatos irányító munkát kifejteni.

b./ MELY ÉLETKORBAN KELL A PÁLYAVÁLASZTÁS ELŐKÉSZÍTÉST ELKEZDENI?

1./ Alt. Iskola felső tagozatán	90
2./ Alt.iskola alsó tagozatán	55
3./ Kisgyermekkorban:	26
4./ Óvodás korban:	9

A felnövekvő nemzedék életére szóló felkészítése a társadalom fejlődésének egy szakadatlan folyamata, amelyben több tényező szerepet játszik. Ilyenek:

- a család,
- az oktatást és nevelést nyújtó intézmények,
- és a társadalmi formációnak megfelelő népgazdasági érdek.

mint a legfontosabbak.

A pályaválasztás megkezdésére nézve az elmélet megközelítő élethatárokat dolgozott ki, a gyakorlat azonban még egységes álláspontra nem jutott. A gyermekek megfigyelése már a családban elkezdődik, s az életkor növekedésével mind erőteljesebbé válik. Az óvodáskor, sokkal inkább az iskoláskor már alkalmasabb a kiterjedtebb megfigyelésre, mert " a jól előkészített nevelési és oktatási folyamat egyik alapkövetelménye minden egyes gyermek és minden egyes tanuló egyénileg

történő megközelítésé". A gyermeki személyiség megközelítése, adottságainak megismerése, mely az életre felkészítés nagy feladatai közé tartozik, csakis szervezett rendszerben folyhat, azt nem lehet kiszakítani és elvonatkoztatni a valóságtól vagy csupán individuumnak felfogni. A személyiség fejlődése során általában a 14. és 18. életév jelenti azt az időpontot, amikor a pályaválasztás komoly jelentőséget kap. A pedagógus közösség jelentős többsége a 13-14 éves korra helyezi a pályaválasztás megkezdését. A vélemények azonban korántsem egyöntetűek. A.M. pedagógus így ír: "Egészen kicsi korban /5-6 év/ divat volt bemagyarázni a gyermeknek, hogy mi lesz. Az idén a másodikosok körében reális választást tapasztaltam úgy a tanulók képességét tekintve, mint pedig az elosztást. Csak el ne rontsák hű reményekkel a szülők! Környezetismeretből már másodikban megismerkedünk szakmákkal - a munkahelyek és foglalkozások - címen. Fontos, hogy már ettől kezdve minden foglalkozást ilyen szempontból is megfelelően mutassunk be. Hatodik osztályban már érdeklődnek, ismerkednek, de még nem választottak. Talán ez a legalkalmasabb!?"

A kapott válaszok számos bizonytalansági tényezőre utalnak. A pedagógus kollektiva tudja, hogy az életre készítés a legfőbb feladatterületek egyike. Mégis az időpont megválasztásában, a tanulók nyilatkozatainak megítélésében a szülői társadalom véleményének hatásvos formálásában még sokat kell korrigálnia.

c./ KIT TART FELELŐSNEK A GYERMEK PÁLYAVÁLASZTÁSÁÉRT?

101 nevelő a szülői házra helyezi
a felelősséget,

53 nevelő a pedagógus személyét és az oktatási intézményt tartja fontosnak,

26 nevelő a társadalmat jelöli felelősnek.

A pedagógusok nyilatkozataiból az alábbi következtetést lehet leszűrni:

- a szülők pályaismerete hiányos,
- a szülők nem a gyermekeik adottságaiból indulnak ki, hanem a korai munkaviszonyba jutást szorgalmazzák,
- a szülők nem ismerik saját gyermeküket, döntésüket gyakran az utolsó pillanatban hozzák meg.

A pályairányítás fontosságát és népgazdasági jelentőségét illetően "nemegyszer történt már utalás tárgyalásaink során arra, hogy a felnővekvő nemzedék nevelésének tényezői - a felnevelendő gyermek mellett - a család és az iskola".³⁷ Ez utóbbi tényező felelőssége azért is fokozottabb, mert az iskola a szocialista társadalom érdekeit szolgálja, és képviselői útján beleszól a felnővekvő nemzedék pályára irányításába. A pályaválasztási munkában következő alapelemek emelhetők ki.

a./ a tanulói személyiség sokoldalu ismerete

37. Dr. Ágoston György - Dr. Jausz Béla Pedagógia II.
Tankönyvkiadó Budapest 1964.

b./ A nevelési tényezők szoros együttműködése

c./ Az iskola és a társadalmi szervek kapcsolata

Vizsgáljuk meg, mit tesznek az oktatási intézmények a vázolt alapelvek felelősségteljes végrehajtása érdekében.

Ma már bizonyított tény, hogy "sem oktató, sem nevelő munka nem lehet eredményes a tanulói személyiség alapos ismerete nélkül. A személyiség fejlődését, alakulását a társas kapcsolatok egész sora, szociológiai összefüggések egész rendszere befolyásolja. Ezeknek az összefüggéseknek legalább bizonyos szempontu ismerete nélkül a tanulók magatartását, tevékenységét tényként regisztrálhatja a tanár, de okozati összefüggésekre nem tud rámutatni, ennek hiányában pedig minden igyekezete és segítőkészsége is csak kevés eredménnyel kecsegtet. A tanulói személyiségre a legdöntőbb hatással a család, a családi környezet van. Többszöri családlátogatás sem nyújthat annyi reális, objektív ismeretet, mint egy jól megfontolt szociológiai vizsgálat. Jól összeállított kérdőívvel, bizonyos adatok összegyűjtésével képet kaphatunk a család szociális, kulturális, világnézeti, politikai szintjéről, legalább is annak részéről, amely hatással van a gyermekekre. Megtudhatjuk, hogy a gyermek hogyan viszonyul a család tagjaihoz, bizalommal van-e irántuk, vagy jobban érzi magát másutt, másokkal vagy egyedül. Képet kaphatunk arról,

hogy milyen indítékokat ad /vagy esetleg éppen meg-
lévőket fojt el/ a család varát- és pályaválasztással
kapcsolatban, hogyan kelti fel vagy irányítja a tanu-
ló érdeklődési körét...."³⁸

Természetesen hangsúlyoznunk kell azt, hogy a kér-
dőíves vizsgálati módszer mellett több irányban is
végezhetünk kutatást. Ezek között említhetjük meg a
személyes beszélgetést, a szisztematikusan beállított
családlátogatást, a nagyobb időszakokra meghatározott
feladatok tervszerű teljesítését, a szülői aktív ü-
léseket, az osztályfőnökök folyamatos megfigyeléseit
és a különböző pedagógiai /előre megrendezett/ szitu-
ációkat. Ilyen előzmények és mérési módszerek ismere-
te után az orosházi járás egyik általános iskolája
/Pusztaföldvár/ a következő feladatot kapta:

- a nevelőtestület tegye vizsgálat
tárgyává a felsőtagozat minden
tanulócsoportjában az 1968. és
az 1969. tanévben a tanulók pá-
lyaválasztási indítékainak ala-
kulását s az eredményeket a két
év felmérése alapján vesse ösz-
sze, majd alkossa meg az intéz-
mény számára szükséges - a ta-
pasztalatokból adódó - legfonto-
sabb tennivalókat..

A felmérés az intézmény 172 főből álló felső tagozati
tanulójára és szüleik helyzetére terjedt ki.

38. Dr. Rózsa Éva: A pedagógiai szociológia a gyakorló
pedagógus munkájában ACTA UNIVER-
SITATIS Szeged 1968.

a./ Szülők szociális helyzete:

jó	/60,4 % /	104	tanulónál
közepes	/20,9 % /	36	"
rossz	/18,6 % /	32	"

b./ Szülők világnézete:

haladó	/39,6 % /	68	"
ellent-	/46,8 % /	80	"
mondásos			
vissza-			
huzó	/13,9 % /	24	"

c./ Szülők műveltségi szintje:

jó		28	"
közepes	/83,6 % /	72	"
alacsony		72	"

A szülői ház hatása a tanulókra:

pozitív	/27,9 % /	48	"
közömbös	/46,6 % /	80	"
negatív	/25,5 % /	44	"

A kapott adatok természetesen nem abszolút érvényűek, de alkalmasak arra, hogy valóság-relációban közelítsük meg a tanulói személyiséget. Az adatokban rejlő összefüggésbeli ellentmondások a valóságos szituáció bemutatására alkalmasak, és a követendő utat meghatározzák.

A szülők szociális helyzetének javulása - tekintettel a település mezőgazdasági jellegére - össze-

függ a termelőszövetkezetek megerősödésével. Erre mutat a családok anyagi helyzetének 60,4 %-os emelkedése. A közepes és rossz szociális helyzetben lévők nem a munkahelyük kedvezőtlen feltételei, hanem munkaviszonyuk és családi gazdálkodásuk tervszerűségének hiánya alapján kell megítélni. Szinte önként kínálkozik a szociális helyzet és a világnézet viszonyának egybevetése. A szülők anyagi helyzetének fokozatos javulása nem áll arányban világnézetük - jogosan elvárható - szocialista tartalmu fejlődésével. A lét mint meghatározó elem kevésbé hat a tudat, a szocialista világnézet kialakulásáról. A családok atmoszférájában a múlt ideológiájának tudati maradványai ellentmondásokban és konfliktusokban nyilvánulnak meg. A visszahúzó erőkhez tartoznak ma is még azok a családok, ahol az idealista hatások a gyermekeknél csapódnak le. /pl.: a gyermekek kénytelenek részt venni az iskolai vagy iskolán kívüli egyházi rendezvényeken, kilpnek az uttörőcsapatból vagy nem is jelentkeznek abba stb./

A szülők műveltségi szintje nagymértékű eltolódást mutat a közepes és alacsony besorolás irányában. Miután helytálló az a megállapítás, hogy a családok anyagi jóléte folytonosan emelkedik, úgy ennek a műveltségi igény fokozódásában is jelentkeznie kellene. A magasabb művelődési igény a gyermekek irányulására is természetesen kihat.

A szülői ház hatásrendszerét a nevelői közösség 27,9 %-ban pozitívnak, 46, %-ban közömbösnek és 25,5 %-ban negatívnak ítéli. A két utóbbi kategória

/72,1 % / mind a tanulók erkölcsi szemléletének kialakulására, a munkához és a közösséghez való viszonyára, mind az intézmény nevelőmunkájára kedvezőtlenül hat. A szülők műveltségi szintje megállapításánál alapul vettük az olvasottság, a művészeti rendezvények látogatottsága és az iskoláztatás iránti igény növekedését. A szülői ház hatásrendszerének mértékére a családi élet tartalmából és szervezettségéből következtettünk. /pl.: a családi élet kiegyensúlyozottsága, világnézeti szilárdsága, az iskolával azonos követelményrendszerek betartása, a tanulók munkájának ellenőrzése, az önállóságra nevelés stb./• A gyermekek fejlődésére jelentős hatást gyakorolnak a társadalmi tényezők, ezek közül pl.: a családi környezet. Ennek vizsgálata differenciált képet ad a családon belül uralkodó viszonyokról, főként a gyermekek pályaválasztásának irányításáról. Az e témakörben lefolytatott szociológiai vizsgálat /felmérés, szülői értekezlet, családlátogatás, megfigyelés és a dokumentumok tanulmányozása/ arra hívja fel a figyelmét, hogy a gyermekek pályaválasztása és a családi mikrokörnyezet között igen szoros egymásrahatás van. A nagyszénási általános iskolában végzett vizsgálat során azt elemeztük, hogy a családi hatások miként tükröződnek a gyermekek továbbtanulásában és ezek iránya összhangban áll-e az egyéni és népgazdasági érdekekkel. A szociológiai vizsgálat az alábbi eredményeket mutatta:

Időpont:

- 1967/68. tanév vége

- 8. osztályos tanulók száma: 107 fő

- a./ A család iskolai végzettségének hatása
a gyermekek pályaválasztására

Az apa iskolázottsága:

apa: 104 fő ebből egyetemi végzettségű: 1 fő
főiskolai " : -
középiskolai " : 8 fő

Az egyetemi és főiskolai végzettséggel
rendelkező apák gyermekei közül:

fizikai pályára irányul 2 gyermek 22 %
intellektuális " 7 " 78 %

- b./ alacsony /elemi és általános iskola/ iskolai
végzettséggel rendelkező apák hatása gyerme-
keik továbbtanulására:

apa: 104 fő ebből elemi és ált.isk.végzett-
ségű: 95 fő

Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező
apák gyermekei közül-

fizikai pályára irányul 67 gyermek 70 %
intellektuális pályára 68 " 30 %

- c./ az anya iskolázottságának hatása közép és fel-
sőfokú végzettség birtokában

anya: 107 fő ebből egyetemi végzettségű: -
főiskolai " : -
középiskolai " : 4

fizikai pályára irányul 1 gyermek 25 %
intellektuális " 3 " 75 %

/Az e családok gyermekeinek száma 4 fő ez 100 %/

- d./ alacsony /elemi és általános iskolai/ iskolai

végzettséggel rendelkező anyák hatása gyermekeik továbbtanulására:

anya: 107 fő ebből elemi isk. végzettségű: 103 fő
 ált.iskolai végzettségű:
fizikai pályára irányul 68 gyermek 66 %
intellektuális " 35 " 34 %

A fenti példákból megállapítható, hogy az iskolázott szülők gyermekeiket túlnyomó többségben taníttatják.

- jó iskolázottságu apa családjából továbbtanul
 7 gyermek 78 %
- jó iskolázottságu anya családjából továbbtanul
 3 gyermek 75 %
- alacsony iskolázottságu szülők hatása gyermekeik továbbtanulására az
apa esetében: 35 gyermek 30 %-ban továbbtanul
anya " : 35 " 35 %-ban "

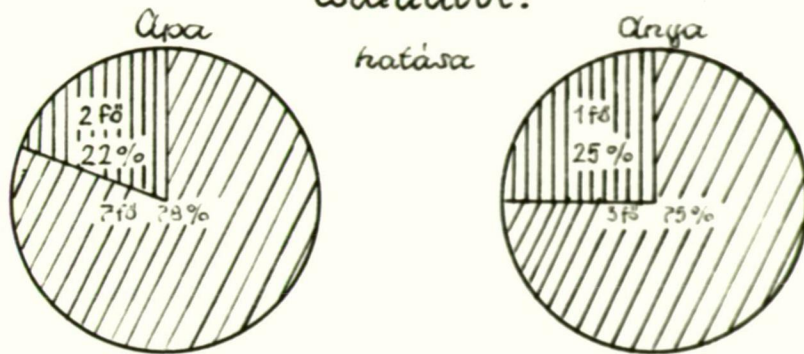
A vizsgálat alapján a kedvező iskolázottságu családok száma: 11, itt a jól tanuló gyermekek száma: 6 fő 54 %. Az alacsony iskolázottságu családok száma: 96, ebből a jól tanulók száma: 26 fő, s ez 27 %. Az alacsony iskolázottságu szülők gyermekeinek továbbtanulása egyenesen aránylik a szülők iskolázottságával, vagyis 96 családból 35 gyermek tanul tovább, mely a tanulók 36 %-a. Az egyetemi végzettségű családból továbbtanul 1 gyermek ez 100 %, a középiskolai végzettséggel rendelkező családból továbbtanuló gyermekek száma: 9 fő, mely 90 %. A felmérésből az is kitűnik, hogy az egyetemi végzettséggel rendelkező szülők gyermekei nagyrészt az intellektuális pályákra irányulnak /7.ábra/.

7. ábra

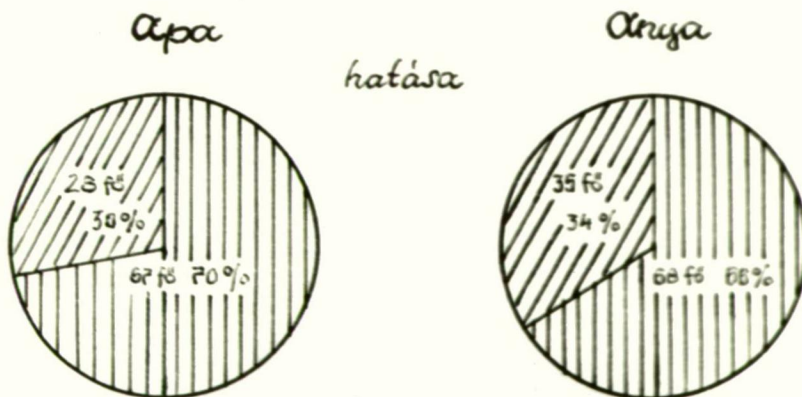
A család iskolázottságának hatása a gyermekek pályaválasztására.



1968. évi

a, Felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező családból:



b, Elemi és általános iskolai végzettséggel rendelkező családból:



 fizikai pályát választó tanulók száma
 intellektuális pályát választó tanulók száma

e./ A szülők iskolai végzettsége megszerzésének időpontja

- felszabadulás előtt: apa: 104 anya: 97
- felszabadulás után : apa: - 10

f./ A családok műveltségi helyzetének hatása a gyermekek továbbtanulására:

jó	olvasottságu család:	1 család	1 %
közepes	"	41 "	38 "
rossz	"	65 "	61 "

A szülők olvasottságának megítélésénél a következőkből indultunk ki: könyvtári tag-e vagy nem, milyen időközökben cserél könyvet, van-e otthoni könyvtára és mennyi a kötetek száma, melyik a legkedvesebb könyve, mit olvasott legutóljára stb.

A szülők olvasottságának összehasonlítása gyermekek tanulmányi eredményével és ennek hatása a továbbtanulásra.

jó tanulók aránya:

<u>jó</u> olvasottságu:	1 családban	1 tanuló	100 %
<u>közepes</u>	" : 41	15 "	36 %
<u>rossz</u>	" : 25	16 "	24 %

Az olvasottság és a továbbtanulás közötti összefüggés:

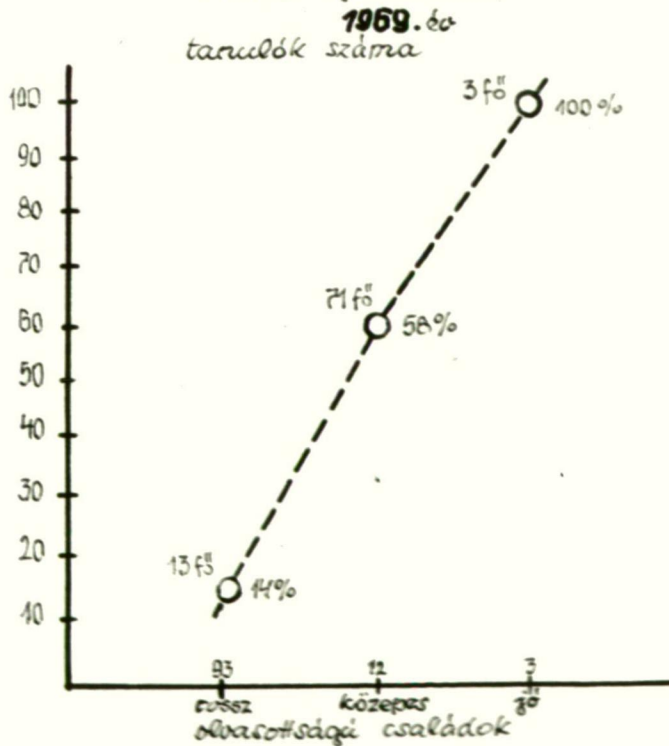
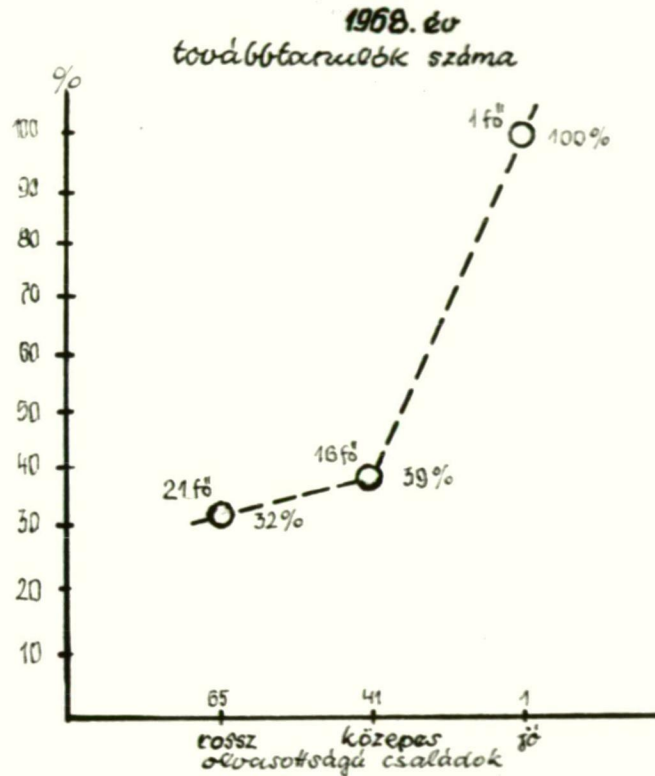
továbbtanulók aránya:

<u>jó</u> olvasottságu családból:	1 család	1 gyermeke	100 %
<u>közepes</u>	" : 41	16 "	39 %
<u>rossz</u>	" : 65	21 "	32 %

/ 8. számú ábra/

8. ábra.

Szülők olvasottsági szintjének és a
gyermekek továbbtanulásának
közös hatása.



g./ A szülői ház szociális hatása a gyermekek továbbtanulására:

továbbtanulók aránya
intellektuális pályán

<u>jó</u> jövedelmű:	5 családból	4 gyermek	80 %
<u>közepes</u> " : 98	"	32 "	32 %
<u>rossz</u> " : 4	"	2 "	50 %

továbbtanulók aránya
fizikai pályán

<u>jó</u> jövedelmű:	5 családból	1 gyermek	20 %
<u>közepes</u> " : 98	"	66 "	67 %
<u>rossz</u> " : 4	"	2 "	50 %

h./ A több gyermekes családok hatása a továbbtanulásra

Intellektuális:

Fizikai:

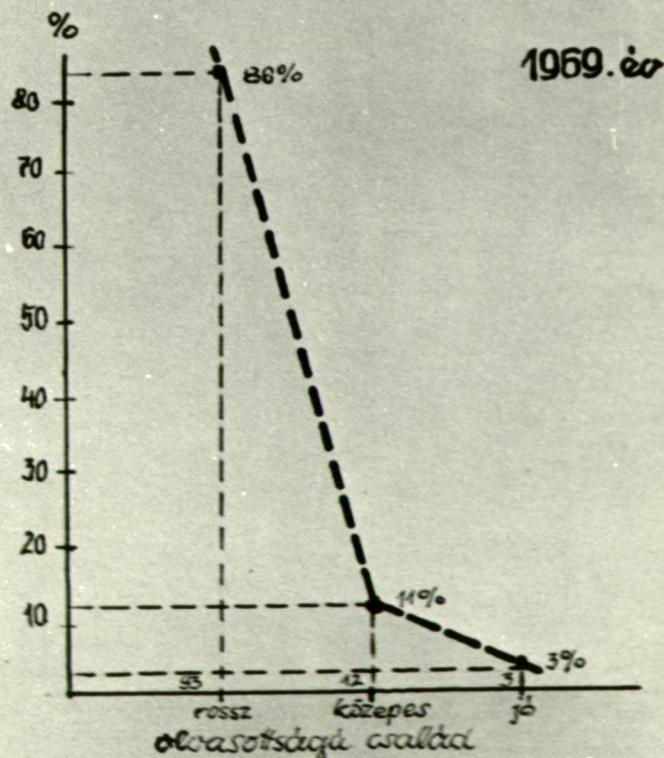
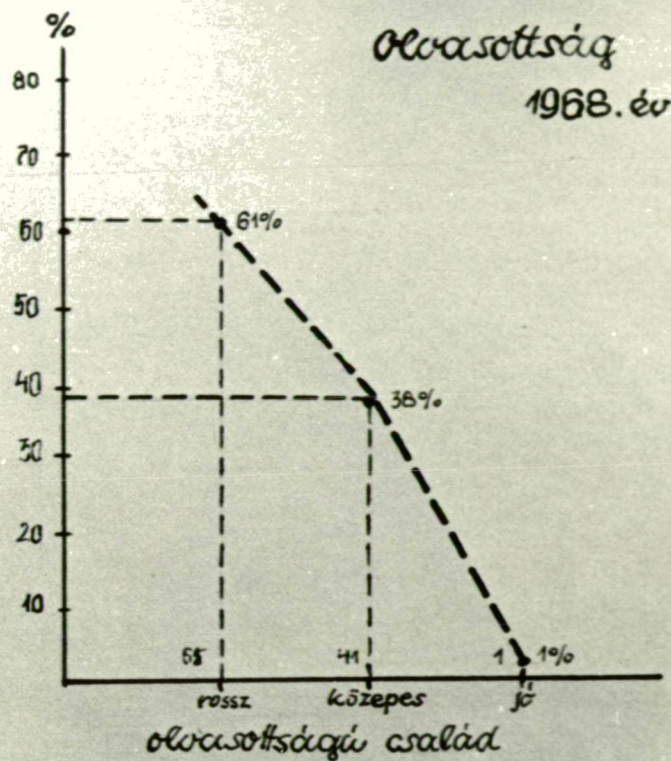
pályát választók

1 gyermekes családból 26 család: 100 %			
10 fő	38 %	16 fő	62 %
2 gyermekes családból 40 család: 100 %			
17 fő	42 %	23 fő	58 %
3 gyermekes családból 22 család: 100 %			
3 fő	31 %	15 fő	69 %
4 és több gy.családból 19 család: 100 %			
3 fő	15 %	16 fő	85 %

/9-13. ábrák/

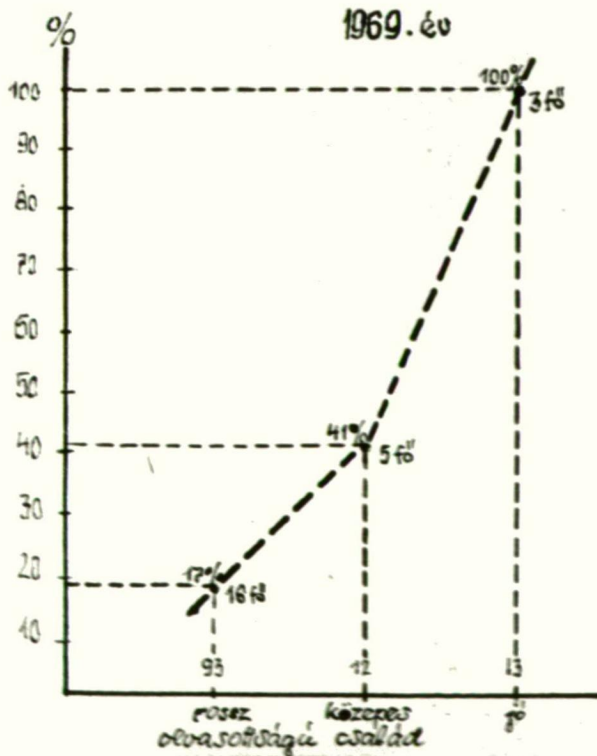
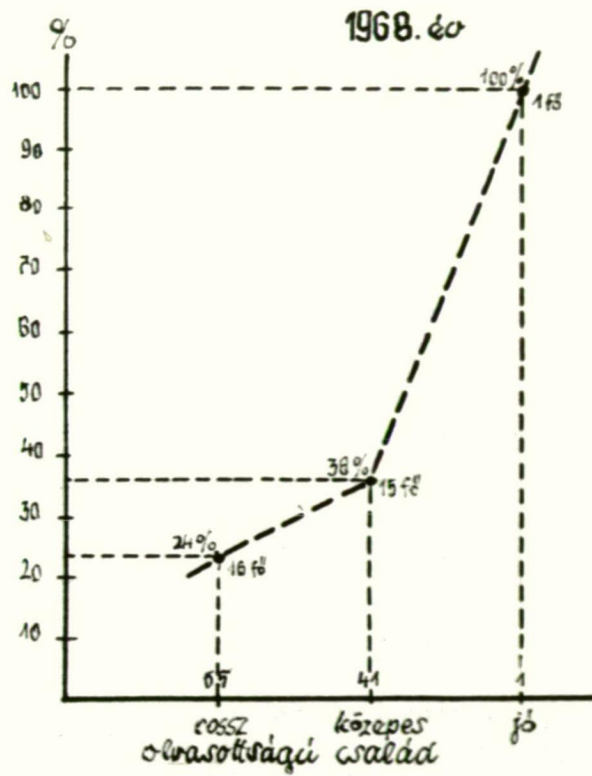
9. ábra.

A család műveltségi helyzetének hatása
a gyermekek továbbtanulására.



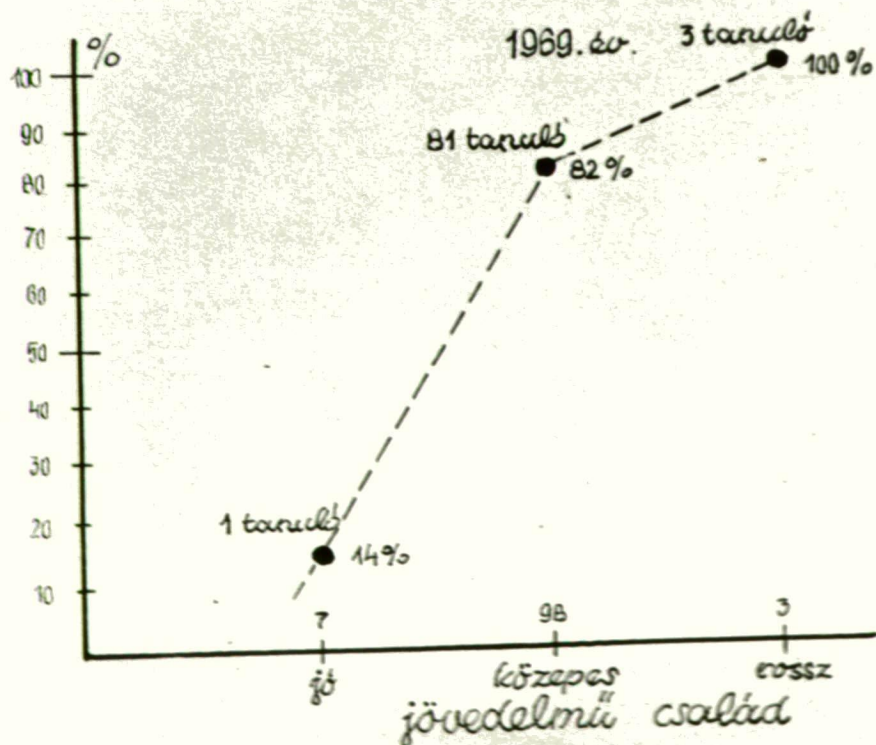
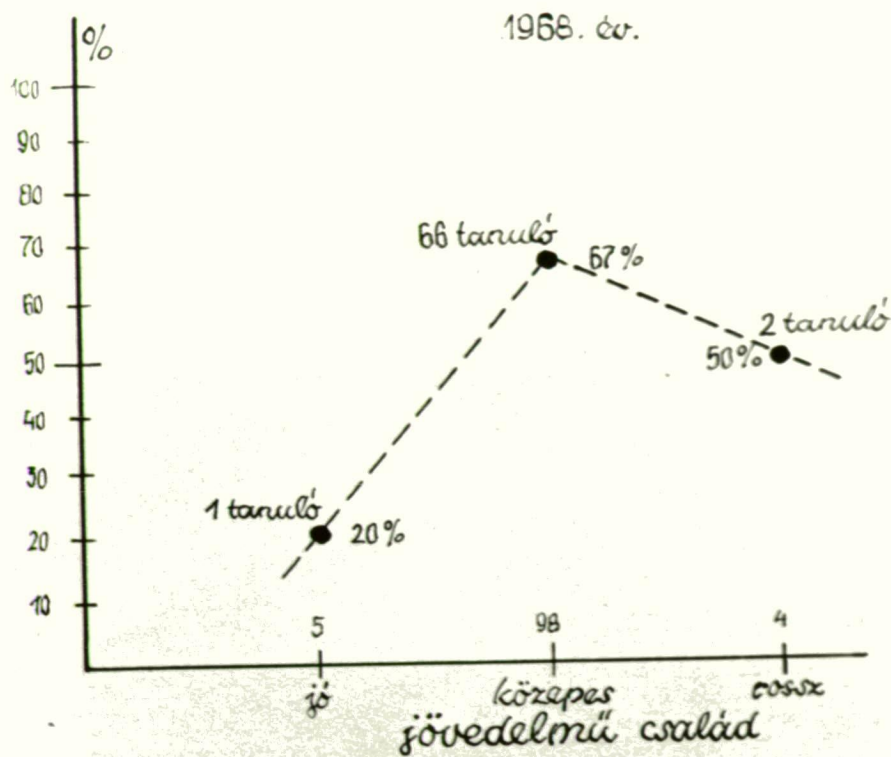
10. ábra.

Jó tanulók aránya a családokban.



11. ábra.

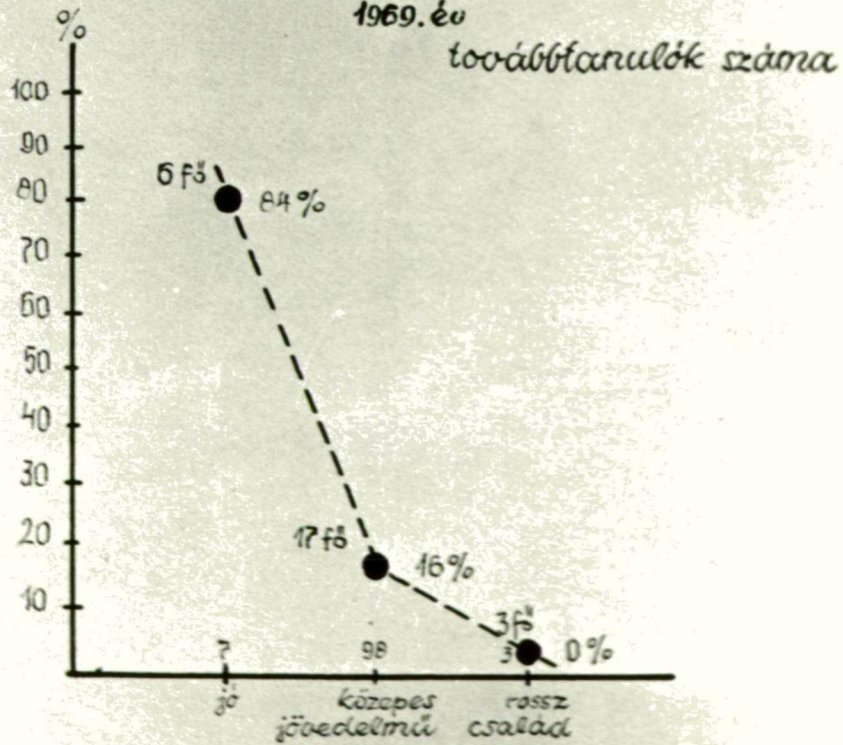
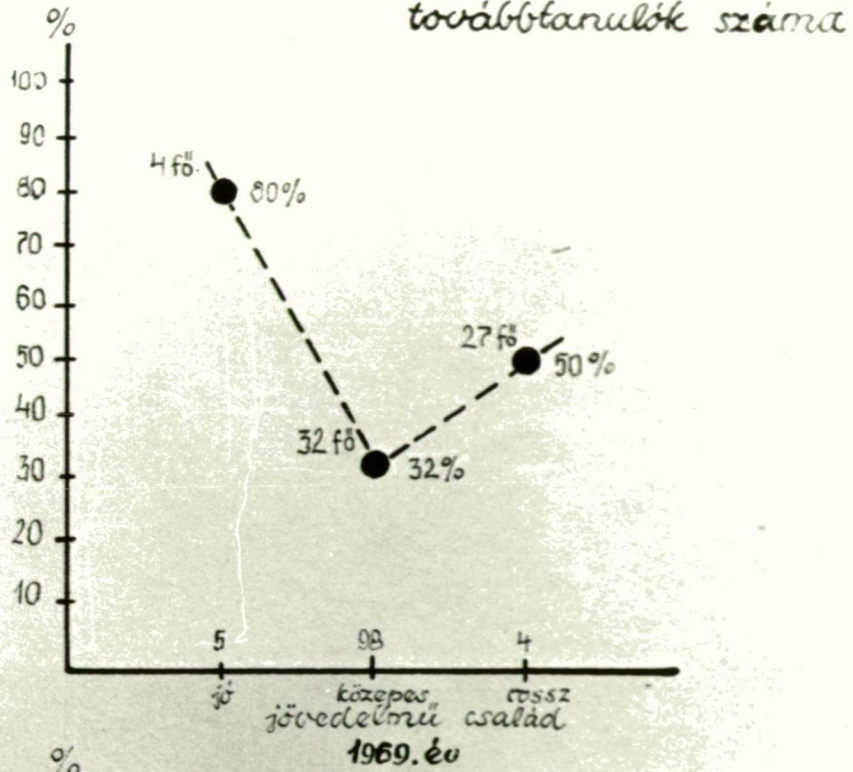
A szülői ház szociális hatása a fizikai pályát választó tanulók továbbtanulására.



12. ábra

A szülői ház szociális hatása az intellektuális pályát választó tanulók továbbtanulására.

1968. év



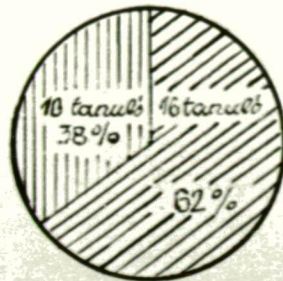
13. ábra.

A család nagyságának hatása a
gyermekek továbbtanulására.

1968. évi

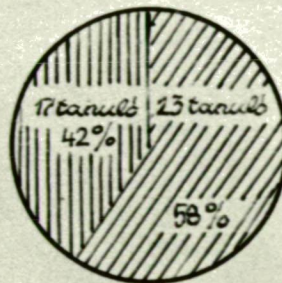
család nagysága

1 gyermek



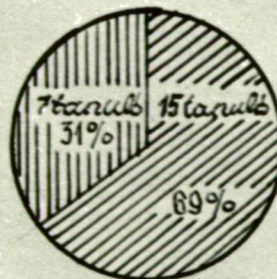
26 család
100%

2 gyermek



40 család
100%

3 gyermek



22 család
100%

4 és több
gyermek



19 család
100%



intellektuális > pályát választó tanulók
fizikai

I d ő p o n t: - 1968/69. tanév vége
- nyolcadik osztályos tanulók szá-
ma: 108 fő

a./ A család iskolai végzettségének hatása a gyermekek pályaválasztására

A családfő iskolázottságának hatása /közép, felső-
foku végzettség esetén/ a gyermekek továbbtanulásá-
ra

apa: 101 fő ebből egyetemi végzettségű: 1 fő

főiskolai " : 1 "

középiskolai " : 3 %

Az egyetemi és főiskolai végzettséggel rendelkező
apák gyermekei közül

fizikai pályára irányul 5 gyermek 100 %

intellektuális " 5 gyermek 100 %

b./ alacsony /elemi és általános iskola/ iskolai vég-
zettséggel rendelkező apák hatása gyermekeik tovább-
tanulására

apa: 101 fő ebből elemi és ált.iskolai végzettségű
: 101 fő

Az alacsony iskolai végzettséggel rendelkező apák
gyermekei közül

fizikai pályára irányul 83 gyermek 82 %

intellektuális " 18 " 18 %

c./ Az anya iskolázottságának hatása közép és felsőfoku
iskolai végzettség birtokában

anya: 108 fő, ebből egyetemi végzettségű: 1 fő

főiskolai " : - "

középiskolai " : 2 "

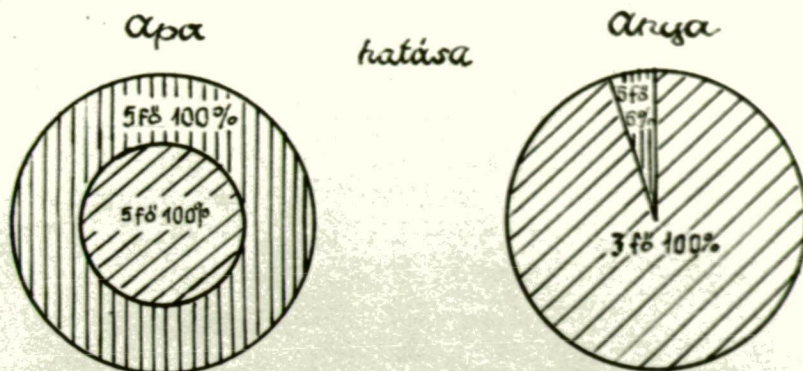
/14. sz. ábra/

14. ábra.

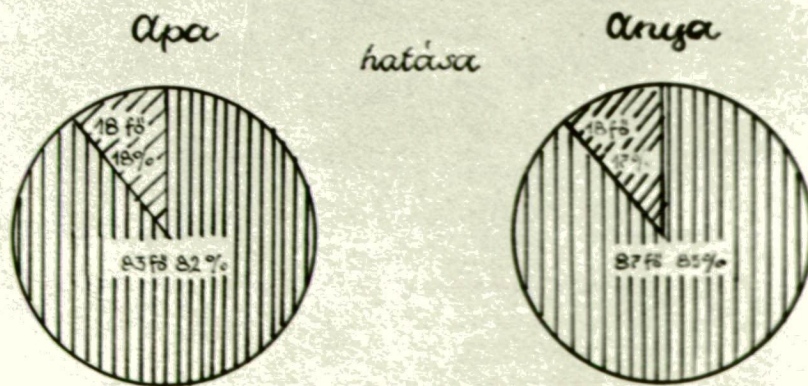
A család iskolázottságának hatása a gyermekek pályaválasztására.



1989. év

a., Felsőfokú iskolai végzettséggel rendelkező
családokból:



b., Elemi és általános iskolai végzettséggel
rendelkező családokból:



 fizikai pályát választó tanulók száma
 intellektuális pályát választó tanulók száma.

E családokból fizikai pályára irányul

0 gyermek 0 %

intellektuális "

3 gyermek 100 %

d./ alacsony /elemi és ált.iskola/ iskolai végzettséggel rendelkező anyák hatása gyermekeik továbbtanulására:

anya: 108 fő, ebből elemi és ált.isk. végzettségű 105 fő

E családokból

fizikai pályára irányul 87 gyermek 83 %

intellektuális " 18 " 17 %

Mind az apák, mind az anyák iskolai végzettségéből megállapítható, hogy az iskolázott szülők gyermekeik továbbtanulását szorgalmazzák.

- jó iskolázottságú apa mellett továbbtanul

5 gyermek 100 %

- jó iskolázottságú anya mellett továbbtanul

3 gyermek 100 %

- alacsony iskolázottságú szülők hatása gyermekeik továbbtanulására az

apa esetében: 18 gyermek 17 %

anya esetében: 18 gyermek 17 %

A vizsgálat alapján a kedvező iskolai végzettséggel rendelkező családok száma: 5, e családokban a jól tanuló gyermekek száma: 5 fő 100 %. Az alacsony iskolázottságú családok száma: 103, ebből a jól tanuló gyermekek száma: 19 fő 18 %. Az alacsony iskolázottságú szülők gyermekeinek továbbtanulása arányos a szülők iskolázottságával, vagyis a 103 családból 18 gyermek tanul tovább, mely a tanulók 17 %-nak felel meg. Semmivel sem kedve-

zőbb e családokból a jó tanulók száma, mert mindössze 19 fő s ez a gyermeklétszám 18 %-a. Az egyetemi végzettséggel rendelkező családból /1 család / egy gyermek továbbtanul, ez 100 %-nak felel meg, a középiskolai végzettséggel bíró 4 családból 4 gyermek továbbtanul, ez összesen 100 %. A felmérés arra is rávilágít, hogy az egyetemi végzettséggel rendelkező szülők gyermekei inkább az intellektuális pályákra irányulnak.

e./ a szülők iskolai végzettsége megszerzésének időpontja

- felszabadulás előtt: apa: 106 anya: 81
- felszabadulás után : apa: - anya: 27

f./ A családok műveltségi helyzetének hatása a gyermekek továbbtanulására:

jó olvasottságu család:	3 család	3 %
közepes "	" : 12 "	11 %
rossz "	" : 93 "	86 %

A továbbiakban azt vizsgáltuk, hogy a szülők olvasottsága miként hatott a gyermekek tanulmányi helyzetére és továbbtanulására:

jó tanulók aránya:

<u>jó</u> olvasottságu családban:	3 családban	3 tanuló	100 %
<u>közepes</u> "	" : 12 "	5 "	41 "
<u>rossz</u> "	" : 93 "	16 "	17 "

Az olvasottság és a továbbtanulás közötti összefüggés:

továbbtanulók aránya:

jó olvasottságu családból: 3 család 3 gyermeke 100 %

közepes olvasottságu családból: 12. család 7 gyermeke 58 %
rossz " " : 93 " 13 " 14 %

g./ A szülői ház szociális hatása a gyermekek tovább-
tanulására:

továbbtanulók aránya:
intellektuális pályán

jó jövedelmű családból: 7 család 6 gyermeke 84 %
közepes " " : 98 " 17 " 98 %
rossz " " : 3 " - " -

továbbtanulók aránya:
fizikai pályán

jó jövedelmű családból: 7 család 1 gyermeke 14 %
közepes " " : 98 " 81 " 82 %
rossz " " : 3 " 3 " 100 %

h./ A több gyermekes családok hatása a továbbtanu-
lására /15. ábra/

Intellektuális:

Fizikai:

pályát választók

1 gyermekes családból

29 család: 100 %

5 gyermek 17 %

24 gyermek 83 %

2 gyermekes családból

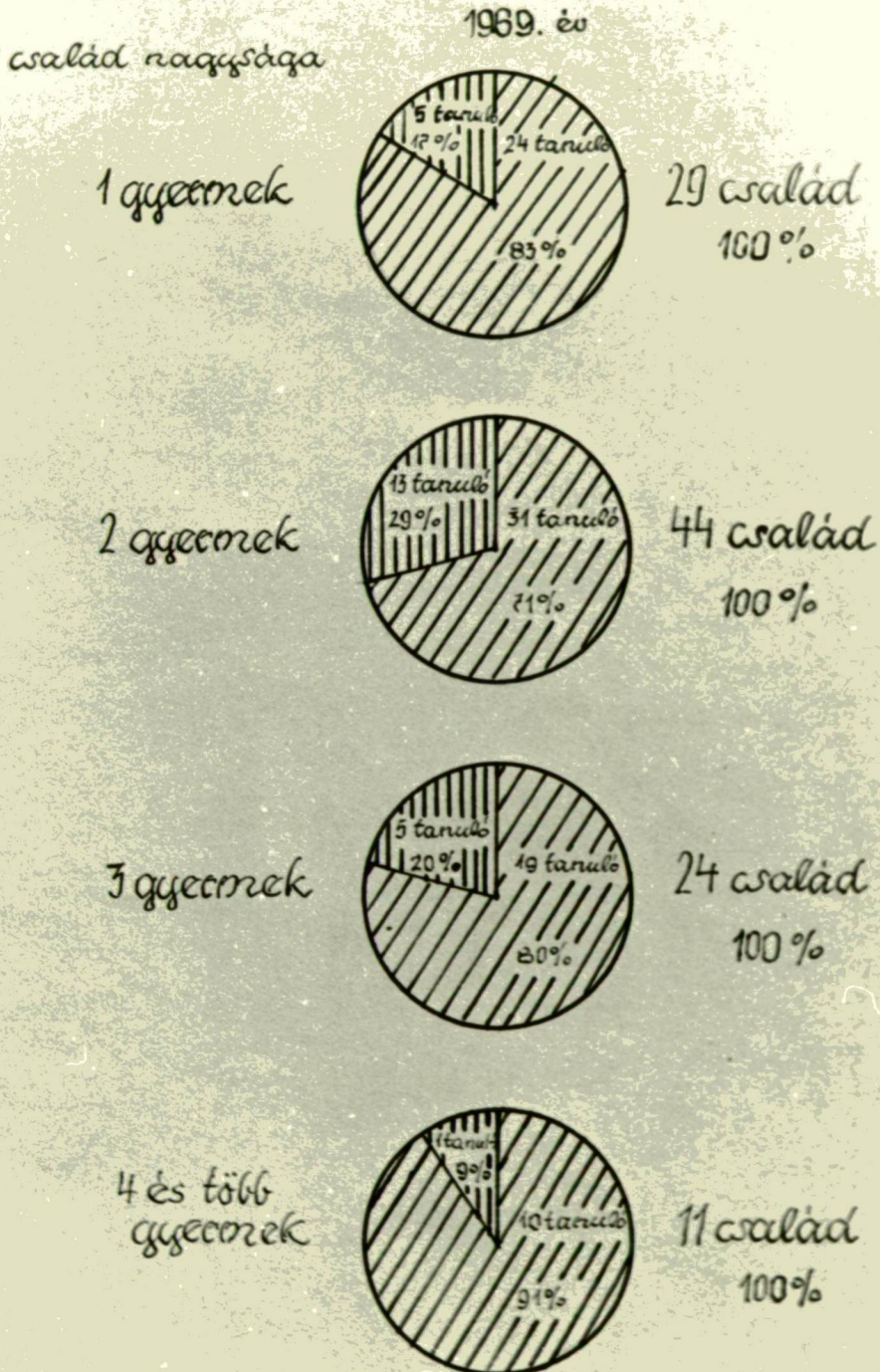
44 család: 100 %

13 " 29 %

31 " 71 %

15. ábra.

A család nagyságának hatása a
gyermekek továbbtanulására.



intellektuális
fizikai

> pályát választó tanulók

3 gyermekes családból

24 család: 100 %

5 gyermek 20 %

19 gyermek 80 %

4 és több gy. családból

11 család: 100 %

1 " 9 %

10 " 91 %

A családi környezet művelődési viszonyainak hatása már az első pillanatban felhívja a figyelmet arra, hogy a szülők iskolázottsága domináló tényező a gyermekek továbbtanulási szándékában. A vizsgált évek mindegyikének számadatai arra mutatnak, hogy a jobb iskolázottságú szülők gyermekeinek pályára irányulása kedvezőbb, 78 % illetőleg 100 %. Az apák kedvezőtlenebb iskolázottsága ugyancsak hasonló talajt teremt a gyermekek továbbtanulásra. A fizikai jellegű pályát választó tanulók aránya ez esetben 70 % és 82 % között mozog, míg az intellektuális pályára mindössze a tanulók 30, illetőleg 13 %-a irányul.

Az anyák helyzete ennél rosszabb. A két év adatai alapján mindössze 7 fő rendelkezik felsőbb iskolai, a zöm pedig /103 és 105 fő/ alacsonyabb végzettséggel. Ismert az a körülmény, hogy a munkaviszonyban nem álló anyák aránya - legalább is a vidéki településeken - elég magas. Ezek az anyák a maguk iskolai végzettségével igen kevés indítékot tudnak adni gyermekeik tudatos pályaválasztásához. A vizsgálati anyag összefüggései arra is rávilágítanak, hogy mind az alacso-

nyabb iskolázottsága, mind a kedvezőtlenebb körülmények között élő családok gyermekei gyengébb tanulmányi eredményt érnek el az azonos koru, de jobb feltételek mellett élő társaiknál. A rossz iskolázottsága családokban 27 %, illetőleg 18 % a jó tanulók aránya, s az egyetemi és főiskolai végzettségű családokból a továbbtanulók aránya 90 % és 100 % között mozog, szemben a 36 %, illetőleg 17 %-al.

Külön figyelmet érdemel a szülők iskolai végzettsége megszerzésének időpontja. A 14 éves koru gyermekek szüleinek életkora 34 és 40 év között mozog. E szülők túlnyomórészt elemi iskolai végzettséggel rendelkeznek, néhányan a felszabadulás után szereztek általános iskolai végzettséget. A főiskolai és egyetemi diplomával rendelkezők száma együtt 21 fő.

A család kulturális viszonyainak egyik mutatója a szülők olvasottsága. A szülők iskolázottsága és olvasottsága között van összefüggés és ez sok vonatkozásban anyagi helyzetük megalapozottságára is utal. Általában a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülők olvasottabbak és ezt az igényt ébresztik fel gyermekeikben, sőt e gyermekek helyzeti előnyben vannak azokkal szemben, akik a kulturigények kielégítése mellett még szociális gondokkal is küzdenek. A jó olvasottságú családokban a jó tanulók aránya 100 %, míg a közepeseknél 36 %, illetőleg 41 %, s a legalacsonyabb a rossz olvasottságú családokban 17 %, illetőleg 24 %. Az iskolázottság és olvasottság olyan tényezők amelyeknek hatását vitatni nem lehet. A kulturmilió nyomán a gyermekekben nemcsak irányított módon,

hanem öntevékenyen is felébred a művelődés iránti igény, s ez a pályaorientációban is megnyilvánul. A jó olvasottságu családokból a gyermekek továbbtanulása 100 %-os, a közepes olvasottságu családokból 39 % illetőleg 58 %, míg a rossz vagy egyáltalán nem olvasott családokból csupán 32 % és 14 % kíván tanulmányokat folytatni, de azok is főként az ipari és mezőgazdasági szakmunkásképzésben. A nagyszénási általános iskolában végzett vizsgálat arra is fényt derített, hogy a továbbtanulás egyenes arányban áll a szülők olvasottságából eredő hatástényezővel.

A családi hatástényezők egyikét alkotja a család szociális helyzetének szilárdsága. Három kategóriát kellett megállapítanunk ahhoz, hogy behatárolt vizsgálatot lehessen tartani. A megvizsgált családok 4,6 %-a a jó jövedelmű, 91,7 %-a a közepes és 3,7 %-a a rossz jövedelmű kategóriába tartoznak. A két év adata ebben a vonatkozásban alig tér el egymástól. Mint arról korábban is szoltunk, ebben a községben a jó és rossz jövedelmű családok aránya között nagy különbség nincsen. Ez természetesen összefügg a mezőgazdasági szektor erősödésével. A családok jövedelmi helyzete mint meghatározó tényező, jelentős és ol nem vitatható hatással bír a gyermekek továbbtanulására. Tévedés volna arra gondolni, hogy a jövedelmi tényezők kizárólagoságot bírnak, hiszen ezeket csakis együtt és összehatásukban lehet szemlélni. A jövedelmi tényezők nem egyedül és nem közvetlenül hatnak a gyermekekre, hanem a többi tényezővel együtt. Ebből arra lehet következtetni, hogy a jó jövedelmű családokból a tanulók 80-100 %-a a közepes jövedelmű családok gyermekei 30-60 %-a az

intellektuális pályákra, míg a rossz jövedelmű családokból a fizikai jellegű pályákra a tanulók csupán 50 %ban készülődnek. A család nagyságára vonatkozó adatok szemléletesen mutatják, hogy a gyermekek számának növekedésével nemcsak a tanulók tanulmányi eredményének színvonala süllyed, hanem a továbbtanulás iránti igény is stagnál. Ez aszerint és olyan mértékben alakul illetőleg csökken, amilyen arányban nő a családon belül a gyermekek száma.

Az itt vázolt adatokból természetesen nem lehet olyan érvényű megállapításokat tenni, amelyek törvényszerűek, és minden körülmény közepette szabályos ritmusban bekövetkeznek. Arra azonban fel kell figyelni, hogy a jelenlegi gazdasági és kulturális feltételek mellett minél több egy családon belül a gyermekek száma, az annál nagyobb anyagi és nevelési nehézséget ró a családra. Ez a körülmény a továbbtanulásra is rányomja bélyegét.

A két intézményben lefolytatott vizsgálat az eddiginél erőteljesebben irányítja a figyelmet arra a nagy szerepre, amelyet az általános iskolának be kell töltenie. Eszerint kézenfekvő e feladatokat még egyszer összegezni és legfontosabbakat kiemelni:

- a./ "A gyermeket érő nevelőhatások egyöntetűségének megszervezéséért elsősorban az iskola, a legfőbb nevelési tényező a felelős".
- b./ Tovább növelni a szülők pedagógiai kultúráját, s rajtuk keresztül a gyermekek tanulmányi eredményére és pályaválasztására hatni.
- c./ Minden intézmény biztosítsa a legalapvetőbb nevelési tényezőknek harmónikus együttműködését a továbbtanuló gyermekek adekvát pályaválasztása érdekében.

V./ Ö s s z e f o g l a l á s

Az általános iskolai tanulók pályaválasztásának alakulását bemutató témakör néhány fontos jelenségre és aktualitásra hívja fel a figyelmet. Hangsúlyozni kívántuk, hogy a pályaválasztási nevelőmunkában a gyermek személyiségét számtalan hatás éri, amely irányulását befolyásolja. Ugy véljük, a pályaválasztás lehetőségeit társadalmi átalakulásunk alapvetően megváltoztatta, a dolgozó osztályok gyermekeinek továbbtanulása korlátlanra vált. Társadalmi rendünk gazdasági szükségletei azonban ma is determináló tényezőként hatnak, ezért a két érdekezonság egyeztetése továbbra is változatlan jelentőségű. Ezek figyelembevételével a pályaválasztási tevékenység legfontosabb tennivalóit a következőkben foglaljuk össze:

- a./ az általános iskolák pályára irányítási nevelőmunkáját sokkal elmélyültebbé és felelősségteljesebbé kell tenni;
- b./ valamennyi oktatási intézményben a tanulók életpályára való előkészítése már az ötödik osztályban kezdődjék, s ezt a tevékenységet az iskolai pályaválasztási felelősök a felső tagozat minden osztályfőnökével hangolják össze;
- c./ el kell érni, hogy az osztályfőnökök/beleértve az osztályban tanító szaktanárokat is/ minél mélyebbre jus-

sanak a gyermeki személyiség megismerésében, a képességek reális feltárásában;

d./ a tanulók személyiségének és képességeinek leginkább megfelelő életpályára jutásban figyelembe kell venni az egyéni és népgazdasági érdekeket, és mindent a nevelésért felelős tényezőkkel összhangba kell hozni;

e./ a pedagógiára és a lélektanra pedig az vár, hogy a gyermeki személyiség megismerését szolgáló módszerek minden pedagógus vérévé váljanak és az eddigiek mellett tovább mélyítsék e tevékenységet.

Az általános iskolák pályaválasztási nevelőmunkája csak úgy lesz eredményes, ha az a tanulók adottságainak alapos ismeretén nyugszik, ha életszerű és mindig aktuális marad. Az életpályák tartalma és körülményei, a tanulók motivációi, célkitűzései, a családok igény-szintje, tervei és elképzelései állandóan változnak és alakulnak. Az általános iskolák pedagógusközösségének tehát mindezek állandó ismeretében, az egyén és a közösség érdekeit egyaránt szolgáló távlatok egybehangelése alapján kell kibontakoztatni a tanulói személyiséget, mert a jövő szocialista embereszménye csak így alakulhat ki, amelyért nemcsak érdemes, de kötelesség is dolgozni.

ALKALMAZOTT GRAFIKAI ÉS STATISZTIKAI ANYAG ÖSSZE-
SÍTÉSE

1. ábra

Vendéglátóiparban dolgozók
havi keresetének és mellé-
kes jövedelmének alakulása
1960-69. között.

54. oldal

2. ábra

Születések alakulása az
1960-1969. években az oros-
házi járásban.

67. "

3. ábra

Általános iskolák együttes
és 8. o. tanulóinak létszám-
alakulása 1960-1969. években.

68. "

4. ábra

Általános iskolai tanulmányai-
kat befejező, de tovább nem
tanuló gyermekek létszámának
alakulása az 1960-69. évek
demográfiai tükrében.

69. "

5. ábra

A tovább nem tanuló gyermekek
tanulmányi eredményének alaku-

lása az 1960-1969. évekre
terjedő időszakban.

71. "

6. ábra

Egy általános iskolai in-
tézmeny osztályfőnökei ál-
tal vezetett tanulói fel-
jegyzések részterületeinek
teljesítése.

101. "

7. ábra

A család iskolázottságának
hatása a gyermekek pályavá-
lasztására. 1968. év.

129. "

8. ábra

Szülők olvasottsági szintjé-
nek és a gyermekek továbbtanu-
lásának kölcsönhatása. 1968.
és 1969. év.

131. "

9. ábra

A család műveltségi helyzetének
hatása a gyermekek továbbtanu-
lására. 1968-1969. év.

133. "

10. ábra

Jó tanulók aránya a családokban.
1968-1969. év.

134. "

11. ábra

oldal

A szülői ház szociális hatása a fizikai pályát választó tanulók továbbtanulására.

1968-1969. év.

135. "

12. ábra

A szülői ház szociális hatása az intellektuális pályát választó tanulók továbbtanulására. 1968-1969. év.

136. "

13. ábra

A család nagyságának hatása a gyermekek továbbtanulására.

1968. év.

137. "

14. ábra

A család iskolázottságának hatása a gyermekek pályaválasztására. 1969. év.

139. "

15. ábra

A család nagyságának hatása a gyermekek továbbtanulására.

1969. év.

143. "

B I B L I O G R Á F I A

- 1./ Dr. Agoston György: Pedagógia I. 56. és 128. lap
Tankönyvkiadó Budapest, 1962
- 2./ Dr. Agoston György- Dr. Jausz Béla: Pedagógia II.
46. és 161. lap Tankönyvki-
adó Budapest, 1964
- 3./ Dr. Agoston György: Az iskolai és az iskolán ki-
vüli nevelő tényezők, szerve-
zetek szerepe, együttműködé-
sük szorosabbá tétele. 6.,
7. és 12. lap
V. Nevelésügyi Kongresszus
Budapest, 1969/2
- 4./ Dr. Agoston György: A IV. osztályos gimnáziumi
tanulók körében végzett, a
hazafias nevelés eredményeit
vizsgáló felmérés tapasztala-
tai. 16. lap
ACTA PAEDAGOGICA ET PSYCHO-
LOGICA Szeged, 1968
- 5./Általános iskolai jegyzőkönyvek, törzskönyvek és
dokumentációk. Orosházi járás
1960-69. évi irattári anyaga

- 6./ Bólyai Imréné: Eszményképek, példaképek a 14-18 éves fiatalok életében. 213-217. lap Pedagógiai Szemle 1962/3. szám.
- 7./ Dr. G. Clauss- Dr. H. Hiebsch: Gyermekpszichológia. 292-293. lap Akadémiai Kiadó Budapest, 1964
- 8./ Csírszka János: Pályalélektan 120. lap Gondolat Kiadó Budapest, 1966
- 9./ Dr. Duró Lajos: Utmutató Szeged, 1965/31. 3. 1.
- 10./ Dr. Duró Lajos: Utmutató a tanulók személyiségének megismeréséhez. Neveléstudományi és Lélektani Intézet Szeged, 1965.
- 11./ Dr. Gegesy Kiss Pál: A személyiségről 195-205. 1. Magyar Pszichológiai Szemle Budapest, 1963.
- 12./ Havas Ottóné: Pályaválasztási tanácsadási rendszerek és módszerek 31-46. lap Pedagógiai Szemle 1966. 1. szám.
- 13./ Dr. Kardos Lajos: Általános pszichológia 291. 1. Tankönyvkiadó Budapest, 1965.

- 14./ Kiss Tihamér: Életkorok pszichológiája 178. és 180. lap Gondolat Budapest, 1966.
- 15./ Nevelési Terv 136. lap. Tankönyvkiadó Budapest, 1962.
- 16./ Országos Pedagógiai Intézet: Nevelőmunka 286. és 287. lap. Tankönyvkiadó Budapest, 1967.
- 17./ Munkaügyi Minisztérium: Pályaválasztási Tanácsadás 15. lap Budapest, 1968/1. szám.
- 18./ Ravasz János: A magyar nevelés története a feudalizmus és a kapitalizmus korában 46., 105. és 176. lap Tankönyvkiadó Budapest, 1961.
- 19./ Rókusfalvy Pál: Pályaválasztó tanulók pályaismerete 17. lap Magyar Pedagógia 1966/1. szám.
- 20./ Rendtartás az általános iskolák és a gimnáziumok számára Tankönyvkiadó Budapest, 1964.
- 21./ Dr. Rózsa Éva: A pedagógiai szociológia a gyakorló pedagógus munkájában 26. és 27. lap ACTA PAEDAGOGICA ET PSYCHOLOGICA Szeged, 1968.

- 22./ Sz. L. Rubinstein: Az általános pszichológia alapjai 958. lap Akadémiai Kiadó Budapest, 1964.
- 23./ Vaszkó Mihály: Bevezetés a mezőgazdasági munkalélektanba
Mezőgazdasági Kiadó Budapest, 1967.
- 24./ Dr. Veczkó József: I. Magyar Zenei Nevelési Konferencia Győr, 1968.
- 25./ Tanterv és Utasítás az általános iskolák számára
2. lap Tankönyvkiadó Budapest, 1963.

TARTALOMJEGYZÉK

	oldal
I./ Bevezetés.	1
A pályaválasztás fogalma.	7
A pályaválasztás történeti áttekintése	10
II./ A pályaválasztási indítékok és azok nyomon követése	20
A tovább nem tanuló gyermekek sorsa s a továbbtanulási kudarcok okai	64
A termelőmunka a pályaválasztás szol- gálatában	80
III./ A tanulói személyiség megismerésének jelentősége a pályaválasztás szempont- jából	92
IV./ Az általános iskola nevelési feladatai a tanulók pályaválasztásában.	113
V./ Összefoglalás	148
Alkalmazott grafikai és statisztikai anyag összesítése	150
Bibliográfia	153

38-12/1969-70. sz.

Dr. Duró Lajos elvtársnak
egyetemi docens.

Tárgy : **Pálmai János**
doktori szigorlata

Mell. sz. : 1 db. disszertáció

H e l y b e n

Professzor Elvtárs !

Mellékelve **Pálmai János "Az általános iskolai tanulók pályaválasztásáról..."**

című doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbirálni sziveskedjék. Legyen szabad Professzor Elvtárs szives figyelmét felhivnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálat elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap utolsó napjában állapította meg.

Szeged, 1969. november 12.



Kalcsin László

dékan

A kiadmány hiteles:

Békési
.....
dékáni hiv. vezető

Kapták: Dr. Ágoston György prof.

Dr. Duró Lajos doc. társíró

Hurta Éva tanszéki könyvtáros

..... tanszéki könyvtáros

Sorsz. 224/1966. psz. 400 db.